

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

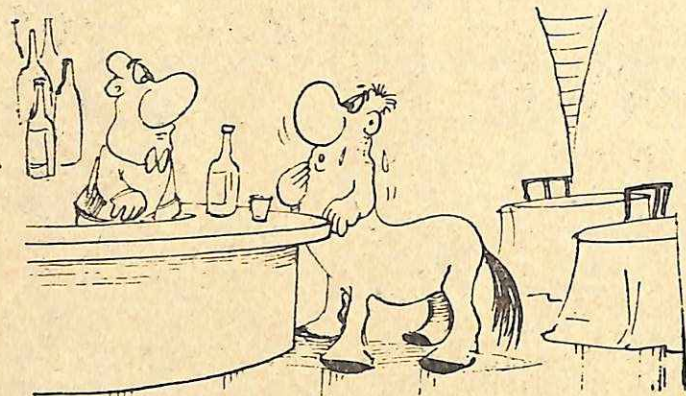
34

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΡΑΧΜΑΙ

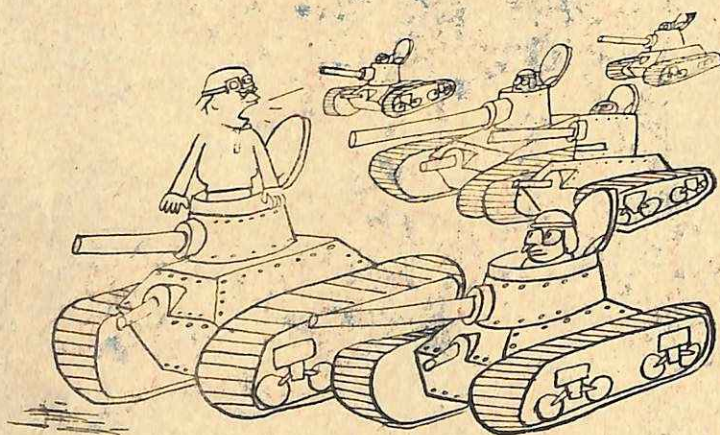
3

ΧΙΟΥΜΟΡ

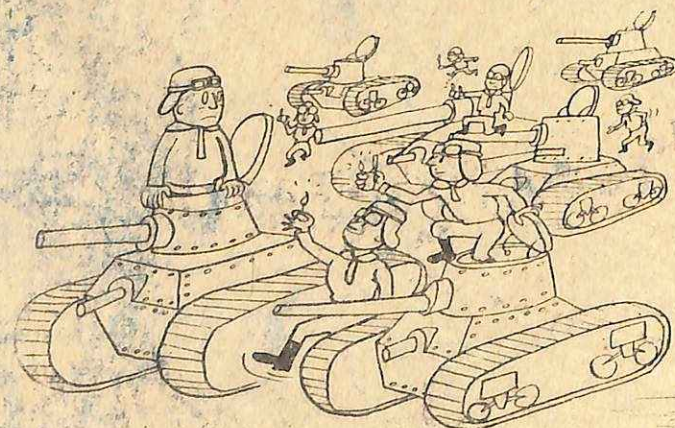

Ο Κένταυρος: "Όταν πίνω, δεν θυμάμαι αν πρέπει να ξεχάσω μία γυναίκα ή μία... φοράδα!"

ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΗ

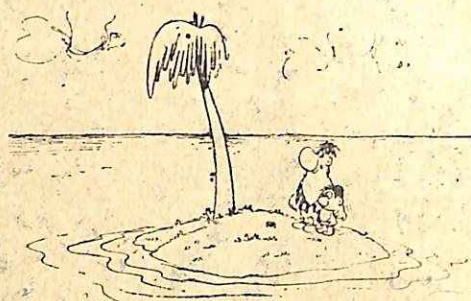
Πύρ!!

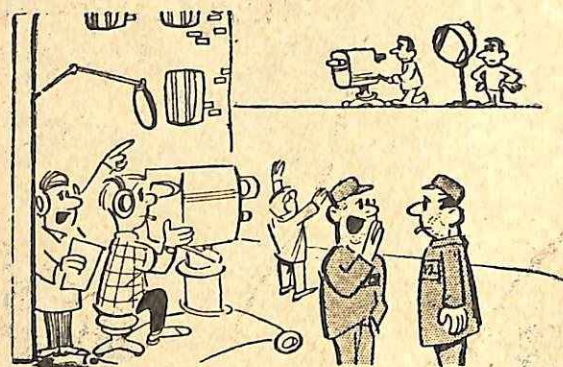
...Και το αποτέλεσμα.

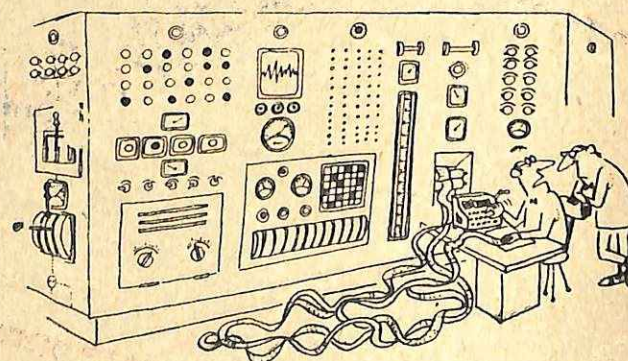
— Πώς γράφετε ή «άνθρωποφαγία»;

— Μία μέρα όλη αυτή η γη θα είναι δικιά σου.

Ο φυλακισμένος: "Έχω την εντύπωση ότι κάποιος μίλησε για το σχέδιό μας να δραπέτεύσουμε άποψε."

— Και με τη μικρή αριθμομηχανή επαληθεύω τη μεγάλη.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Εκδότης:
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 63Β ΤΗΛ. 813180 ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 3

ΟΙ δοκιμές των σοβιετικών πυραύλων στον Ειρηνικό Ωκεανό, εγκαταλείφθηκαν πιθανότατα μίαν αποφασιστική φάση στην προσπάθεια του ανθρώπου να κατακτήσει το Διάστημα — να εγκαταστήσει, δηλαδή, επιστημονικά εργαστήρια στη Σελήνη και να εξασφαλίσει διαπλανητικούς σταθμούς στους πλησιέστερους πλανήτες — τον Άρη και την Αφροδίτη — του ηλιακού μας συστήματος. Από τα αποτελέσματα των δοκιμών αυτών θα διαπιστωθεί, αν η επιστήμη — προς το παρόν ή σοβιετική — έχει τα μέσα για την τολμηρή αυτή εξόρμηση, που θα επισκιάσει όλα τα έως τώρα επιτεύγματα των Σπούτνικ και των Λούνικ. Οι πιθανότητες είναι ότι οι δοκιμές θα επιτύχουν, αφού οι Ρώσοι, που δεν μας έχουν συνηθίσει σε ριψοκίνδυνες προβλέψεις, τις έχουν προαναγγείλει τόσο εντυπωσιακά. Η επιτυχία τους θα ικανοποιήσει όλους τους ανθρώπους, γιατί δεν θα είναι στενό σοβιετικό μόνον επίτευγμα: θα είναι επίτευγμα της επιστήμης, που είναι παγκόσμια, που είναι κοινό κτήμα της ανθρωπότητας.

★

ΕΥΝΟΙΚΟΣ είναι ο άπολιτισμός της αμερικανικής επιστήμης — και της επιστήμης γενικότερα — στον τομέα των προσπαθειών της κατά το 1959 έναντι του καρκίνου. Οι σχετικές εκθέσεις που δημοσιεύονται στα ειδικά περιοδικά, αναφέρουν ότι έγιναν σημαντικές πρόοδοι τόσο στην εγκαίρως διάγνωση του καρκίνου — που είναι η βασική προϋπόθεση για τη θεραπεία του — όσο και στις έ-

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Ο σκληρός κι' ανέλεπτος νόμος της ζούγκλας επικρατεί παντού και, φυσικά, στο βασίλειο του φτερωτού κόσμου, όπως δείχνει η φωτογραφία του εξώφυλλου. Ο πύργος της Πύλης του Κόσμου, που απροστέλευτα είναι η βασική προϋπόθεση για τη θεραπεία του — όσο και στις έ-

ρευνες για τα αίτια που τον προκαλούν. Αξιόλογες — όχι όμως αποφασιστικές — υπήρξαν και οι πρόοδοι στην ανακάλυψη φαρμάκων έναντι της φοβερής αρρώστειας. Νέα φάρμακα παρασκευάστηκαν στις Ην. Πολιτείες, στη Σοβ. Ένωση και στην Ιαπωνία με αισθητά αποτελέσματα, τουλάχιστο σε ώριμα περιστατικά. Γενικά, ο αντικαρκινικός αγώνας έχει μπει σε φάση που δικαιολογεί πολλές ελπίδες ότι γρήγορα ο άνθρωπος θα κατορθώσει να νικήσει έναν από τους μεγαλύτερους εχθρούς του.

★

ΟΙ αναγνώστες μας που μας γράφουν και εκφράζουν την ικανοποίησή τους για τη βελτιωμένη εμφάνισή της «Επιστήμης και Ζωής», από το προηγούμενο τεύχος, ως είναι βέβαιο ότι το περιοδικό τους δεν θα παύσει να γίνεται διαρκώς καλύτερο — τόσο σε περιεχόμενο, όσο και σε έκτυψη. Η συνεχής αυτή βελτίωση είναι απαραίτητη για να εκπληρώνει αποτελεσματικότερα η «Επιστήμη και Ζωή» τη μορφωτική αποστολή της. Γίνεται, όμως, με σημαντικές θυσίες που, για να συνεχισθούν, χρειάζονται την συμπαράσταση των αναγνωστών: την προσπάθειά τους, δηλαδή, να διαδώσουν το περιοδικό τους, όσο μπορούν πλατύτερα στους γνωστούς και στους φίλους τους.

★

ΟΙ τελευταίες καταστροφές από την κακοκαιρία, απέδειξαν ότι πολλές ελληνικές πόλεις βρίσκονται στο έλεος των καιρικών συνθηκών και κινδυνεύουν από πλημμύρες. Είναι ανάγκη να αντιμετωπισθεί χωρίς αμβολή από το κράτος ή μόνιμη αυτή απειλή και να γίνουν τα απαραίτητα έργα, που θα προστατεύσουν τις πόλεις αυτές από νέες τραγωδίες. Δεν είναι μόνον η Αθήνα, Ελλάδα. Υπάρχει και η επαρχία, που μοχθεί, υποφέρει και αδικείται. Ας την θυμηθεί το κράτος κι' ας φροντίσει και γι' αυτήν.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΙΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

Από το σημερινό τεύχος της βελτιωμένης έκδοσης ή «ΕΠΙΣΤΗΜΗ και ΖΩΗ» δα κυκλοφορεί παντού στη τακτή ήμερομηνία, όπως και προηγουμένως.

★

Παρακαλούνται οι αναγνώστες των επαρχιών να προμηθεύονται βιβλιοδετημένους τόμους, παραδίδοντας τα τεύχη των, μέσω των τοπικών πρακτορείων εφημερίδων. Η αποστολή διά του ταχυδρομείου επιβαρύνει σημαντικά τη βιβλιοδεσία και πρέπει ν' αποφεύγεται προς το συμφέρον των ενδιαφερομένων.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα - Επικαιρότητες

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ	22
ΟΙ ΝΕΥΡΩΤΙΚΟΙ	15
Ο ΚΕΡΑΥΝΟΣ	36
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ: Ο άνθρωπος κι' οι φυσικές δυνάμεις	4
ΠΙΕΡ ΝΤΕ ΛΑΤΙΑ: Κοινωνιομετρία	5
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Οι τοιχογραφίες της Ασιζής	10
ΤΑΜΑΡΑ ΡΗΣ: Από άνδρας γυναίκα	12
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Ο «Τάφος» του Παλαιά	18
Τα σμαράγδια	17
Δοθίηνες και σταφυλόκοκοι	20
Ισαάκ Νεύτων	25
Αστρολογ'α	27

Αναγνώσματα-Μυθιστορήματα

Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ (Τα πρώτα ζωντανά όντα)	7
ΙΣΣΑΚ ΑΣΙΜΟΦ: Ο Δολοφόνος πλανήτη	29
ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ ΚΑΙ ΤΖΕΡΟΝΙΜΑ	31
ΣΑΜΟΥΕΛ ΕΝΤΟΥΑΡΤΣ: Η «Γυνή Μάγια»	33
ΡΟΤΣΙΛΔ (τέλος)	38

Μέ το Φερίδιόσι

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ συχνά στις εφημερίδες για τους τυφώνες που έρημωνουν ολόκληρες εκτάσεις γης και σαρώνουν πολιτείες. Κι' όχι μόνο στην Ιαπωνία και στα μακρινά νησιά του Ειρηνικού, αλλά και πιο κοντά σε μας, στην «Ολλανδία», στη Γαλλία, στην Τουρκία. Ο αέρας, το νερό, ή φωτιά, οι βασιλιάδες της γης πριν απ' τη βασιλεία του ανθρώπου, οι τιτάνες με τους κεραυνούς και με τα κύματα, οι άτιθαστες αυτές δυνάμεις που εμπνέουν ένα μυστηριώδη φόβο στη γη, έρχονται κάποτε να μας θυμίσουν τους αίματηρους προπατορίους μας αγώνες. Τις εποχές που οι πρόγονοί μας πολεμούσαν στήθος με στήθος, να νικήσουν ή να εξοφλιστούν.

Όταν βρεθεί κανείς κάτω από μια τέτοια θεομηνία, τότε μόνο μπορεί να αναλογιστεί πόσο περιφανής στάθηκε η νίκη του ανθρώπου γένους, η νίκη του γυμνού σκουληκιού, που με τη μικρή σπιθαμή της ευφύιας του νίκησε τις φλόγες των ήφαιστειών, τους τυφώνες, τους ποταμούς, τις πλημμύρες. Πώς νίκησε; «Αν τύχαινε να βρεθεί κανείς μέσα στη μακρινή λασποθάλασσα της Κομοτηνής, βάνοιθε διπλό δέος. Από τη μια μπροστά σ' αυτές τις ακάθεκτες δυνάμεις της φύσεως, κι' από την άλλη μπροστά στις μυστηριώδεις ανθρώπινες δυνάμεις που, εδώ και χιλιάδες χρόνια, κατάρθωναν να βγούν νικητές από τον άνισο αυτό αγώνα, παραδίνοντας τη σκυτάλη της ζωής από γενεά σε γενεά, ως το τελευταίο σύγχρονο βρέφος.

Παρακολουθώντας κανείς τις σύγχρονες κατακτήσεις του ανθρώπινου πνεύματος, εκπλήσσεται, άπορεί, σωμαίνει από δέος μπροστά στις ίδιες του τις δυνάμεις, που ποτέ δεν γνώριζε την έκτασή τους. Δεν την γνώριζε και δεν την γνωρίζει ακόμα. Όσο, μια αναδρομή στο παρελθόν, μια αναδρομή που μας την επιβάλλει το μούγκρισμα ενός ποταμού, όταν βαδίζει έναντι της πολιτείας μας, του σπιτιού μας και των παιδιών μας, μας κάνει να καταλάβουμε πως όλες οι νίκες του ανθρώπου υπήρξαν μεγάλες κι' ακόμη πως η ζωή του δεν στάθηκε τίποτε άλλο, παρά ένας αδιάκοπος πόλεμος σκληρός και κρίσιμος γι' αυτή του την ίδια την ύπαρξη. Αγώνας υπέρβας λοιπόν, αγώνας να μη χάσει τη θέση της κάτω απ' τον ήλιο, να μην πάψει να βλέπει τον ήλιο, να μην πάει χαμένος ο προγενέστερος αγώνας πολλών χιλιετη-

ρίδων που στοίχισε ή δημιούργησε μας σαν σωματών και σαν ψυχών. Να εξασφαλίσουμε τη θέση μας και την εξέλιξη μας ανάμεσα στα δώρα και στα άλλα πλάσματα, να είμαστε, να ζούμε, να πεθαίνουμε και να γεννιόμαστε, ν' αγαπούμε, να δημιουργούμε, ν' γράφουμε την ιστορία μας, ν' ανεβαίνουμε διαρκώς, να κατακτούμε τον όρατο κόσμο, αρχίζοντας από τη γη και προχωρώντας στον ουρανό.

Νικήσαμε τα ήφαιστεια, τις πλημμύρες, τους πάγους που απειλούσαν να κάψουν ή να πνίξουν το σπόρο μας κι' αυτή η νίκη καλό είναι να σκεφτείται κανείς, πόσα δάκρυα, πόσο αίμα, πόσους στεναγμούς στοίχισε. Ο άνθρωπος έχει αναδυθεί από το βάθος μιας τραγωδίας. Της τραγωδίας του ίδιου του του αγώνα με δυνάμεις υπέρτερες. «Αλλά ο αγώνας του εκρήθη, ο άνθρωπος έσώθη. Και δε θα μπορούσε βέβαια να μη σκεφτεί κανείς εδώ το καταπληκτικό μέγεθος αυτής της νίκης, αν σκεφτεί πως οι άνθρωποι δεν πάλευαν μόνο έναντι των στοιχείων της φύσεως, αλλά συμπληρώναν τα διαλείμματα αυτού του αγώνα, με αγώνες άλλης μορφής που στοίχισαν κι' αυτοί πολλή δόνηση και μεγάλησαν τον κίνδυνο του αφανισμού, όσο να φτάσει ν' ανακαλύψει ο άνθρωπος τη μοίρα του, όσο να γίνει ένα ανώτερο πλάσμα, ν' αναδυθεί από το σκοτάδι της τραγωδίας, σαν ένα ανώτερο φως.

Νομίζω πως είναι κοντά ο καιρός που κάποιος ή κάποιοι απ' αυτούς που διευθύνουν τις ανθρώπινες τύχες, θα σκεφτούν να γιορτάσουν για πρώτη φορά τη γιορτή αυτής της νίκης. Που θα καθιερώσουν τη «Διεθνή Ημέρα» της τελικής νίκης του ανθρώπου σαν όντος πάνω στη γη. Τη νίκη ύστερα από έναν πόλεμο, που κράτησε εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια. Και θα μπορούσε να φανταστεί κανείς το κοινό άρμα αυτής της νίκης στολισμένο με σημαίες, που πάνω τους να αναγράφουν τους μεγάλους καρπούς της ανθρώπινης επιτυχίας. Ονόματα κατακτήσεων και ιανόματα σοφών, που θ' αποτελούσαν ένα είδος κορυφής, ένα είδος φωτεινού δείκτη που θα σήμαινε: «Εδώ φτάσαμε και η άνοδος συνεχίζεται».

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Οι εκδίδοντες την «Επιστήμη και Ζωή», ευχαριστούν θερμότατα τις εκατοντάδες των αναγνωστών που είχαν την εξαιρετική καλωσύνη να τους απευθύνουν εγκάρδιες ευχές, για το νέο έτος. Με την ευκαιρία αυτή επιθυμούν να διαβεβαιώσουν, ότι η προσπάθεια για τη βελτίωση του περιοδικού, θα συνεχισθεί με πίστη και εμπιστοσύνη σ' ένα καλύτερο μέλλον.

Από τις πολλές επιστολές δημοσιεύουμε την ακόλουθη, που αναμφίβολα, έχει κάποια πρωτοτυπία: ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑ 366 ΗΜΕΡΑΣ

Εν Νιγρίτη τη 1—1—1960 ΠΡΟΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ»

Αθήνας
Ευαρεστηθείτε να δεχθείτε δυνάμεις της παρούσης συναλλαγματικής μας εις διαταγήν και επί τη ανατολή του Νέου Έτους 1960, ΤΡΙΑΚΟΣΙΑΣ ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΕΞ ημέρας υγείας, ευτυχίας και προόδου εις τον τομέα σας.

Ο εκδότης
ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΓΚΑΡΔΙΩΝ ΕΥΧΩΝ (Γ. Κ. Βάγιας)

Εν Νικαία τη 14—1—60
Αξιότιμε κ. Διευθυντά,

Οφείλω να ομολογήσω, με ειλικρίνεια, ότι στο περιοδικό σας εύρηκα σχεδόν ό,τι ζητούσα. «Όλη η ύλη του περιοδικού είναι εκλεκτή. Είμαι τακτικός αναγνώστης και διαπιστώνω με πραγματικών ενθουσιασμό την συνεχή βελτίωση της «Επιστήμης και Ζωής». Η έκδοση του Α' τόμου σας, θ' αποτελέσει στολίδι της βιβλιοθήκης μας κι' αστείρευτη πηγή πνευματικού πλούτου θ' αποτελέσει ή καρποφόρος προσπάθειά σας. Εύχομαι, ή προς τα βελτίω του κόσμου σταυροφορία σας, να επιτύχει.

Μετά τιμής
ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

Κολυμβάρι 30—12—1959
Αξιότιμε κ. Διευθυντά,

Αναγιγνώσκων και εγώ, με προσοχήν και κατανόησιν, όλα όσα γράφονται εις την αξιοπρόσεκτον «Ε68. Έγκ. Έπ. «Επιστήμη και Ζωή», εκφράζω τας ευχαριστίας μου δια την θαυμασίαν, ποικίλην και διαφωτιστικήν ύλην αυτής.

Με εκτίμησιν
ΚΥΡ. Ν. ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗΣ (Συν)χος Διδάσκαλος)

Κύριε Διευθυντά,
Είμαι ένας εκ των πολλών ενθέρμων αναγνωστών του εκδιδόμενου από εσάς περιοδικού «Επιστήμη και Ζωή». Μαθητής της ΣΤ'. Γυμνασίου, παρακολουθώ με συνεχές ενδιαφέρον όλες τας εκδόσεις του περιοδικού αυτού, απ' ής στιγμής ήρχισεν τούτο να εκδίδεται. Οφείλω να ομολογήσω ότι αξίζει ένας μεγάλος έπαινος εις όλους τους πρωτεργάτας εκείνους, οι οποίοι συνέβαλον και συμβάλλουν εις την εκδοσιν και καλύτερυσιν του περιοδικού τούτου, το όποιον έχει ως σκοπόν, και το έχει ήδη κατορθώσει, να ενημερώνη το ελληνικόν κοινόν, που διψά δια μόρφωσιν σχετικώς με τας μεγάλας επιστημονικάς προόδους, αλλά και με τα διάφορα κοινωνικά θέματα.

ΓΕΡ. ΑΝΔΡ. ΤΕΤΕΝΕΣ (Άργοςτόλιον)

Η ψυχολογία ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο, ή κοινωνιολογία ενδιαφέρεται για τις ανθρώπινες κοινωνίες. ΑΛΛ' υπάρχει ένας πολύ σημαντικός κρίκος ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία: Η ομάδα. Κανείς δεν είχε σκεφθεί να μελετήσει συστηματικά τα κοινωνιολογικά φαινόμενα της ομαδικότητας προτού ο δρ. Μορένο, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, δημιουργήσει την καινούργια επιστήμη της «κοινωνιομετρίας» που μας προσφέρει τα φάρμακα και τις μεθόδους για την πρόληψη και τη θεραπεία των «ασθενειών της ομάδος».

ΕΝ έχουμε ποτέ φασαρίες σ' αυτό το εργοτάξιο, λέει ο αρχιεργάτης. Και είναι το πιο αποδοτικό απ' όλα...

Η τάξη αυτή δεν έχει καμιά επίδοση στα μαθήματα, λέει ο δάσκαλος. Οι μαθητές δε θέλουν να εργασθούν.

Η διμοιρία αυτή είναι ανεπίδε-

για τις ανθρώπινες κοινωνίες. ΑΛΛ' υπάρχει μια πολύ σημαντική μονάδα ανάμεσα στο άτομο και στην κοινωνία: Η ομάδα.

Οι ταξιδιώτες σ' ένα βαγόνι σιδηροδρόμου αποτελούν μια ομάδα. Ομάδα αποτελούν οι μαθητές μιας σχολικής τάξεως. Το ίδιο συμβαίνει και με τους

να πολεμήσει δίπλα του. Ο καθένας είχε εμπιστοσύνη στο σύντροφό του και ήξερε πως ο φίλος του θα τον βοηθούσε στις κρίσιμες στιγμές, όπως ο ίδιος θα βοηθούσε το φίλο του.

Θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει πως όλα αυτά είναι ψυχολογικοί παράγοντες. Και όμως, οι «αστάθμητοι» αυτοί παράγοντες δάρυναν αποφασιστικά στη μοίρα των ανθρώπων αυτών αφού επέτρεψαν τη μείωση των απωλειών και την εξοικονόμηση έμφυχου υλικού κατά 25 ως 50%.

Οι επιτυχίες αυτές έκαναν έντύπωση στον πρόεδρο Ρούζβελτ, που έγινε επίσης ένθερμος υποστηρικτής των ιδεών του Μορένο και φρόντισε να διαδοθούν και να υιοθετηθούν απ' όλες τις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις.

Εδώ θα μπορούσαμε να σημειώσουμε πως, ειδικά για το στρατό, ή ιδέα δεν είναι καινούργια. Το σύστημα της προσωπικής, συναισθηματικής επιλογής του «συντρόφου» εφαρμόζονταν από τους αρχαίους Έλληνες, και προ πάντων από τους Σπαρτιάτες. Την ίδια «ζευγαρωτή» οργάνωση είχε και ο περίφημος Ίερως Λόχος των Θηβών. Οι συναισθηματικοί δεσμοί μεταξύ των ανδρών

ΚΟΙΝΩΝΙΟΜΕΤΡΙΑ

Η ΝΕΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΓΙΑ ΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΙΚΟΤΗΤΟΣ

του PIERRE DE LATIL

κτη εκπαίδευσες, λέει ο λοχαγός. Οι τιμωρίες δεν ώφελούν σε τίποτα...

Όλοι ξέρουμε πως οι αρμονικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων έχουν μεγάλη σημασία, αλλά ποτέ δε δίνουμε αρκετή προσοχή στο γεγονός αυτό. Έχουμε διαπιστώσει πως άτομα όμοια και άνομοια υπάρχουν σε κάθε ανθρώπινη ομάδα, δεν κάνουμε όμως καμιά προσπάθεια για να μεταβάλουμε την κατάσταση. Σ' ένα εργοστάσιο π. χ. οι αντίθεσεις, οι αντιζηλίες, οι διαπληκτισμοί μεταξύ των εργατών ή των εργατριών πρέπει να φτάσουν στο στάδιο της αίματηρης συμπλοκής για ν' αποφασίσει ο προϊστάμενος του τμήματος να ξεχωρίσει τους ανθρώπους που είναι «άλλεργικώς αδύνατοι» να συνεργασθούν.

Η αύξηση της παραγωγικότητας στη βιομηχανία αποτελεί από χρόνια αντικείμενο σοβαρής μελέτης των οικονομολόγων και των τεχνικών. Πολλοί παράγοντες λαμβάνονται υπ' όψιν, εκτός από έναν, που είναι ίσως ο ουσιαστικότερος: την ομαδική ψυχολογία.

Τα μέλη μιας ομάδος εργασίας συγκεντρώνονται στην τύχη. Μονάχα τα τυπικά προσόντα λογαριάζονται (σπουδές, ειδικότητα κ.λπ.) χωρίς να δίνονται καμιά προσοχή στις ανομοιότητες του χαρακτήρα, τις ιδιομορφίες, την προσωπικότητα των ανθρώπων που υποτίθεται ότι πρόκειται να συνεργασθούν «εν άγαστη συμπτώσει» για έναν κοινό σκοπό. Στη σύνθεση μιας ομάδας εργασίας οι άνθρωποι θεωρούνται περισσότερο σαν αντικείμενα παρά σαν έμψυχα όντα.

Αν επρόκειτο να λογαριάζουμε τι σκέφτεται ο κάθε άνθρωπος για τον πλησίον του, δε θ' αρχίζαμε ποτέ δουλειά, λέει ο άμωχς βιομήχανος που δεν ξέρει ούτε το ίδιο του το συμφέρον...

ΑΛΛ' ή επιστήμη αποδεικνύει, ότι ακριβώς το αντίθετο είναι αληθινό.

Η ψυχολογία ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο, ή κοινωνιολογία ενδιαφέρεται

εργάτες ενός αγροκτήματος ή ενός εργοστασίου. Υπάρχουν ομάδες ποδοσφαίρου, ομάδες καλαθοσφαίρας, ομάδες ορειβασίας. Η ανθρώπινη κοινωνία, από την πιο πρωτόγονη ως την πιο πολιτισμένη, αποτελείται από απειράριθμες ομάδες που αλληλοδιασταυρώνονται. Αρκετά να σκεφθούμε λίγο, για να καταλάβουμε πόσο τεράστια σημασία έχουν οι ομάδες στην ανθρώπινη κοινωνία. Η ομάδα μεταμορφώνει τον άνθρωπο που ενσωματώνεται σ' αυτήν.

Οι αστάθμητοι παράγοντες

Κανένας δεν είχε μελετήσει συστηματικά το κοινωνιολογικό φαινόμενο που λέγεται «ομάδα» προτού ο δρ Τζ. Λ. Μορένο δημιουργήσει την επιστήμη της «κοινωνιομετρίας». Και ή καινούργια αυτή επιστήμη ίσως θα είχε μείνει απλή θεωρία, αν ένας Αμερικανός στρατηγός που διοικούσε σμήνη δεσμοδυστικών στον Ειρηνικό κατά τον τελευταίο πόλεμο δεν είχε ενδιαφερθεί για τις ιδέες του Μορένο. Ο Αμερικανός στρατηγός έβλεπε με θλίψη τα σμήνη του να αποδεκατίζονται σε κάθε επιδρομή. Δεν υπήρχε κανένας τρόπος να περιορισθούν οι απώλειες; Γιατί να μη δοκιμάσουμε την κοινωνιομετρία;

Στην αρχή, δεν έγινε απόπειρα οργάνωσης των πληρωμάτων μέσα στ' αεροπλάνα, ΑΛΛ' απλώς καθορίσθηκε, με κοινωνιομετρικές μεθόδους, ή θέση του κάθε αεροπλάνου στο σχηματισμό μάχης. Οι πιλότοι ρωτήθηκαν ποιόν από τους άλλους πιλότους θα ήθελαν να έχουν στο πλάι τους. Έτσι, τα σμήνη οργανώθηκαν «κοινωνιομετρικά» και οι απώλειες περιορίσθηκαν από 25 ως 50%.

Αν το κοινοσκεφθούμε, το αποτέλεσμα δεν ήταν εκπληκτικό. Ξέρουμε πόση σημασία έχει ο ψυχολογικός παράγον — το «ήθικόν» — στις πολεμικές επιχειρήσεις. Κάθε πιλότος ήξερε ότι δίπλα του μάχεται όχι άλλος ένας καλός πιλότος (γιατί όλοι ήταν καλοί) αλλά ένας καλός συνάδελφος και φίλος που ο ίδιος τον είχε διαλέξει για

Ποιός θα το πίστευε ότι οι πλαστικές ύλες θα χρησιμοποιούνταν ακόμα και για την προστασία των σπιτιών, εναντίον του χειμωνιάτικου κρύου; Και όμως, έχει γίνει κι' αυτό. Στα χωριά της Βόρειας Ευρώπης, πολλά σπτικά σκεπάζονται ολόκληρα — από τα κεραμίδια ως το πάτος — με ένα τεράστιο διάφανο σεντόνι από ειδική πλαστική ύλη, που είναι καλός αγωγός της θερμότητας και προστατεύει από το κρύο. Χάρη στο «περιτύλιγμά» του αυτό, το σπίτι μπορεί να είναι ζεστό με ελάχιστη θέρμανση, ακόμα και στις πιο κρύες ημέρες του βορεινού κλίματος.

τους βοηθούσαν ν' αντιμετωπίσουν ήρεμα τους κινδύνους και να παραμείνουν ένωμένοι ως το θάνατο.

★

Άλλα τι ακριβώς είναι ή επιστήμη της κοινωνιομετρίας;

Τα μαθηματικά παίζουν μεγάλο ρόλο σ' αυτήν. Η βάση της είναι ή λεγόμενη «κοινωνιομετρική κατάσταση». Τα μέλη μιάς ώρισμμένης ομάδας απαντούν σ' ένα γραπτό έρωτηματολόγιο: «Με ποιόν θα προτιμούσατε να συνεργασθείτε στήν τάδε δουλειά;» «Ποιόν θα διαλέγατε ως βοηθό πιλότο σ' ένα αεροπλάνο μάχης;» «Με ποιόν θα θέλατε να καθήσετε στο ίδιο θρανίο σέ μιά σχολική τάξη;» «Ποιόν θα προτιμούσατε για σύντροφο σέ μιά επικίνδυνη αποστολή;» κ.ο.κ.

Το έρωτηματολόγιο που είναι, φυσικά, αυστηρώς απόρρητο, ζητάει κι' ένα δεύτερο όνομα ως δεύτερη προτίμηση: «Αν ο πρώτος που ώνομάσατε δεν ήταν διαθέσιμος, ποιόν θα προτιμούσατε στή θέση του;»

Έτσι, όταν μελετηθούν όλα τα έρωτηματολόγια από έναν ειδικό «κοινωνιομέτρη», συγκεντρώνονται πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για τη συνοχή της ομάδας. Αποκαλύπτονται όλες οι αντιθέσεις, οι δυσαρμονίες, οι «άσυμφωνες χαρκακτήρων» μεταξύ των μελών της ομάδας, ή αντίθετα οι συμπάθειες και οι φιλίες που συνδέουν τους ανθρώπους που την αποτελούν. Βέβαια, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι οι προτιμήσεις αυτές δεν στηρίζονται πάντα σέ λογικά κριτήρια, σέ λογική έκτίμηση των πλεονεκτημάτων του συνεργάτη που διαλέγουμε. Άλλα ή κοινωνιομετρική μέθοδος δέ χάνει γι' αυτό την αξία της. Είναι προτιμότερο π.χ. να βάλουμε έναν έργατη να έργασθεί δίπλα στο συνάδελφο που συμπάθει, έστω κι' αν οι ικανότητές του είναι μειωμένες, παρά δίπλα σ' έναν ικανό συνάδελφο που απέχθονεται.

Το κοινωνιόγραμμα

Μερικά μέλη της ομάδας, συμβαίνει να κατονομάζονται από την πλειοψηφία των άλλων μελών. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν συνήθως ισχυρή προσωπικότητα, γοητεία και άλλα χαρίσματα που τους κάνουν αληθινούς «έλκτικους πόλους» της ομάδας. Αυτοί ξεχωρίζονται και γίνονται άρχηγοί.

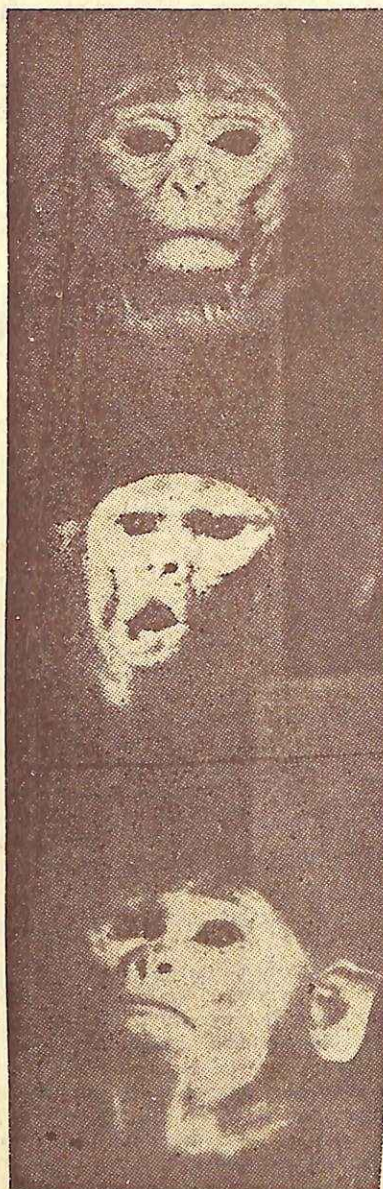
Άλλοι «ζευγαρώνονται» ως προσωπικοί φίλοι. Στα έρωτηματολόγια κατονομάζουν ο ένας τον άλλον. Αν κανένας άλλος από την ομάδα δεν τους κατονομάσει, αυτό σημαίνει πως ή άμοιβαία προσήλωσή τους παρεμποδίζει την ένσυνιάσσή τους στήν ομάδα.

Υπάρχουν και οι άλυσιδωτές προτιμήσεις: Ο Α διαλέγει τον Β, ο οποίος διαλέγει τον Γ, ο οποίος διαλέγει τον Δ, κ.ο.κ. Η άλυσιδα μπορεί να γίνει και φαύλος κύκλος όταν ο Δ διαλέξει τον Α.

Υπάρχουν, όμως, και απομονωμένα άτομα που κανείς δέ διαλέγει για σύντροφους και συνεργάτες. Αυτό συμβαίνει γιατί ο χαρακτήρας τους δεν τους επιτρέπει να ένσυνιάσθουν σέ οποιαδήποτε ομάδα. Οι άνθρωποι αυτοί αποτελούν πρόβλημα που, κοινωνιομετρικά, δεν μπορεί να λυθεί παρά μ' έναν τρόπο: Να μη χρησιμοποιούνται σέ ομάδικές έργασίες ή αποστολές. Υπάρχουν πολλές δουλειές που δεν απαιτούν ομάδικότητα. Η υποχρεωτική χρησιμοποίηση ενός ιδιόρρυθμου ανθρώπου σέ

ομαδική έργασία είναι θάσανιστική, γι' αυτόν, όσο κι' επιζήμια για την ομάδα. Στο κάτω - κάτω, τί υπηρεσίες μπορεί να προσφέρει ένας άνθρωπος που κανείς δεν τον θέλει για συνεργάτη;

Άλλα και ή υπερβολική εξάρτηση από ένα μονάχα πρόσωπο — τον άνθρωπο που όλα τα μέλη της ομάδας

Μετά τη θρυλική Λάικα, που περιφέρεται ακόμη νεκρή γύρω από τη Γή κλεισμένη μέσα σ' ένα Σπούνικ, το περιφημότερο ζώο της εποχής μας είναι ο πίθηκος Σάμ, που αυτός στάθηκε πίο τυχερός: Ξαναγύρισε στή Γή από το ταξίδι του στο διάστημα, μέσα στήν κάψουλα ενός πυραύλου. Ο Σάμ περνά τώρα τον καιρό του στήν αεροπορική βάση Μπρούξ του Τέξας, τρώγοντας και πηδώντας γύρω στο γυάλινο κλουβί του και κάνοντας μορφασμούς στους φωτογράφους που δεν τον αφήνουν ήσυχο ούτε μιά στιγμή. Μερικοί από τους μορφασμούς αυτούς, φαίνονται στή φωτογραφία. Ο Σάμ θα ζευγαρωθεί τώρα για να διαπιστωθεί, αν το ταξίδι του στο διάστημα έχει επηρεάσει ή όχι τις σεξουαλικές ικανότητές του.

θέλουν για σύντροφο — μπορεί να γίνει επικίνδυνη για την ομάδα. Η ιδεώδης κατάσταση είναι όταν το «κοινωνιόγραμμα» (το διάγραμμα που δείχνει μέ βέλη τις προτιμήσεις των διαφόρων μελών της ομάδας) έμφανίζει μιάν όψη δικτυωτού με άλληλοδιασταυρούμενα βέλη. Τότε μπορούμε να πούμε πως ή ομάδα έχει «συνοχή», ότι είναι «συμπάγής». Το κοινωνιόγραμμα μπορεί επίσης ν' ανακαλύψει ότι ή ομάδα είναι διηρημένη σέ δυο υποομάδες μεταξύ των οποίων υποδύσκουν οι αντιπάθειες και έχθρότητες. Κι' αυτό επίσης είναι μιά επικίνδυνη κατάσταση που δείχνει πως ή σύνθεση της ομάδας είναι ελαττωματική.

Η μελέτη της παραγωγικότητας των έργατών σ' ένα εργοστάσιο και της αποδοτικότητας των μαθητών μιάς τάξεως, αποκάλυψε πολλά ενδιαφέροντα πράγματα: Οι πιο παραγωγικές ομάδες έργατών είναι κείνες που έχουν τη μεγαλύτερη «συνοχή». Τα παιδιά που απομονώνονται από τους συμμαθητές τους στο σχολείο είναι συνήθως οι «καθυστερημένοι» μαθητές... Όλα αυτά που δείχνουν πως ή ομάδα έχει μιά δική της ζωή που επηρεάζει την αποδοτικότητα των μελών της.

Αυτό, φυσικά, φαίνεται αυτόνοτο, αλλά πριν από τόν δρα Μορένο κανείς δεν είχε σκεφθεί να μελετήσει τα φαινόμενα της ομάδικότητας επιστημονικά. Ο Μορένο ανακάλυψε τα φάρμακα και τις μεθόδους για την πρόληψη και τη θεραπεία των «άσθενειών» της ομάδας. Σήμερα διδάσκει την κοινωνιομετρία, την καινούργια επιστήμη που δημιούργησε, στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης.

(ΟΥΝΕΣΚΟ)

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Η κυρία στον ζητιάνο που της ζητάει έλεημοσύνη:

— Γιατί δεν εργάζεσαι, καλέ μου άνθρωπε;

— Θα το έκανα πολύ ευχαρίστως, κυρία μου, λέει αυτός. Άλλα έπειτα δεν θα μου έμενε καιρός για να ζητιανεύω!...

★

Στήν κλινική ο έτοιμοθάνατος ρωτάει τη νοσοκόμα, δείχνοντας τους συγκεντρωμένους συγγενείς του:

— Τί κάνουν όλοι αυτοί εκεί;

— Κλαίνε...

— Όραία! Φαίνεται ότι καλύτερεύω!

★

Στις εισαγωγικές εξετάσεις του Πανεπιστημίου, ο υποψήφιος φοιτητής, δυσκολεύεται ν' απαντήσει.

— Σας φαίνεται δύσκολη ή έρώτηση; ρωτάει ο καθηγητής.

— Όχι, άπαντά ο εξεταζόμενος. Μου φαίνεται δύσκολη ή άπάντησή!

★

Στο δικαστήριο, ο κατηγορούμενος σηκώνεται και λέει:

— Κύριε Πρόεδρε, παρακαλώ ή δίκη μου να γίνει κεκλεισμένων των θυρών.

— Για ποιο λόγο; Υπάρχει κάτι το σοδαρό, γι' αυτό που ζητάτε;

— Μάλιστα. Είμαι... συναχμένος!

★

Κάποιος νεαρός προσφέρεται να αίμοδοτήσει.

— Ξέρετε ποιόν τύπο αίματος έχετε; τον ρωτάει ή νοσοκόμος.

— Και βέβαια, άπαντά ο νεαρός. Αιμώ σ'τους θερμούς μου!

ή Ζωή και ο Άνθρωπος

Το μυστήριο της ζωής μένει ακόμα άδιαπέραστο, παρά της τελευταίες έρευνες της βιολογίας που έχουν κάνει τα πρώτα αποφασιστικά βήματα στο δρόμο που ίσως να οδηγεί στή λύση. Η Έπιστήμη ωστόσο, έχει κατορθώσει να διαλευκάνει ένα άλλο αίνιγμα, που έμενε άλυτο ως τα μέσα του περασμένου αιώνα: Το αίνιγμα της καταγωγής της σημερινής πανίδας και χλωρίδας, το αίνιγμα της έμφανίσεως του ανθρώπου στή Γή. Στόν Κάρολο Δαρβίνο χρωστά ή Έπιστήμη τη λύση αυτού του αινίγματος—καθώς και μιά από τις βασικές και πιο γόνιμες θεωρίες της: τη θεωρία της δημιουργικής εξέλιξεως. Η θεωρία αυτή έχει άνοιξει καινούργιους όρίζοντες στήν Έπιστήμη και ο δαρβινισμός μένει πάντα μιά από τις κινητήριες δυνάμεις των συγχρόνων έρευνών. Τί είναι, όμως, ή εξέλιξη και ποιός ο ρόλος της στήν πορεία της ζωής επάνω στή Γή;

3. ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΟΝΤΑ

ΤΑ σκάφη της κατηγορίας «Μπήγκλ» είχαν στο άγγλικό πολεμικό ναυτικό το ανατριχιαστικό παρατσούκλι «φέρετρο». Όστόσο, το «Μπήγκλ» έφθασε χωρίς καμιά δυσάρεστη περιπέτεια στα νησιά Γκαλαπάγκος στις 15 Σεπτεμβρίου 1835, τέσσερα χρόνια περίπου μετά το ξεκίνημά του από την Άγγλία για το μεγάλο χαρτογραφικό ταξίδι του. Ο Ισημερινός διέσχισε το άρχιπέλαγος αυτό που το έψηνε ο ήλιος και που ή θέα του ήταν καταθλιπτική. Οι κρατήρες που το σκέπαζαν, θύμιζαν τις καμινάδες των χυτηρίων του Στράφορντ. Το έδαφος ήταν μιά μούρη λάβα, επάνω στήν οποία κυλούσε μιά σκόνη που τα ξέρινε όλα. Η άσθενική βλάστηση έμοιαζε μάλλον σάν κόρη της άρκτικής χλωρίδας, παρά το πράσινο όργιο του Ισημερινού. Η πρώτη ιδέα του Καρόλου Δαρβίνου, ήταν ότι ελάχιστα είχε να μάθει σέ νησιά τόσο φτωχά, ώστε οι πρώτοι άνθρωποι και τοίκοί τους — πολιτικοί κατάδικοι — είχαν φθάσει εκεί, μόλις πριν από έξη χρόνια. Έρχόταν από την Παταγωνία, που τον είχε καταπλήξει και είχε μπροστά του τις πράσινες υποσχέσεις της Ταϊτής. Αν ήταν στο χέρι του, το «Μπήγκλ» δεν θα άγκυροβολούσε καν μπροστά στον άποτυχημένο αυτόν παράδεισο.

Ο λόγος που είχε κάνει τον Κάρολο Δαρβίνο να βρίσκεται στο «Μπήγκλ», ήταν ή χρονία σιγικουνία των κυβερνήσεων όλων των εποχών. Κανένας έπαγγελματίας φυσιοδίφης δεν είχε δεχθεί να ξεκινήσει χωρίς άποδοχές για τον περίπλου αυτόν που θα διαρκούσε πέντε χρόνια. Ο νεαρός Κάρολος Δαρβίνος — Τσάρλς Ντάρουιν — γιός μιάς

σει. Κακός φοιτητής, είχε άποτύχει στήν ιατρική και δεν αισθανόταν κανένα ένθουσιασμό για το λειτουργήμα του κληρικού που του συνιστούσε ο πατέρας του. Όταν του πρόσφεραν ένα κρεβάτι στο «Μπήγκλ» δίστασε να δεχθεί την προσφορά, αναλογιζόμενος πόσο μακρύ και άποκρουστικό θα ήταν το ταξίδι και πόσο θα ήταν αντίθετος ο πατέρας του. Έπειτα, αλλάζοντας ξαφνικά γνώμη και παίρνοντας άποτομα άπόφαση, ξεκίνησε για τη μεγάλη περιπέτεια.

Η ειρωνία δεν άπουσιάζει ποτέ από τις ανθρώπινες υποθέσεις. Έκείνος που έπηρεασε περισσότερο το νεαρό Δαρβίνο στήν άπόφασή του, ήταν ο κυβερνήτης του «Μπήγκλ», Φιτζρόυ. Η βελε ένα φυσιοδίφης και μολονότι δεν είχε πίστωση για να τον μισθοδοτήσει, δεν ήταν διατεθειμένος να δεχθεί όποιονδήποτε φυσιοδίφη, γιατί ήταν άδιάλλακτος αντίπαλος των νέων θεωριών, που έρχονταν σέ αντίθεση με τη Γένεση, ισχυριζόμενες ότι ή ηλικία ώρισμένων δράχων μπορούσε να ήταν μεγαλύτερη από έξη χιλιάδες χρόνια. Δεν είχε, όμως, να φοβάται τίποτε από το νεαρό Δαρβίνο, που άνηκε σέ τόσο καλό περιβάλλον και που ή οίκογένειά του τον προώριζε για κληρικό.

★

ΛΙΓΕΣ μέρες, ύπηρεσαν αρκετές για τον Κάρολο Δαρβίνο για ν' αλλάξει γνώμη σχετικά με το ενδιαφέρον που μπορούσαν να παρουσιάσουν

Κανένας δεν θα μπορούσε να υποπτευθεί ότι ή φωτογραφία αυτή παρουσιάζει ένα κόκκο αλατιού σέ μεγέθυνση με το μικροσκόπιο. Η φωτογραφία είναι πραγματικά περιεργότατη και θα νόμιζε κανένας, ότι εικονίζει μάλλον παγάκια ή κρυστάλλινους κύβους επάνω σέ κάποιο φόντο. Και όμως, πρόκειται για το κοινότατο μαγειρικό αλάτι. Ένας κόκκος του περιέχει όλους αυτούς τους κύβους, που κι' αυτοί είναι όλόκληροι μικρόκοσμοι με τις υποδιαίρεσεις τους. Έτσι τουλάχιστο φαίνεται στο μικροσκόπιο, όπως δείχνει αυτή ή φωτογραφία.

σ' ένα φυσιοδίφη τα νησιά του άρχιπελάγους Γκαλοπάγκος. Γεννημένο από ήφαιστειακή έκρηξη, το μικρό άρχιπέλαγος δεν είχε ποτέ συνδεθεί με ήπειρο. Έκτος από μερικά σπάνια είδη που τα είχαν φέρει κουρσάροι ή ναυάγια, ή πανίδα και η χλωρίδα του είχαν γεννηθεί από τις ιδιοτροπίες των άνεμων και των ρευμάτων, πράγμα που εξηγούσε γιατί ήταν τόσο φτωχές και τόσο παράξενες. Ο Δαρβίνος θρήκε μερικές μαύρες σαύρες και τεράστιες χελώνες που έτρωγαν κάκτους και που τον έκαναν να συλλογισθεί προκατακλυσμιαία ζώα. Βρήκε μερικές ποικιλίες πουλιών, που τα πιά πολλά ήταν ταπεινοί γκρίζοι και μαύροι σπίνιοι που διέψευδαν τη φήμη, ότι τα πουλιά αυτά είναι εύθυμα. Τού έκανε, όμως, εντύπωση ένα γεγονός περίεργο: πόσο διαφορετικά ήταν τα ράμφη τους! Μερικά ήταν μακριά και μυτερά, όπως των δρυοκολαπτών, άλλα ήταν κοντά και γερά όπως

χή, γιατί δεν είχε συλλάβει άμέσως τη σημασία των περιέργων διαφοροποιήσεων τους. Ο Δαρβίνος, όμως, ήταν βαθύ πνεύμα, ένας άγρος και ισχυρός υπόγειος ποταμός, που τα νερά του έβγαιναν μακριά από το σημείο, όπου βυθίζονταν στο έδαφος. Το ήφαιστειακό άρχιπέλαγος, τα ζώα του που είχαν προσαρμοσθεί τόσο περιέργα στο τυχαίο περιβάλλον τους, οι σπίνιοι του με τα πολύμορφα ράμφη υπήρξαν ή είχαν πια την ιδέα ότι η ζωή ήταν στο έργο της. Πριν από τον Δαρβίνο άλλοι — όπως ο Λαμάρκ και ο παππούς του Δαρβίνου, ο Έρασμος Δαρβίνος — είχαν προβλέψει ότι η ζωή ήταν ρευστή, ότι τα ζώα και τα φυτικά είδη δεν είχαν δημιουργηθεί το καθένα χωριστά, ότι συνδέονταν μεταξύ τους σαν άλυσίδα και ότι έβγαιναν τα μὲν από τα δὲ και προχωρούσαν σε μία διαρκή τελειοποίηση. Ο Δαρβίνος έκανε τη σύνθεση των σκόρπιων αυτών i-

εικόνα της ζωής. Η Γη δεν είχε ακόμα καμμιάν από τις μεγάλες εδαφολογικές διαμορφώσεις που θα έκαναν αργότερα ανάγλυφο το πρόσωπό της. Οι ήπειροι περιωρίζονταν ακόμα σε νησιά που είχαν μέτρια έκταση και σχεδόν επίπεδη εδαφολογική διαμόρφωση. Ο συνεχής ώκεανός που τα περιέβαλλε, δεν είχε πουθενά μεγάλο βάθος. Ο αέρας υπήρχε, αλλά το περιεχόμενό του σε οξυγόνο ήταν χαμηλό και το στρώμα ηλεκτρισμένου οξυγόνου της υψηλής ατμόσφαιρας, δεν ήταν αρκετό για να φιλτράρει τις φονικές υπεριώδεις ακτίνες. Όλη η ζωή έμενε λοιπόν περιορισμένη στη ρηχή, ζεστή, με ελάχιστο αλάτι θάλασσα. Υπήρχε χωρίς αμφιβολία από πανάρχαιους καιρούς, αλλά δεν έχει φθάσει ως εμάς καμμία μαρτυρία, γιατί οι οργανισμοί της περιόδου εκείνης δεν είχαν αρκετά σκληρά μέρη τα όποια να διασχίσουν τις εποχές στην κατάσταση άναγνώρισιμων απολιθωμάτων. Άγνωστού, με, κατά συνέπεια, τις πρώτες μορφές της ζωής, όπως και τα στάδια της επιλογής, που έτελειοποίησε τα πρώτα ζωντανά όντα.

Το πρώτο αδιαφιλονίκητο λείψανό ζώου που έχουμε, είναι ένα κωνικό κοχύλι, ηλικίας πεντακοσίων εκατομμυρίων ετών. Ένώ τόσα ισχυρά ζωντανά αρχιτεκτονήματα έχουν καταρρεύσει, το αρχαιότερο από τα είδη που άναγνωρίζει η παλαιοντολογία δεν έχει σβήσει, ούτε έχει τροποποιηθεί βαθειά. Το ποτάμι του χρόνου έχει κυλήσει επάνω του καθώς και πάνω σε πολλά είδη έξι ή οχτώ παλιά, χωρίς να τα αλλοιώσει.

Ούτε όμως αυτό το κοχύλι, ούτε κανένα μαλάκιο ήταν οι βασιλείς του καμβρίου ώκεανού. Άλλα πλάσματα κατοικούσαν στο νερό: μερικά ώργάνωναν τις πρώτες αποικίες τους και συσσωρευαν σωρούς από μικροσκοπικά όστρακα, μερικοί πρωτόγονοι σπόγγοι που ανέπτυσσαν σά γενεολογικά δένδρα που διακλαδώνεις τους, μερικά σκουλήκια που έσκαβαν φωλιές στους μαλακούς βράχους και μερικές Μέδουσες που βρίσκουμε στα απολιθώματα όχι την ίλη τους, αλλά τα αποτυπώματά τους. Δεν ήταν παρά σκόνη ειδών πλάϊ στις δυο δυνατότες και κατακτητικές οικογένειες που αντιπροσώπευαν τα 95% ίσως της καμβριακής πανίδας: τα βραχύπνοδα και τους Τριλοβίτες. Πρό πάντων στη δεύτερη! Άν υπήρχε ένας φύλαρχος, ένα νοήμον δαιμόνιο της ράτσας, θα είχε άσφαλώς σκεφθεί, ότι το Σύμπαν θα άνήκε στους Τριλοβίτες αυτούς — πρωτόγονα όστρακοειδή — για πάντα στο μέλλον και τα 100.000.000 χρόνια της Καμβριανής Περιόδου θα τον δικαίωναν. Ένα συμπαγές σώμα, μία μετωπική ασπίδα, ένα όστρακο χωρισμένο σε γμήματα, μέγεθος που έφθανε καμμιό φορά το ένα μέτρο, έκαναν τους Τριλοβίτες στην εποχή τους τα καλύτερα ώργανωμένα ζώα, τα ισχυρότερα συγκροτημένα, εκείνα που ήταν προωρισμένα, περισσότερο άπ' όλα τ' άλλα, να επιζήσουν.

Τα πανάρχαια ζώα

ΚΑΙ όμως, οι Τριλοβίτες έχουν εξαφανισθεί έντελώς. Έσβησαν πριν από 200.000.000 χρόνια, άφου γέννησαν ίσως τα Όστρακόδερμα. Τα Βραχιοπόδα, οι μόνοι αντίπαλοί τους στην καμβρία περίοδο, δεν επιζούν πλέον παρά στην κατάσταση μερικών δειγμάτων. Η δύναμη που έ-

δωξε τους ισχυρούς αυτούς από τον κόσμο, είναι προφανώς ο ανταγωνισμός άλλων ειδών που εμφανίσθηκαν, προσαο μόσθηκαν και πλήθυναν. Στο τέλος της καμβρίας περίοδου και στην επόμενη γεωλογική περίοδο που κράτησε 60.000.000 χρόνια, ένα όργιο γονιμότητας κυρίευσε τη φύση, πολλαπλασιάζοντας τις διακλαδώσεις των ειδών, δημιουργώντας έντατικά νέα ζώα, που τα καταγράφει το ληξιαρχείο των απολιθωμάτων, συσσωρεύοντας μάλιστα σφάλματα και απόπειρες που δεν έζησαν περισσότερο από μερικά εκατομμύρια χρόνια. Γεννήθηκε τότε ένας θαλάσσιος Σκορπιός μήκους 1.80 μ. που τρομοκράτησε ίσως το περιβάλλον του και που έσθισε χωρίς απογόνους. Έμφανίσθηκαν τα Κεφαλόποδα, τα Έχινόδερμα, τα Βρυοζώαρια, που ήταν προωρισμένα να εξαφανισθούν γρήγορα. Νησιά από ζωντανούς οργανισμούς έπλεαν στον ώκεανό σ' έπαφή μ' έναν αέρα που γινόταν όλοένα λιγότερο φονικός.

Λίγο αργότερα — το λίγο σημαίνει εκατομμύρια χρόνια — άρχισαν να βγαίνουν από τον ώκεανό τα πρώτα φυτά. Ήσαν — πιστεύεται — τα Φύκια πού, στην ακτή, απέκτησαν τη συνήθεια διπλής ζωής, θαλάσσιας στην πλημμυρίδα, στεριανής στην άμπώτιδα. Μερικά άπ' αυτά, που ή θάλασσα τα είχε πετάξει μακριά στη στεριά, τακτοποιήθηκαν ώστε να ζούν σά ναυαγοί βγαλμένοι σε άγνωστη παραλία. Πρώτη, δειλή έξοδος της ζωής από το θαλασσινό λίκνο της.

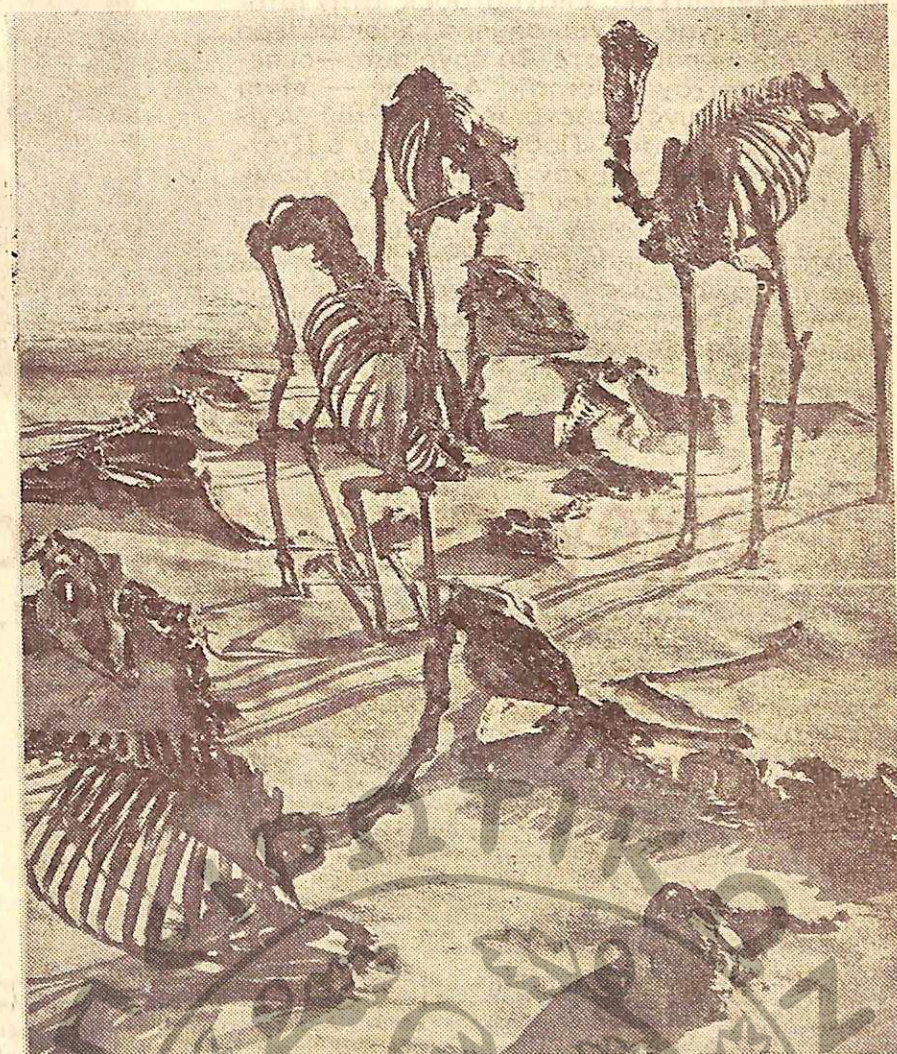
Μιά όχι λιγότερο σημαντική άρχη είχε συμβεί: Τα Σπονδυλωτά είχαν κάνει την εμφάνισή τους. Όλα τα ζώα της Καμβριανής Περιόδου, ήταν πλάσματα χωρίς κόκκαλα, γυμνά ή προστατευμένα από ένα κοχύλι ή ένα όστρακο. Ο νέος τύπος είναι ένας έσωτερικός σκελετός, που απλώνεται από τη μιάν άκρη του σώματος ως την άλλη, σκεπάζεται από δυο μυϊκές μάξες κι' από δυο μεγάλους άξονικούς συλλέκτες, ένα για το αίμα κι' ένα για τα νεύρα. Το βήμα είναι τόσο μεγάλο, ή καινοτομία είναι τόσο τολμηρή, ώστε οι θεωρητικοί της εξέλιξης δυσκολεύονται να καθορίσουν με ακρίβεια τη γέννηση των Σπονδυλωτών. Υπάρχουν τόσες θεωρίες, όσοι και οι σοφοί έτσι που για πατέρας των Σπονδυλωτών, ή μακρινός πρόγονος του Άνθρώπου καθωρίσθηκε άλληλοδιαδόχως ένα σκουλήκι, ένα όστρακόδερμο ή ακόμα κι' ένας γυμνοσώλγκατος. Η σημερινή τάση είναι ν' άναζητηθεί στα Έχινόδερμα, πράγμα που θα δημιουργούσε δεσμό εξαδέλφου ανάμεσα στον άνθρωπο και στον άχινό.

Συνεχείς μεταβολές

ΤΑ πρώτα Σπονδυλωτά υπήρξαν πλάσματα κακοφτιαγμένα, κακοδγαλμένα από τις μορφές άπ' ό-
Όταν ο Γαμβέτας έγινε πρωθυπουργός, ένας συμπατριώτης του γνωστός για τις αντιδημοκρατικές του ιδέες, πήγε να τον συγκαρεί.
— Κύριε πρόεδρε, του είπε, ήλθα από τη Μασσαλία για να σάς δώ, γιατί ο άνεμος είναι με το μέρος σας.
— Εύχαριστώ πολύ, του άπάντησε ο Γαμβέτας. Ήξερα ότι οι άνεμοδείκτες περιστρέφονται, τώρα όμως βλέπω, ότι και ταξιδεύουν!

που έβγαιναν, φορτωμένα ίσως με το βάρος ενός όστράκου που ίσως να είναι άνάμνησή του τα άνεξήγητα λείπια των σημερινών ψαριών. Η φύση θα επανέλαβε πολλές φορές την προσπάθειά της για να επιτύχει ένα πρότυπο τόσο διαφορετικό άπ' ό,τι είχε επιχειρήσει ως τότε. Δοκίμασε ένα ψάρι χωρίς σιαγόνες, ένα Όστρακόδερμο που ο κοινός σημερινός γαλέος είναι τόσο ζωντανή επιβίωσή του, ώστε εξαφανίζει τα ψάρια από τις μεγάλες άμερικανικές λίμνες, όπου τον έχουν μπάσει τον τε-

μή τους. Η ζωή γενικά άναενωνόταν. Όσοι πιστεύουν σε διαδοχικές δημιουργίες, όπως ο Κυδιέ, μπορούν να τοποθετήσουν μία στην ένωση του σιλουριού και του δεβονίου αιώνα: τόσο πολλές έμφανίσεις και εξαφανίσεις σ' ένα διάστημα σχετικά σύντομο καταγράφει το βιβλίο των απολιθωμάτων. Τα μαλάκια πολλαπλασιάζονται, τα κοράλλια συσσωρεύονται, τα μυριάποδα εμφανίζονται, τα όστρακόδερμα πληθαίνουν και διαφοροποιούνται. Η γενική εικόνα του πλανήτη μας εξελίσσεται. Άνάμεσα

Η σκηνή αυτή, που έχει αναπαρασταθεί στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης, θυμίζει ένα δράμα που έγινε πριν από είκοσι εκατομμύρια χρόνια. Οι έννεα αυτές γκαμήλες—νάνοι (δηλαδή οι απολιθωμένοι σκελετοί τους) βρέθηκαν σ' ένα λατομείο της Νεβράσκας, όπου τα ζώα αυτά πέθαναν ξαφνικά από μία καθίζηση.

των παπαγάλων κι' άλλα είχαν όλες τις αισιώσεις κι' όλα τα σχήματα, άνάμεσα σ' αυτά τα δυο άκρα. Σε κάθε μορφή ανταποκρινόταν ένας τρόπος ζωής και μία κατηγορία τροφής: τα έντομα των δέντρων, τα έντομα του άέρα, τα έντομα του εδάφους, οι σπόροι των κάκτων κλπ. Φτασμένοι εκεί κατά τύχη, άπολλοι άπό τον ανταγωνισμό άλλων πουλιών, αλλά μεταφερόμενοι σ' ένα φτωχό κόσμο, οι σπίνιοι των νησιών Γκαλοπάγκος είχαν διπλασιασθεί για να άπλωθούν σ' όλόκληρο το άρχιπέλαγος και να το έκμεταλλευθούν. Αναρριχητικοί ή επίγειοι, σποροφάγοι ή σαρκοφάγοι, ζώντα στα δέντρα, στους θάμνους, στην άμμο, στους βάλτους, διαμοιράζονταν τους ρόλους που παίζουν σε άλλες περιστάσεις πολυάριθμα είδη πουλιών. Η διάρκεια, όμως, της νησιώτικης ζωής τους δεν ήταν αρκετά μεγάλη, ώστε όλόκληρο το σώμα τους να προσαρμοσθεί στις διάφορες ειδικεύσεις τους. Η φύση είχε βοηθήσει το πιά βιαστικό μέλος τους: το ράμφος, που ήταν όπλο, ώργανο, μέσο διορισμού.

Όταν γύρισε στην Άγγλία μετά το τεράστιο αυτό ταξίδι, ο Κάρολος Δαρβίνος καθλώθηκε για πάντα στον τόπο του. Άρρωστος και δύσθυμος, άποτραβήχθηκε στο σπίτι του στο Ντάουν, όπου άρχισε να ετοιμάζει έπίμοχθα και συστηματικά τα δύο έργα — «Η καταγωγή των ειδών» και «Η καταγωγή του ανθρώπου» — που έμελλαν να κάνουν το όνομά του σημαία άγρίων θρησκευτικών και φιλοσοφικών μαχών. Όταν μιλούσε για τους σπίνους των Γκαλοπάγκος, έψεγε τον έαυτό του που δεν τους είχε μελετήσει με άρκετή προσο-

δεών και συνώπισε σε μία θεωρία τις ξεχωρες αυτές άπόψεις.

Η παλαιοντολογία

Ο ΔΑΡΒΙΝΟΣ πέθανε το 1882. Η «Καταγωγή του Άνθρώπου» εκδόθηκε το 1871. Η «Καταγωγή των Ειδών» το 1859: ή 100ετηρίδα της γιορτάσθηκε πέρσι σ' όλον τον κόσμο. Στόν αιώνα που κύλησε άπό τότε, ή δορβινισμός και ή ίδια ή εξέλιξη πέρισσαν άπό θύελλες και χτυπήθηκαν πολλές φορές άπό τους άρνητές τους. Άν επιζούν, το χρωστούν πρό πάντων στην ύποστήριξη που έχουν άπό μιάν επίσημη αίχμηρή και γεμάτη πάθος, σκεπασμένη με τη σκόνη χιλιετιών και γεμάτη άπό έμπικλήσεις στη φαντασία, μιάν έπιστήμη πού, κάτω άπό ένα σκυθρωπόν όνομα, ξετυλίγει το πιά ζωντανό, το πιά δραματικό και το πιά γοητευτικό φίλμ: την παλαιοντολογία. «Άσχολείται — λέει ο όρισμός της στο λεξικό — με τα λείψανα των φυτών και των ζώων που βρίσκονται στα βράχια». Ίχνηλατεί την ιστορία της ζωής άπό τη στιγμή που οι οργανισμοί μπόρεσαν ν' άφήσουν ίχνη της ύπαρξέως τους με ένα κομμάτι άπό όστρακο ή κόκκαλο. Άποτελεί το άναντίρητο έπιχείρημα, άν όχι την όριστική άπόδειξη, της εξέλιξης.

Οι σύγχρονες μέθοδοι για τον ύπολογισμό της ηλικίας των βράχων δίνουν σε όρισμένους άπ' αυτούς, ζωή περίπου δύο δισεκατομμυρίων ετών. Πολύ άργότερα, όμως, στη λεγόμενη Καμβριανή Περίοδο, που έχει ηλικία 500.000.000 ετών, βγαίνει άπό τη γεωλογική σκιά ή

λευταίο καιρό. Δοκίμασε μία ποικιλία τεράτων με κοφάτι έμβρύου, τα Πλακόδερμα, που έχουν έκλειψει έντελώς. Η μορφή που πέτυχε, το πρώτο απολιθωμένο Σπονδυλωτό που συνεχίσθηκε νικηφόρα στη σύγχρονη πανίδα, είναι ο Καρχορίας. Εξακολουθεί να κυνηγά τη λεία του στις θάλασσες του πλανήτη μας άπό εκατό δισεκατομμύρια μέρες.

Όλα είχαν αλλάξει στη φύση άπό τους χρόνους της Καμβρίας Περιόδου. Οι έπιβλητικοί Τριλοβίτες, που είχαν λιγοστείψει σε αριθμό και είχαν γίνει μικρότεροι, έσβησαν. Άλλα είδη, άλλοτε ισχυρά, τους άκολουθούσαν στην παρακα-

στους ώκεανούς που έχουν σκαφθεί, έχουν όρθωθεί άληθινές ήπειροι. Τα ύψηλά τμήματά τους μένουν γυμνά, αλλά τα ύγρα χαμηλά έπίπεδά τους έχουν τώρα σκεπασθεί άπό βλάστηση: άπό φτέρες και μούσκούλα. Το πρώτο ζώο, που ήταν άρκετά τολμηρό ώστε να ακολουθήσει τα φυτά, να διακινδυνεύσει με τη σειρά του έξω άπό το προστατευτικό νερό, υπήρξε ο Σκορπιός. Με τον πρόδρομο αυτό άρχισε μία μικροχρόνια πάλη για την προσαρμογή στις συνθήκες της στεριάς.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η Έποχή των Τεράτων.

Ολόκληρη η νεώτερη ζωγραφική — αυτή που ακολουθεί τη δυτική παράδοση, κορυφώνεται στην Αναγέννηση και ανανεώνεται στο 19ο αιώνα — βγαίνει από τον Τζιόττο. Αυτός την επινόησε και το έργο του, που υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες επαναστάσεις στην ιστορία της Τέχνης, είναι σήμερα περισσότερο «σύγχρονο» παρά ποτέ. Το έργο αυτό — οι περίφημες τοιχογραφίες της Ασίζης — είναι στενότερα συνδεδεμένο με τη ζωή του Αγίου Φραγκίσκου του «Ποβερέλλο» που ο Τζιόττο τον θαύμασε και τον αγάπησε τόσο πολύ. Ιστορώντας τη ζωή του Ποβερέλλο ο Τζιόττο δημιουργεί ένα άδαντο άριστο έργο: για πρώτη φορά η κίνηση αντικαταλείνεται την ακινησία, τα πρόσωπα έχουν ψυχή, τα τοπία μιμούνται, η σύνθεση έχει ρυθμό κι ένότητα. Με τις τοιχογραφίες του αυτές ο Τζιόττο ανοίγει το δρόμο στη δυτική ζωγραφική.

Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης δέχεται τα στίγματα του Χριστού.

Οι τοιχογραφίες της Ασίζης (Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΟΒΕΡΕΛΛΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΖΙΟΤΤΟ)

Ο Τζιόττο, με το επαναστατικό για την εποχή του έργο του, άνοιξε διάπλατα τις πόρτες της ιταλικής Αναγέννησης. Ο Τισιανός κι ο Μιχαηλάγγελος αναγνώριζαν σ' αυτόν το δάσκαλό τους. Η ζωγραφική του υπήρξε το μεγάλο πρότυπο για τους μεταγενέστερους. Σήμερα, έξη αιώνες μετά το θάνατό του, διαπιστώνεται ότι η ουσία της νεώτερης ζωγραφικής βρίσκεται στο έργο του. Μερικές μάλιστα λεπτομέρειες από τις περίφημες τοιχογραφίες της Ασίζης είναι τόσο επαναστατικές, ώστε οι ειδικοί να διακρίνουν σ' αυτές το σπέρμα μερικών έντελως μοντέρνων ορίων, όπως του Σεζάν, ακόμα και του Μπράκ. Με τον Τζιόττο, άρχισε ως ένα σημείο η δυτική παράδοση της ζωγραφικής που, με αλληπύλλες ξελιζέει, έχει φθάσει ως την εποχή μας.

ΟΥΡΑΝΟΣ, όπου ξεχωρίζει ο πύργος του χωριού Βεσπινιάνο, είναι οδογάλανος. Ο κάμπος της Τοσκάνης ξετυλίγεται το άπειρο πράσινο χαλί του. Ένας δρόμος πηγαίνει κατά το νότο, προς τη Φλωρεντία και στην άκρη του δρόμου αυτού ένας νεαρός τσοπάνος σχεδιάζει μ' ένα χαλίκι επάνω σ' ένα μόνον ίσιο και μαλακό πέτρα το άριστερο μοσχάρι του κοπαδιού του. Είναι τόσο προσηλωμένος στο έργο του, ώστε δεν προσέχει ότι ένας διαβάτης έχει σταματήσει και τον κοιτάζει.

Μα που έρθεις να σχεδιάσεις; ρωτά ο διαβάτης.

Πουθενά. Ο πατέρας μου είναι αγρότης. Δουλεύω στα χωράφια, αλλά πάντα μου έρεσε να σχεδιάζω...

Θέλεις νάρθεις στο εργαστήρι μου στη Φλωρεντία; Θα μιλήσω στον πατέρα σου.

Έτσι, το 1278, ένα τσοπάνιουλο δώδεκα χρονών, που λεγόταν Τζιόττο, άρχισε την καλλιτεχνική μαθητεία του στο εργαστήρι του Τιμαμπε, του περιφημότερου ζωγράφου της εποχής του.

Έπειτα από έξη χρόνια ο Τζιόττο, όχι μόνο φθάνει το δάσκαλό του, αλλά

και τον ξεπερνά, ζωγραφίζοντας, όπως κανένας δεν είχε ζωγραφίσει πριν απ' αυτόν. Από αιώνες οι Ιταλοί ζωγράφοι δεν είναι παρά ικανοί τεχνίτες που μένουν πιστοί στις πιο δοκιμασμένες μεθόδους για να αναπαραστήσουν με

Ο ΤΖΙΟΤΤΟ

Ο Τζιόττο, όμως, προτιμά να παρηγορηθεί τα δέντρα, τους ανθρώπους, τα ζώα, τις εποχές και τις ενολλαγές του χρόνου. Έχει μείνει το χωριό του, το έλεος από κάθε προκατάληψη, που σχεδίαζε τα κατσίκια του στο χωριό όχι αντιγράφοντας τα μωσαϊκά της εκκλησίας, αλλά κοιτάζοντας τα ζώα του να περνούν. Μια μέρα, που ήταν ακόμα νεαρός μαθητευόμενος, είχε ζωγραφίσει μια μίγα τόσο φυσική επάνω σ' ένα πίνακα που είχε αρχίσει ο Γιαμπονέ, ώστε ο τελευταίος, όταν γύρισε προσπάθησε να διώξει με το χέρι του το έντομο, νομίζοντας πως ήταν αληθινό.

Στη βασιλική της Ασίζης

ΠΡΩΤΟΣ ο Τζιόττο σπάει τα ακίνητα πρότυπα του Μεσαίωνα και εμπνέεται από τη ζωντανή φύση. Με τα πρώτα ακόμα σοβαρά έργα του, στην Μπάντια της Φλωρεντίας ή στη Σάντα Κρότσε, δίνει στα πρόσωπά του — στην Παναγία ή στον αρχάγγελο Μιχαήλ — τις χειρονομίες και την εκφραστική ζωντανότητα και ευκρίνηση των πλασμάτων. Φέρνει στην Ιταλία κάτι από τη συγκίνηση του γοτθικού ρυθμού. Κάνει επαναστατική στη ζωγραφική. Γίνεται — χωρίς να το υποπτεύεται — ο πατέρας όλης της νεώτερης τέχνης.

Είναι μόλις τριάντα χρονών, όταν του ζητούν να ιστορήσει με εικόνες το βίο του Αγίου Φραγκίσκου — του περίφημου Ποβερέλλο, του φίλου των ζώων, και των πουλιών — στους δλοκαίνουριους τοίχους της βασιλικής της Ασίζης. Είναι ένα έργο στα μέτρα του, που θα του επιτρέψει ν' αναστατώσει,

με λίγες πινελιές, όλες τις καλλιτεχνικές αντιλήψεις της εποχής του. Για τις 28 σκηνές που πρέπει να ζωγραφίσει, επινοεί το πλαίσιο που περιορίζει κάθε τοιχογραφία σε ύψος και πλάτος, επινοεί τη σύνθεση των μορφών και των χρωμάτων, επινοεί το τοπίο, επινοεί τον πίνακα: με μία λέξη, ο Τζιόττο ανακαλύπτει τη νεώτερη ζωγραφική.

Εκείνο το πρωί του Μαρτίου του 1285, ο Τζιόττο πρόκειται ν' αρχίσει την όγδοη τοιχογραφία του στη βασιλική της Ασίζης. Όταν φθάνει στην εκκλησία, οι βοηθοί του έχουν ήδη πιάσει δουλειά. Ο Πούτσιο Καμτάνα ετοιμάζει τα χρώματα σ' ένα μαρμάρينو γουδί, ο Ότταβιάνο καθαρίζει τα πινέλα και τις μεταξωτές βούρτσες που θα χρησιμοποιήσει ο Τζιόττο. Μια μπουρδιά φρεσκοασβεστωμένου τοίχου και ύγρης πέτρας απλώνεται μέσα στην εκκλησία και το άπιαστο φως της Ουμβρίας, φιλτραρισμένο στην όμιχλη του Τίβερε, πλημμυρίζει τις πλαγιές του Σουμπάτσιο, του εμπνευσμένου λόφου του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης.

Ο Τζιόττο θυμάται το μάλλινο πανωφόρι του που τον κάνει να μοιάζει με καλόγερο. Απαντά στο χαιρετισμό των βοιθών του κι' ανεβαίνει χαρούμενα στην ξύλινη εκκλησία και φθάνει στον τοίχο όπου, την προηγούμενη μέρα, είχε σχεδιάσει το έργο του με κάρβουνο. Με το δαχτυλό δοκιμάζει αν ο τοίχος, που τον είχαν ετοιμάσει οι βοηθοί του, είναι όσο πρέπει ύγρος κι' έπειτα, παίρνοντας το πινέλο του, ζωγραφίζει το κεντρικό πρόσωπο: του Ποβερέλλο — του Φτωχού της Ασίζης, του Αγίου Φραγκίσκου, του φίλου των ζώων και των πουλιών.

Αφού εργάζεται μιάν ώρα, ο Τζιόττο κάθεται σ' ένα καθρόνι για να ξεκουραστεί και φωνάζει τον Πιέτρο, το νεώτερο μαθητή του.

— Διάβασέ μου — του λέει — τον Τσελάνο. Διάβασέ μου το κεφάλαιο, όπου άφηγείται η σκηνή που ζωγραφίζω σήμερα: «Τα Χριστούγεννα του Γκρέτσιο».

Τα Χριστούγεννα του Γκρέτσιο

Η ΔΙΑΠΕΡΑΣΤΙΚΗ φωνή του Πιέτρο αντηχεί στην εκκλησία και ζωντανεύει μιάν από τις ωραιότερες ώρες του Ποβερέλλο, μιάν απλή κι' άφελη ιστορία που είχε γίνει πριν από 73 χρόνια, μιάν ιστορία για την οποία μιλά ο κόσμος:

Δυό έβδομάδες πριν από τα Χριστούγεννα του 1223 ο Φραγκίσκος που μιλούσε, στο έρημιτήριό του στο Κάρτερ, με τον αδελφό του τον άνεμο και την αδελφή του την πέρδικα, είχε μιάν ιδέα που ο Πάπας Ονώριος καταδέχθηκε να την εγκρίνει. Για να την πραγματοποιήσει, πήγε και βρήκε το φίλο του Τζιοβάννι Βελίτα, άρχοντα του Γκρέτσιο, που ήταν ιδιοκτήτης — 60 χιλιόμετρα προς βορράν της Ασίζης — επί απότομου βουνού, γεμάτου σπηλιές και μ' ένα δασάκι στην κορυφή του.

Θα ήθελα, είπε ο Φραγκίσκος, να γιορτάσω τα Χριστούγεννα, όπως δεν τα γιορτάσαν ποτέ ακόμα: σ' εμείς, με τους χωρικούς σου, μιά στέγη από άχυρα και να βάλεις από κάτω σανό, ένα βόδι κι' ένα γαϊδούρι;

Ο Βελίτα δέχθηκε μ' ένθουσιασμό και το βράδυ των Χριστουγέννων, το

έρημικό δουνό του Γκρέτσιο φωταγωγήθηκε σαν τεράστιο χριστουγεννιάτικο δέντρο, για την πρώτη αναπαράσταση της φάτης της Βηθλεέμ. Μαζί με τους καλόγερους της περιοχής, είχαν έλθει εκεί κι' οι ντόπιοι, κρατώντας δαδιά και κεριά. Ο Φραγκίσκος ιερούργησε. Είπε με δυνατή φωνή το Ευαγγέλιο. Έπειτα έκανε κήρυγμα και μίλησε για την ανταμοιβή των αγαθών ανθρώπων.

Έτσι, εκείνο το χρόνο, ο Ποβερέλλο — ο Φτωχός — σκηνοθέτησε τη Γέννηση, χωρίς να υποπτεύεται ότι θα τον έμιμούντο έπειτα, επί αιώνες, σ' όλες τις χριστιανικές εκκλησίες.

Η συνάντηση, στην Ασίζη, του Τζιόττο και του Αγίου Φραγκίσκου — για τον όποιον έχει γράψει ένα βιβλίο κι' ο Νίκος Καζαντζάκης — έδω-

Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης — ο Ποβερέλλο — εύλογεί τα πουλιά. Μία από τις ωραιότερες τοιχογραφίες του Τζιόττο.

μήντα χρόνια μετά το θάνατο του Ποβερέλλο, δεν είναι τυχαίο γεγονός. Όταν το τσοπάνιουλο σχεδίαζε τα πρώτα πρόβάτα του, ο Ποβερέλλο ήταν πεθαμένος πενήντα χρόνια, αλλά το δόγμα του άρχισε ν' αναστατώνει το χριστιανικό κόσμο.

Η γενιά του Τζιόττο ζει την ειρηνική αυτή επανάσταση: παρίσταται στη γέννηση του νέου αυτού κλήματος, όπου το άρωμα αγάπης των «Φιορέτι» σκεπάζει σιγά - σιγά τη μπουρδιά των πυρών, όπου έκαιαν τους αίρετικούς. Ο Φραγκίσκος είναι το αγαθό πνεύμα του αιώνα. Την ιστορία που άφηγείται ο Τζιόττο με το πινέλο του, την ξέρουν όλοι. Από καιρό έχει περάσει τα τείχη της Ασίζης, έχει διασχίσει τις κοιλάδες της Ουμβρίας και έχει διασκελίσει τα Άπέννινα. Ο Μποναβαντούρε και ο Τζελάνο, οι σύντροφοι του Φραγκίσκου, έχουν αντιγράψει εύλαδικά το θαυμάσιο αυτό σενάριο. Δεν απομένει πια στο σκηνοθέτη Τζιόττο, παρά να προβάλει τις θρυλικές ήδη σκηνές του στην πανοραμική όθνη της εποχής: την τοιχογραφία.

Η ιστορία του κύκλου

ΑΠΟ τη θρυλική ζωή του Φραγκίσκου — του Ποβερέλλο που μιλούσε μόνο για αγάπη και ειρήνη,

που αγαπούσε τους φτωχούς, τα ζώα, τα πουλιά και τα λουλούδια, που μιλούσε με τον άνεμο, τον ήλιο και τη βροχή, που έδινε ανθρωπιά στο στυγνό καθολικισμό του Μεσαίωνα και που ανακηρύχθηκε άγιος δυό χρόνια μετά το θάνατό του — ο Τζιόττο φτιάχνει άριστο έργο. Κάθε τοιχογραφία που ζωγραφίζει, τον θυμίζει πιο θαυμάσια στο μουσικό σύμπαν του Ποβερέλλο. Οι χρυσοί άγγελοι που σχεδιάζει στο θαυμάσιο των ούρανών του, δίνουν φτερά στο χρωστήρα του. Ο Τζιόττο ζει με το έργο του αυτό μιάν από τις μεγάλες στιγμές στην ιστορία της ζωγραφικής και αποκρυσταλλώνει την τέχνη των μελλοντικών αιώνων στην εκκλησία του αγίου που την μεταμορφώνει σε πινακοθήκη.

Μόλις έχει τελειώσει τη 15η τοιχο-

γραφία, αυτήν που βρίσκεται δεξιά στη μεγάλη πόρτα, όταν μπαίνει στην εκκλησία ένας άπεσταλμένος του Πάπα. Η φήμη του Τζιόττο είναι ήδη τόσο μεγάλη που ο Βενέδικτος ΧΙ έχει στείλει έναν από τους ιεράρχες του για ν' ιδεί από κοντά τι είδους άνθρωπος είναι ο ζωγράφος αυτός, στον όποιον θέλει να παραγγείλει μερικούς πίνακες για τη βασιλική του Αγίου Πέτρου. Ο ιεράρχης σταματά γεμάτος θαυμασμό μπροστά στην ύψη ακόμα τοιχογραφία, αυτή που παριστάνει τον Ποβερέλλο να κηρύσσει στα πουλιά.

Στον τοίχο της εκκλησίας, ο Φραγκίσκος μιλά στα κοτσούφια, στα περιστέρια και στους σπίνους που έχουν συναχθεί. Η σκηνή είναι αληθινή, τόσο φυσική, που ο άπεσταλμένος του Πάπα νομίζει πως ακούει τον Φτωχό της Ασίζης να δοξολογεί το Θεό και να εξηγεί στα πουλιά, ότι υπάρχει συγγένεια ανάμεσα στους ανθρώπους, στα ζώα, στα φυτά, στη θάλασσα και στ' άστρα.

Πολύ ωραίο, λέει. Μπορείτε να μου δώσετε ένα σχέδιο να το πάω στον Πάπα για να διαπιστώσει τί έχετε να κάνετε;

Ο Τζιόττο, που είναι εξαιρετικά εθ-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

ΑΠΟ ΑΝΤΡΑΙ ΕΓΙΝΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Ο Ρόμπερτ Ρής, ένας Αμερικανός αλεξιπτωτιστής, υπέστη τη ριζικότερη αλλαγή που μπορεί να υποστεί ένας άνθρωπος: την αλλαγή του φύλου. Ο Ρόμπερτ Ρής έγινε Ταμάρα Ρής. Η περίπτωση δεν είναι μοναδική στα τελευταία χρόνια. Άλλ' η υπόθεση Ρής έλαβε τόσο ευρύτατη δημοσιότητα, ώστε έπεσκίασε ακόμα και την περίπτωση της Χριστίνας Γιόργκενσεν. Η αλλαγή του φύλου — ή χειρουργική αποκατάσταση της αρμονίας μεταξύ της φυσικής εμφάνισης και της πνευματικής καταστάσεως ενός ανθρώπου — δεν είναι, δεν πρέπει να είναι, θέμα σκανδαλοθηρίας. Είναι θέμα με τεράστιο επιστημονικό ενδιαφέρον. Το αυτοβιογραφικό αφήγημα της Ταμάρας Ρής, που δίνουμε πιο κάτω, είναι συγχρόνως και ένα συγκινητικό ανθρώπινο δοκουμέντο. Η ειλικρίνειά του έχει μια συγκλονιστική δραματικότητα και αποκαλύπτει τον άπγνωστο αγώνα ενός άτυχου ανθρώπου, που υπήρξε θύμα ενός λάθους της φύσεως για να βρεί την ισορροπία ανάμεσα στο σώμα και την ψυχή του.

«Ο δρόμος είναι μακρύς, όδυνηρός και γεμάτος απογοητεύσεις...»

ΠΙΝ από πέντε περίπου χρόνια — τον Νοέμβριο του 1954 — οι αμερικανικές εφημερίδες κυκλοφόρησαν με τον εντυπωσιακό τίτλο: «Αμερικανός αλεξιπτωτιστής, ήρωας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έγινε γυναίκα»!

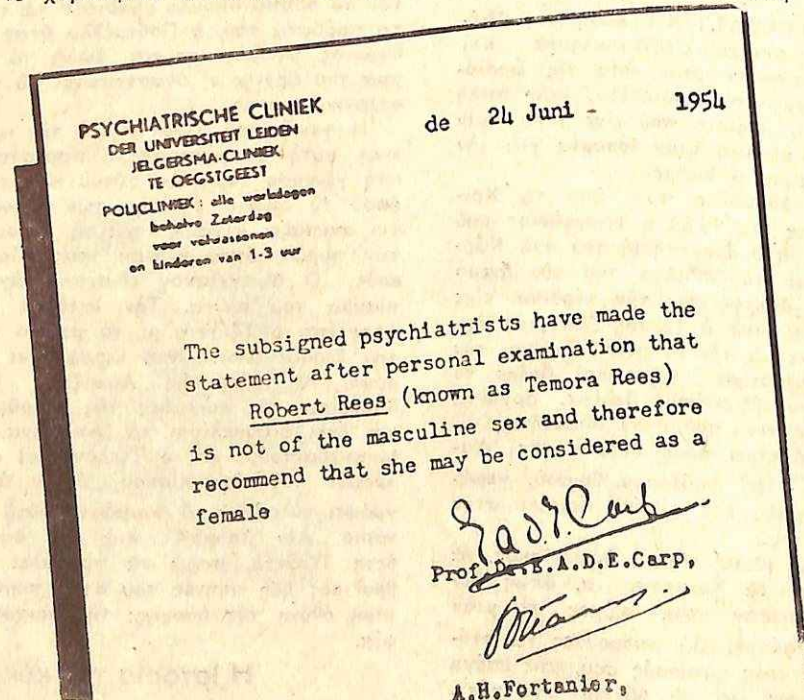
Αυτό ήταν μέρος της παγκόσμιας δημοσιότητας που δόθηκε στην περίπτωση μου μετά την επιστροφή μου από την Ολλανδία, όπου είχα υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση που μου επέτρεψε να αναλάβω στο εξής το ρόλο της γυναίκας. — Κάτι που επί χρόνια και χρόνια ποθούσα να πετύχω. Έλαχιστα, όμως, από τα πραγματικά γεγονότα αναφέρθηκαν στον Τύπο και πολλές φανταστικές λεπτομέρειες προστέθηκαν στην ιστορία μου με τη σκοπό να προκαλέσουν έντυπωση στο κοινό και να αυξήσουν την κυκλοφορία των εφημερίδων.

Οι γιατροί βρίσκονται συχνά σε άμνημονια όταν έχουν να αντιμετωπίσουν περιπτώσεις ανθρώπων με άσφαεις επιθυμίες. Στην περίπτωση του «έκονισμού» (την τάση ώρισμένων ανθρώπων να ντύνονται με ρούχα του αντίθετου φύλου) αναφέρεται το «ιστορικό» πολλών ασθενών που απέκτησαν αυτή την τάση, επειδή στην παιδική τους ηλικία τους μεταχειρίστηκαν ή τους έντυσαν με ρούχα κοριτσιών. Λέγεται πως οι έμπειρες αυτές της παιδικής ηλικίας προκαλούν τη διαστροφή του «έκονισμού». Στις περιπτώσεις του «τρανσσεξουαλισμού» (όταν ένας άνθρωπος επιθυμεί να αλλάξει φύλο) αυτό μπορεί να έχει επίσης κάποια επίδραση. Άλλα στη δική μου περίπτωση, τέτοιες παιδικές έμπειρίες δεν υπήρχαν.

Δεν υπήρξα ούτε μοναχοπαίδι, ούτε μοναχογιός. Δεν ανήκα σε οικόγενεια χωρίς κορίτσια, οπότε θα ήταν ίσως φυσικό οι γονείς μου να επιθυμούσαν ένα τουλάχιστον παιδί τους να ήταν θηλυκό. Η οικογενειακή και κοι-

νωνική ζωή μας υπήρξε πάντα απολύτως ομαλή. Και όμως, το πρόβλημά μου εκδηλώθηκε πολύ πρώιμα, σε ηλικία μονάχα πέντε ετών.

Είχα διαλέξει για σύντροφο των παιχνιδιών μου ένα κοριτσάκι περίπου της ηλικίας μου. Τα ρούχα της ήταν λαντα φρεσκοσιδερωμένα και όμορφα. Πηδούσα κρυφά από το φράχτη που χώριζε τα σπίτια μας — πράγμα που έκανε έξω φρενών την γκουνδερνάντα μου — για να παίξω με το κοριτσάκι αυτό και τις αναρίθμητες κουκλές του και το χαριτωμένο λευκό κουκλόσπιτο.

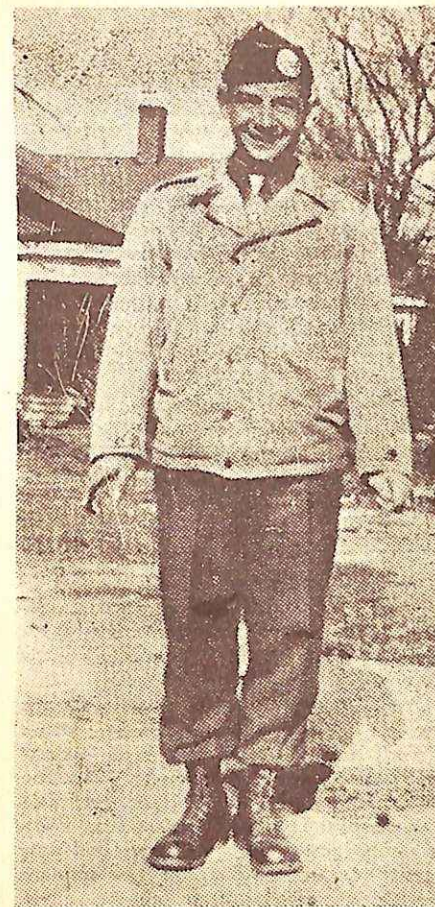
Με το πιστοποιητικό αυτό, οι γιατροί μιάς κλινικής της Ολλανδίας, βεβαιώνουν ότι ο Ρόμπερτ Ρής δεν ανήκει στο αρρεν φύλο.

Ζήλευα πολύ τις ζωηρόχρωμες κορδέλες και τα ωραία φορέματα της μικρής μου φίλης και ποτέ δεν μπορούσα να καταλάβω, γιατί οι μεγάλοι δε μου επέτρεπαν να παίξω με τις κουκλές της και το κουκλόσπιτο. Θα ήθελα να είχα κι' εγώ παρόμοια πράγματα και δε δίσταζα να εκφράσω με παιδική αφέλεια την επιθυμία μου. Οι γονείς μου δεν έδωσαν μεγάλη σημασία στο επεισόδιο αυτό και δεν το ξαναθυμήθηκαν παρά μόνο έπειτα από χρόνια. Στο μεταξύ νόμισαν πως είχα περάσει όριστικά από το επικίνδυνο αυτό στάδιο.

Άλλα επεισόδια από την περίοδο αυτή της ζωής μου διατηρούνται άμυδρα στη μνήμη μου και δεν έχουν μεγάλη σημασία. Η επόμενη άμνησής μου κάποιος διαφόρος ανάμεσα σε μένα και σε άλλα αγόρια ανάγεται στην ηλικία των έννεα ετών. Φαιτούσα τότε σε ένα δημοτικό σχολείο του ανατολικού Λος Άντζελες και η επίδρασή μου στα μαθήματα ήταν πολύ καλή.

Ενδιαφερόμουν πολύ λίγο για την ομαδική δράση και ακόμα λιγότερο για τα παιχνίδια που αγαπούσαν τα άλλα αγόρια. Πρότιμοίσα να κάθωμαι και να διαβάζω ή να παίζω με κάποιον από τις συμμαθήτριάς μου. Παίζαμε το «κουτσό» ή το «σχοινάκι». Στο σπίτι μ' ευχαριστούσε να διαβάσω διάφορα βιβλία ή να βοηθώ τη μητέρα μου στις δουλειές του νοικοκυριού.

Μ' όλο που σπάνια μου δινόταν η ευκαιρία, ενδιαφερόμουν για τη μαγειρική και το ψήσιμο των γλυκισμάτων. Σήμερα είμαι πολύ καλή μαγει-

Ο Ρόμπερτ Ρής ως Αμερικανός αλεξιπτωτιστής, σε ηλικία 19 ετών.

ρισσα κι' αίσθονομαι ικανοποίηση, όταν σερβίρω ένα καλό φαγητό ή ένα γλυκισμα.

Ήταν φανερό από τα παιδικά μου χρόνια ότι θα γινόμουν μικρόσωμος άνδρας (το ύψος μου είναι τώρα 1.59 και το βάρος μου 58 κιλά) και ότι ή μέση μου θα ήταν λεπτή και οι γοφοί φαρδύτεροι απ' το κανονικό. Δεν είναι, λοιπόν, παράξενο ότι η σεματική μου διάπλαση, όσο και η ασυνήθιστη συμπεριφορά μου, μ' έκαναν στόχο πειραγμάτων εκ μέρους των άλλων αγοριών.

Αυτή περίπου την εποχή της ζωής μου απέκτησα τη συνήθεια να ντύνωμαι κρυφά με τα ρούχα της αδελφής μου και της μητέρας μου. Τη λεπτομέρεια αυτή, όσο ξέρω, δεν την έμαθα ποτέ κανένας.

Δε θα ξεχάσω ποτέ το πρώτο γυναικείο κοστούμι που φόρεσα σε μία σχολική γιορτή. Ήταν κοστούμι Ισπανίδος χορεύτριας, με φαρδιές φούστες και σκουλαρίκια και παπούτσια με ψηλό τακούνι. Ήμουν τέλεια μακιγιαρισμένος και η εμφάνισή μου έκανε αίσθηση μεταξύ των αγοριών του σχολείου. Κάθε χρόνο περίμενα με ανυπομονησία την ημέρα της σχολικής γιορτής για να ξεναφορέσω το αγαπημένο μου κοστούμι, για να γίνω επί λίγες ώρες γυναίκα.

Τα επόμενα πέντε χρόνια της ζωής μου ήταν μία διαδοχή δυσάρεστων αισθημάτων και επεισοδίων. Τis νύχτες συχνά έμενα άγρυπνος κλαίγοντας από απογοήτευση και οίκτο για τον εαυτό μου. Στα δεκατέσσερα χρόνια μου είχα γίνει κιόλας ένας τύπος αποτραβηγμένος από την κοινωνία και γεμάτος πικρία. Ήμουν αναμφισβήτητα πρόβλημα για την οικογένειά μου. Όταν έφτασα στον τελευταίο χρό-

νο του γυμνασίου, οι γονείς μου κατάλαβαν ξαφνικά ότι, αποτελούσα πρόβλημα που δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν με τα συνηθισμένα μέσα και με πήγαν για πρώτη φορά σε έναν ψυχίατρο. Ο ψυχίατρος ήταν τέλειο δείγμα του τύπου που διακωμωδείται συχνά στον κινηματογράφο. Δε θα μπορούσα ποτέ να ανοίξω την ψυχή μου σε έναν τέτοιο άνθρωπο και να του αποκαλύψω τους κρυφούς μου πόθους ή να του όμολογήσω, πως είχα τώρα αποκτήσει τη συνήθεια να κλέβω γυναικεία είδη από τα μαγαζιά.

Έπειτα από μία πολύ σύντομη συνομιλία και χωρίς να μ' εξετάσει σωματικά, χωρίς την ελαχίστη προσπάθεια ψυχολογικής προσεγγίσεως, ο ψυχίατρος είπε στους γονείς μου: «Αυτό το παιδί έχει απλώς καθυστερημένη ανάπτυξη και θέλει να γίνει σαν τα άλλα αγόρια».

Τίποτε δεν άπείχε τόσο απ' την αλήθεια. Σε αυτή την ηλικία ήξερα πως υπήρχε μία φυσιολογική διαφορά ανάμεσα σε αγόρια και σε κορίτσια και αισθανόμουν πως ήθελα να είμαι κορίτσι και όχι αγόρι, όπως νόμιζε ο ψυχίατρος.

Ο ψυχίατρος συνέστησε μία σειρά ενέσεων που υποτίθεται ότι θα με βοηθούσαν να αναπτυχθώ σημαντικά, και η θεραπεία εξετελέσθη κατά γράμμα. Το αποτέλεσμα άπείχε πολύ από το προσδοκώμενο. Έγινα πιο πικραμένος και άβουλος.

Σε μία περίοδο έννευριςμού και απογοηρώσεων, όταν είχα γίνει επί φανερό τι θα ήταν αδύνατον να ανταποκριθώ τις προσδοκίες της οικογενείας μου, πατέρας μου ένα δράδυ με τράβηξε σε έναν δρόμο και μ' έδειρε μέχρι αιματος με μία βέργα. Τα σημάδια του ξυλοδαρμού έμειναν στο κορμί μου για πολλές ημέρες, ή μνησικακία έμεινε στη ψυχή μου για πολλά χρόνια. Την άλλη μέρα έφυγα από την πατρική στέγη και βρέθηκα σε ένα περιβάλλον έντελως ξένο απ' αυτό που είχα γνωρίσει.

Ο χρόνος που ακολούθησε μ' έφερε σε επαφή με τον απίθανο κόσμο της διαφθοράς. Δεν ισχυρίζομαι ότι έμεινα έντελως άμόλυντος. Άλλ' ίσως μονάχα ή άγνοια και η αφέλεια μου με προφύλαξαν από τον κατήφορο.

Στις αρχές του 1940 ξεναγύρισα στο πατρικό μου σπίτι, γιατί επιθυμούσα να καταταχθώ στο Σώμα Άστικής Αμύνης και έπρεπε να λάβω τη συγκατάθεση των γονέων μου. Δεν έφεραν καμμιαν αντίρρηση, γιατί κατάλαβαν ότι θα ήταν αδύνατον πια να με ελέγξουν και η ποραιομή μου στο σπίτι θα είχε κακή επίδραση σε αδελφια μου.

Νόμιζα ότι μπαίνοντας στο Σ.Α.Α. θα αποκτούσα την ελευθερία και τα χρήματα που χρειαζόμουν για να αγοράσω τα γυναικεία ρούχα που τόσο αγαπούσα. Είναι περίπτο να σημειώσω πως απατήθηκα οίκοτρά. Μισούσα τη ζωή, τη δουλειά και την αποκλειστική συντροφιά των ανδρών. Δεν απέκτησα ούτε την ελευθερία που ήλπιζα και φυσικά, δεν δινόταν ευκαιρίες να ντυθώ όπως ήθελα. Έξ άλλου, είνα και πάλι στόχος άγριων πειραγμάτων και αθυρόστομων ευφυολογημάτων εκ μέρους των συναδέλφων μου.

Τον Οκτώβριο του 1940, μία μέρα που βρισκόμουν με άδεια έξω απ' το στρατόπεδο, τα μάτια μου έπεσαν σε μιάν άφισσα προσκλήσεως ξεβελοντών για το Ναυτικό. Σκέφθηκα αμέσως — άνόητη σκέψη όπως αποδείχθηκε — δ-

τι αυτό ήταν μία αληθινή ευκαιρία να αποκτήσω την ελευθερία που ποθούσα. Η περίοδος της υπηρεσίας μου στο Ναυτικό υπήρξε σύντομη. Έπειτα από δέκα περίπου μήνες με απέλυσαν ως «φυσικός ανεπιθύμητος». Δεν έμαθα ποτέ τι ακριβώς εσήμαινε αυτό.

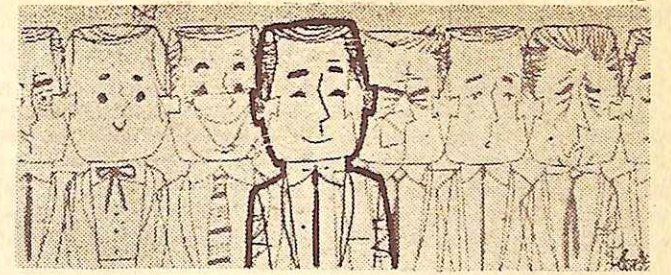
Ξαναπήγα στο Ρένο της Νεβάδας και γράφθηκα στο Πανεπιστήμιο, αλλά μία μέρα που περιδιάβαζα στην πόλη μου έτυχε να ιδώ μιάν άλλη πρόσκληση ξεβελοντών. Αυτή τη φορά, ήταν το καινούργιο τότε Σώμα Αλεξιπτωτιστών του αμερικανικού στρατού.

Οι λόγοι που με ώθησαν να προσφερθώ θελοντικά για την υπηρεσία αυτή δεν ήταν ούτε ήρωικοί, ούτε πατριωτικοί. Άπλως ένόμιζα πως μου δινόταν μία ευκαιρία να αποδείξω ότι δεν ήμουν ανώμαλος, όπως πίστευαν μερικοί, και ότι μπορούσα να εκπληρώσω τις υποχρεώσεις μου απέναντι στην κοινωνία. Ήλπιζα επίσης ένδομυχα πως, αν κατώρθωνα να λάβω μέρος σε επικίνδυνες επιχειρήσεις, ο εχθρός θα μου προσέφερε τη λύτρωση που έγω δεν είχα το θάρρος να προσφέρω στον εαυτό μου.

Όπως αναφέρθηκε στον Τύπο, το καλοκαίρι του 1943 παντρεύθηκα ένα κορίτσι στη Βόρεια Καρολίνα. Αυτό ήταν το μόνο αληθινό γεγονός που γράφτηκε γι' αυτό το γάμο. Δεν υπήρξε ποτέ τίποτε άλλο, παρά ένας γάμος «για τα προσχήματα», τόσο για μένα, όσο και για κείνη. Την είχα γνωρίσει ως μέλος μιάς ιππικής λέσχης στην όποια ανήκα. Μία μέρα, μου εξωμολογήθηκε πως αγαπούσε ένα στρατιω-

Η Ταμάρα Ρής (πρώην Ρόμπερτ Ρής), σε ηλικία 32 ετών.

σιμους φόβους. 'Επιφανειακά, μπορεί να είναι ατρόμητοι και γενναίοι. 'Αλλά μέσα στην ψυχή τους, έχουν πάντα το φόβο ότι κάνουν κάτι κακό, ότι οι άλλοι δε θα επιδοκιμάσουν τις πράξεις τους, ότι θα τους επικρίνουν και θα πάσουν να τους αγαπούν. Πολύ συχνά, οι αόριστοι αυτοί φόβοι κοινωνικής αποδοκιμασίας, γίνονται πιδ συγκεκριμένοι και παίρνουν τις πιδ παράξενες μορφές. 'Υπάρχουν νευρωτικοί, πιδ φοβούνται να διασχίσουν ένα δρόμο, άλλοι φοβούνται να μείνουν μόνοι σ' ένα δωμάτιο. 'Αν κοιτάξουμε κάτω από το προσώπειό ενός νευρωτικού, θα βρούμε πάντα έναν παράλογο φόβο.

3. Αίσθημα ανικανότητας.—

Οι νευρωτικοί αισθάνονται πώς είναι άχρηστοι, ανίκανοι, άναξιοι άνθρωποι. Κάποτε αισθάνονται πώς είναι κακοί και διεφθαρμένοι. Νομίζουν ότι δεν είναι κατάλληλοι για κομμια δουλειά. 'Οχι μόνο βα-

σανίζονται από τις ελλείψεις τους, πραγματικές ή φανταστικές, αλλά και τις μεγαλοποιούν. Καί

πάνω απ' όλα, νομίζουν ότι είναι υπεύθυνοι για τις άδυναμίες τους. Μέμφονται τόν έαυτό τους αδιάκοπα για τὰ έλαττώματα που νομίζουν πώς έχουν.

4. Αίσθημα ενοχής.—

Οι νευρωτικοί είναι συνήθως αυστηροί ήθικολόγοι. Μέμφονται τόν έαυτό τους και τούς άλλους όχι μόνο για τις πράξεις, αλλά και για τις προθέσεις τους. 'Ιδιαίτερα, απέχθονται τις έρωτικές τους παρορμήσεις και καταδικάζουν τόν έαυτό τους ως ανήθικο, επεκτείνοντας την ήθική καταδίκη και στους άλλους. Στις σκέψεις τους είναι πολύ εύσυνειδητοι, αλλά στην πράξη ή συνειδήσή τους είναι χαλαρή. Ξέρουν πιδ είναι τόν σωστό, αλλά σπανίως τόν έκτελούν. Κατόπιν αισθάνονται τύψεις συνειδήσεως.

5. Έχθροτητα και μίσος.—

Πολλοί νευρωτικοί, φέρονται έχθρικά και επίθετικά πρὸς τούς άλλους ανθρώπους. Μισούν τόν έαυτό τους και έχουν την τάση να μισούν και τούς άλλους. Αισθάνονται ότι ό κόσμος τούς άδικεί και προσπαθούν ν' ανταποδώσουν τὰ ίσα. 'Απογοητευμένοι από την ίδια τους την παράλογη συμπεριφορά, αισθάνονται έχθρότητα πρὸς την κοινωνία.

6. Αύταπάτες και έλλειψη ρεαλισμού.—

'Ολοι σχεδόν οι νευρωτικοί, τρέφουν αύταπάτες και άρνοούνται ύποσυνείδητα να δεχθούν τόν κόσμο, όπως πραγματικά είναι. 'Αντί ν' αντιμετώπισουν με σταθερότητα την άποτυχία τους και ν' αναλύσουν τις αίτιες της, εφευρίσκουν διάφορες δικαιολογίες, ρίχνουν τὰ βάρη στους άλλους και γενικά ζουν σ' έναν κόσμο φανταστικό, χωρίς καμμία έπαφή με την πραγματικότητα.

7. Άκαμψία και τυπολατρεία.—

Οι νευρωτικοί είναι άσταθείς και δεν αισθάνονται ποτέ άσφαλείς. Σε μία προσπάθεια ν' αποκτήσουν τόν αϊψημα της άσφάλειας που τούς λείπει, συχνά εφευρίσκουν διάφορες τυπικές πράξεις, τις οποίες άκολουθούν με θρησκευτική εύλάβεια. Γίνονται άκαμπτοι στη συμπεριφορά τους και άκολουθούν τούς τύπους κατά γράμμα.

8. Δειλία και συστολή.—

Νομίζοντας ότι μπορούν εύκολα να πέσουν σε σφάλμα και ότι οι άλλοι είναι πάντα έτοιμοι να τούς κατακρίνουν, οι νευρωτικοί γίνονται συχνά δειλοί και μισάνθρωποι. 'Αποφεύγουν τις παρέες και συνήθως μένουν μόνοι στο σπίτι. Διαλέγουν συνήθως έπαγγέλματα που εύνοούν την απομόνωση. Καί, φυ-

'Ο ηλεκτρικός έρεθισμός στη συμπεριφορά τών ζών

'Ενας 'Αμερικανός φυσιολόγος διεξήγαγε πειράματα για ν' άνακαλύψει πώς επιδρά ό ηλεκτρικός έρεθισμός τού έγκεφάλου στην «κοινωνική» συμπεριφορά τών ζών.

Σ' ένα πείραμα, ό «άρχηγός» μιάς ομάδας πιθήκων, έλλαξε χαρακτήρα και έγινε, από αύταρχικός και τυραννικός, έξαιρετικά ήρεμος και ύποτακτικός. 'Αλλά μόλις ό ηλεκτρικός έρεθισμός έπαψε, ό πιθήκος άπέκτησε και πάλι τόν παλιό του χαρακτήρα και ξανάγινε άρχηγός της ομάδας.

'Ηλεκτρικός έρεθισμός ένός ώρισμένου σημείου στο πίσω μέρος τού έγκεφάλου προκάλεσε μεταβολή στη συμπεριφορά τών ρήσων (ένός είδους πιθήκων) πρὸς τόν άγριώτερο. Τά ζώα διαπληκτίζονταν μεταξύ τους, ένώ συνήθως είναι πολύ ήμεροι.

'Ο 'Αμερικανός έπιστήμων άνεκάλυψε επίσης, ότι ό ηλεκτρικός έρεθισμός τού έγκεφάλου στην περιοχή τού υποθαλάμου αύξάνει την όρεξη. Οι πιθήκοι έτρωγαν μιά ποσότητα τροφής έφτά φορές περισσότερη από τόν κανονικό. 'Ο υποθάλαμος έχει σχέση με την παχυσάρκία. 'Αν ή περιοχή αύτή ύποστεί δλάβη, τόν ζώο γίνεται παχύσαρκο.

'Ο ένδοκρινολόγος έδειξε μεγάλη κατανόηση. Στην άρχή πρότεινε πειράματα με θηλυκές όρμονες και ζήτησε να τού σταλούν διάφορες βιολογικές και ψυχολογικές εξετάσεις, στις οποίες θα με υπέβαλε ό 'Αμερικανός ψυχίατρος που με θεράπευε.

'Ο ψυχίατρος ήταν πρόθυμος να με βοηθήσει υπό ώρισμένους όρους, αλλά δεν ένέκρινε την όριστική και άμετάκλητη απόφασή μου ν' αλλάξω φύλο. Σε λίγο οι εξετάσεις συμπληρώθηκαν και στάλθηκαν στην Εύρώπη. Αυτό συνέβη τόν καλοκαίρι τού 1958.

'Ολο τόν προηγούμενο χρόνο με την συγκατάθεση τού μυχιάτρου μου, είχα άρχισει να ντύνομαι φανερά σά γυναίκα. 'Ο γιατρός με καλούσε στο σπίτι του, όπου όλοι με φρόντουν όπως θα ήθελα να μου φερθούνε, δηλαδή σά να ήμουνα γυναίκα. Με τόν τρόπο αυτό ό ψυχίατρος ήλπιζε ότι θα μ' έκανε να βαρεθώ τή γυναίκα μου και φερσίματα και ότι θα έπέστρεφα άβίαστα στόν άνδρικό μου ρόλο. 'Αλλά τού είχα πει, έξ άρχής, ότι δεν έπρεπε να έλπίζει στη θεράπεια μου μ' αυτή τή μέθοδο.

Τόν Νοέμβριο τού 1953 ξεκίνησα για την 'Ολλανδία. Κανείς δε μου είχε ύποσχεθεί ότι θα δεχόταν να με βοηθήσει σ' αυτό που επιθυμούσα: την άλλαγή

τού φύλου. 'Ηξερα ότι θα έπρεπε να ύποβληθώ και σ' άλλες κουραστικές εξετάσεις, προτού οι 'Ολλανδοί ψυχίατροι δώσουν τή συγκατάθεσή τους για την έγχείρηση.

'Οπως βλέπει καθαρά ό άναγνώστης, ό δρόμος πρὸς τή ριζική άλλαγή που μπορεί να ύποστεί ένας άνθρωπος, είναι μακρύς, όδυνηρός, γεμάτος άπογοητεύσεις και μεγάλες δαπάνες. 'Η χειρουργική άλλαγή τού φύλου είναι, μιά μακροχρόνια και περίπλοκη ύπόθεση. Γίνεται σε δύο στάδια, εκ τών οποίων τόν πρώτον περιλαμβάνει τόν εύνοχηισμό και τή φαλλοτομία. 'Αφού περάσει λίγος καιρός, γίνεται μιά πλάστική έγχείρηση για να δώσει στο σώμα τή φυσική μορφή τών θηλυκών όργάνων.

'Η έγχείρηση αύτή δεν δημιουργεί μιά γυναίκα από έναν άνθρωπο που βιολογικάς υπήρξε άνδρας και ό έγχειριζόμενος δεν μπορεί να έλπίσει ότι θα γίνει ικανός ν' άποκτή παιδιά. 'Η έγχείρηση άπλώς άπακαθιστά τόν άρμονία μεταξύ τής φυσικής έμφάνσεως και τής πνευματικής καταστάσεως ένός ανθρώπου.

Κατά την έπιστροφή μου στις 'Ινδονήσιες Παλιτείες ήλπιζα ότι θ' άποφύγω την δημοσιότητα και θ' άρχιζα μιά καινούργια ζωή, χωρίς κανείς να γνωρίζει τόν παρελθόν μου. Δυστυχώς τὰ πράγματα δε συνέβησαν όπως τὰ περιμένα. Μου πρόσφεραν τεράστια ποσά για να έμφανισθώ στά νυκτερινά κέντρα και όμολογώ ότι παρσαύρηκα και παρὰ λίγο να καταστραφώ. 'Αρρώστησα από την κουραστική ζωή τών νυκτερινών θεαμάτων και, κατά τή διάρκεια της άρρώστειας μου, είχα την εύκαιρία να σκεφθώ την κατάστασή μου, και κατέληξα στην άπόφαση ότι δε θα μπορούσα να βρώ καμμία χαρά στη ζωή, όσο θα με κατεδίωκε ή δημοσιότητα.

Σήμερα οι γιατροί μου λένε ότι είμαι ένα ίσορροπικό και χρήσιμο στην κοινωνία άτομο. Αισθάνομαι πολύ εύτυχής και νοιώθω θαθεία εύγνωμοσύνη για τούς έπιστήμονες που με βοήθησαν να φτάσω ως έδω.

'Αποτελώ μιά ζωντανή άπόδειξη καλής προσαρμογής και, σκέπτομαι πόσο άπροσάρμοστο και άντικοινωνικό άτομο ήμουνα πρίν από την άλλαγή, αισθάνομαι πώς οι γιατροί είναι άπόλυτα δικαιολογημένοι να επεκτείνουν αύτή τή μέθοδο θεράπειας και σε περιπτώσεις παρόμοιες με τή δική μου.

τικό, άλλ' οι γονείς της δεν ένέκριναν τόν γάμο και θα ήθελε να βρεί έναν τρόπο για να ξεφύγει από τόν έλεγχο της οικογενείας της. Συμφωνήσαμε να παντρευθούμε, έκείνη με την έλπίδα ότι θ' άποκοτούσε την έλευθερία που της χρειαζόταν, έγώ με την έλπίδα ότι μ' ένα γάμο θα διασκέδαζα τις ύποψίες τών άλλων.

Οι έφημερίδες έγραψαν ότι άπέκτησα δύο παιδιά από τόν γάμο αυτό. 'Αλλά τὰ ιατρικά πιστοποιητικά μου άποδεικνύουν ότι δεν μπορούσα να γίνω πateras, έστω κι' αν συζούσα με τή γυναίκα μου, πράγμα που δεν συνέβη γιατί λίγο μετά τόν γάμο ζήτησα να μετατεθώ στο εύρωπαϊκό θέατρο τών έπιχειρήσεων.

Μ' όλο που οι έφημερίδες με περιέγραψαν ως «ήρωα» τού πολέμου, ποτέ δεν ίσχυρίσθηκα ότι υπήρξα ήρωας. Είναι αλήθεια ότι μου άπενεμήσαν μερικά παράσημα μεταξύ τών οποίων τόν «χάλκινο άστέρι», άλλ' αυτό δεν άρκει για να γίνει ένας άνδρας ήρωας.

Τόν 'Απρίλιο τού 1945 μεταφέρθηκα από την Εύρώπη στις 'Ηνωμένες Πολιτείες μ' ένα νοσοκομειακό πλοίο και έμεινα στο νοσοκομείο ως την τιμητική άποστρατεία μου τόν 'Ιούλιο τού 1945.

Τόν 1946 ξανάρχισα τις πανεπιστημιακές μελέτες μου. Την άνοιξη τού ίδιου χρόνου άρχισα να συμβουλευόμια διάφορους ψυχιάτρους για τόν πρόβλημα που με βασάνιζε, όλο και πιδ έντονα. Τή νύχτα, στο διαμέρισμά μου, ντυνόμουν με γυναικεία φορέματα και γινόμουν με τή φαντασία μου ή γυναίκα που θα ήθελα να είμαι. Μονάχα μ' αυτό τόν τρόπο εύρισκα άρκητή ήρεμία και γαλήνη για να συνεχίσω τις μελέτες μου.

'Ο πρώτος ψυχίατρος που συμβουλευθήκα, όταν τού είπα για την περίπτωση μου, γέλασε και άρνήθηκε να με βοηθήσει. Θύμωσα και έφυγα χτυπώντας την πόρτα πίσω μου. 'Αλλά την άλλη βδομάδα συγκέντρωσα τόν θάρρος μου και έπισκέφθηκα έναν άλλο ψυχίατρο. Δεν έδειξε κι' αυτός καμμία κατανόηση για την περίπτωση μου. Φάνηκε να πιστεύει πώς έπασχα από φιλομοφιλία και με συμβούλευσε να έρθω σ' έπαφή με κοινές γυναίκες για να θεραπευθώ.

Μόνο τόν καλοκαίρι τού 1947 ξανατόλησα να ζητήσω βοήθεια από τούς γιατρούς. Αισθανόμουν μεγάλη καταπίωση και άδουλία. Στην άπόγνωσή μου έπισκέφθηκα και πάλι έναν ψυχίατρο.

'Επειτα από τις πρώτες έπαφές, ό γιατρός αυτός, που είχε άλλοτε υπηρέτήσει στο Ναυτικό μου ένέπνευσε άρκε τή έμπιστοσύνη, και τού άφηγήθηκα όλη την ιστορία μου.

Δεν έγέλασε, ούτε με πρότεινε συμβιβαστικές λύσεις όπως οι άλλοι. Με άφηγε να μιλάω για τις κρυφές άπογοητεύσεις και τούς πόθους μου, έλπίζοντας ότι θα με άπαλλάξει από τή διαστροφή μου με μιά ψυχαναλυτική θεράπεια.

Στό μεταξύ, είχα έρθει σ' έπαφή μ' έναν ψυχίατρο στη Γερμανία που υπήρξε μέλος μιάς ομάδας έπιστημόνων που ένδιαφερόνταν για τόν πρόβλημα της άλλαγής τού φύλου. 'Απαντούσε σε όλα τὰ γράμματά μου και μου έδωσε πολύτιμες πληροφορίες. 'Επίσης με έφερε σ' έπαφή μ' έναν ένδοκρινολόγο σε άλλη εύρωπαϊκή χώρα και μου έδειξε ότι αυτός θα μπορούσε ίσως να με βοηθήσει άποτελεσματικά.

'Όταν πέθανε ό πολυγραφότατος συγγραφέας άστυνομικών έργων 'Εντγαν Ουάλλας, ό Μπέρναρ Σω είπε:

— Οι κακοί συγγραφείς, γράφουν πάντα πολλά. 'Επειτα, άφού σκέφθηκε ίσως, ότι κι' ό ίδιος είχε γράψει ούκ όλίγα, συνεπλήρωσε:

— Και οι καλοί συγγραφείς, τόν ίδιο κάνουν.

'Ενας σκηνοθέτης κινηματογράφου, έλαβε κάποια μέρα από έναν άσχημαντο συγγραφέα κάποιο σενάριο για να τόν διαβάσει. Τόν σενάριο συνοδευόταν κι' από τόν έξης σημείωμα: «'Αγαπητέ φίλε, στοιχηματίζω 100 δολάρια, ότι δεν πρόκειται να διαβάσετε τόν έργο που σάς στέλνω».

Την άλλη μέρα, ό συγγραφέας έλάμβανε μιά έπιταγή 100 δολαρίων και ένα σημείωμα τού σκηνοθέτη που έγραφε: «Κερδίσατε!».

σικά, αισθάνονται δυστυχισμένοι, γιατί μπαίνουν σ' ένα φαύλο κύκλο: Έπειδή φοβούνται τους ανθρώπους, αποτραβιούνται από την κοινωνική ζωή και αυτό τους κάνει ακόμα πιο φοβισμένους.

9. Άντικοινωνική συμπεριφορά.—

Πολλοί νευρωτικοί, προσπαθούν ν' αντισταθμίσουν τα αισθήματα άνικανότητος που τους βασανίζουν και φτάνουν στο άλλο άκρο: Γίνονται άγριοι και «σκληροί» άνδρες. Άν είναι νέοι γίνονται τεντυ — μπόυδες. Μερικοί φτάνουν και στο έγκλημα, μόνο και μόνο για ν' αποδείξουν στον έαυτό τους και στους άλλους ότι κάτι αξίζουν. (Αυτό, βέβαια, δέ σημαίνει ότι όλοι οι έγκληματίες είναι νευρωτικοί).

10. Δυσάρεσκεια και κατάπτωση.—

Μερικοί νευρωτικοί καταφέρνουν νά εμφανίζονται, έξωτερικά τουλάχιστον, εύχαριστημένοι και ήρεμοι. Άλλ' οι περισσότεροι είναι ή συνεχώς ή κατά διαστήματα δυσχερή-μένοι από τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν. Αισθάνονται μεγάλη ψυχική κατάπτωση και αποθάρρυνση. Είναι συνήθως άπαισιόδοξοι και μεγαλοποιούν τις αιτίες της δυστυχίας τους.

11. Έγωκεντρισμός και έλλειψη ησυχίας.—

Πολλοί νευρωτικοί αισθάνονται την ανάγκη ν' αγαπηθούν, αλλά δεν είναι ίκανοί ν' αγαπήσουν. Άσχολούνται τόσο με τον έαυτό τους, ώστε δεν έχουν ούτε καιρό, ούτε διάθεση νά ενδιαφερθούν για τους άλλους. Ωστόσο, οι νευρωτικοί συχνά έρωτεύονται μ' ένα νοσηρό πάθος. Όταν συμβεί αυτό, γίνονται τυραννικοί και ζηλότυποι.

12. Ένταση και άδυναμία άναπαύσεως.—

Έπειδή συνεχώς ανησυχούν μήπως πέσουν σε σφάλμα, οι νευρωτικοί δεν μπορούν ποτέ σχεδόν ν' αναπαυθούν, νά ξεχάσουν τις φροντίδες τους. Τό αποτέλεσμα είναι ότι υποφέρουν από μια φυσική ένταση που εκδηλώνεται σε διάφορα νευρικά «τίκ», άδυναμία νά μείνουν για πολύ στην ίδια θέση κλπ.

13. Άδράνεια και έλλειψη κατευσθύνσεως.—

Πολλοί νευρωτικοί δεν έχουν κανένα σκοπό στη ζωή τους, καμιά φιλοδοξία. Νομίζουν πως ό κόσμος είναι υποχρεωμένος άπέναντί τους, έφ' όσον τους έχει άδικήσει, και ότι δε χρειάζεται νά καταβάλουν καμιά έντονη προσπάθεια. Βαθειά στην ψυχή τους αισθάνονται την ανάγκη ν' αφιερωθούν σε κάτι, νά αγωνισθούν. Άλλά με τις πρώτες δυσκολίες έγκαταλείπουν κάθε προσπάθεια και άδρανούν μοιρολατρικά.

14. Άποφυγή των εϋθυνών.—

Άντί ν' αντιμετώπισουν τις δυσκολίες τους, οι νευρωτικοί τρέπονται σε φυγή, μόλις παρουσιασθεί ένα πρόβλημα. Άρνούνται νά πειθορχήσουν και ν' αναλάβουν τις εϋθύνες της ζωής τους. Ζούν σαν αιώνια παιδιά, έξαρτώμενοι από τους άλλους. Άν παντρευθούν, αναθέτουν όλη την πρωτοβουλία στον ή στη σύζυγό τους. Η φυγή μπροστά στις δυσκολίες και στις εϋθύνες, είναι ή μόνη σταθερή πολιτική τους.

15. Άυτόταπεινωση και άυτότιμωρία.—

Σά νά μήν έφταναν τ' άλλα νευρωτικά χαρακτηριστικά τους, πολλοί νευρωτικοί προσπαθούν νά «τιμωρήσουν» τον έαυτό τους για τά έλαττώματα που έχουν ή νομίζουν πως έχουν και ιδιαίτερα για τό «έλάττωμα» της νευρωτικότητας. Κάνουν έσκεμμένα πράξεις που δεν έπρεπε νά κάνουν και παραλείπουν άλλες που δεν έπρεπε νά παραλείψουν. Κατόπιν μέμφονται τον έαυτό τους για ό,τι έκαναν.

★

Οι βασικές αιτίες των νευρώσεων, δεν είναι οι άτυχίες και οι κίνδυνοι στις όποιες ώρισμένοι άνθρωποι έχουν έκτεθεί. Είναι μάλλον έλλειψη ρεαλισμού στην αντιμετώπιση του έξωτερικού κόσμου.

Όταν τά συμπτώματα που περιγράψαμε εκδηλώνονται με ιδιαίτερη ένταση, τότε πρόκειται μάλλον περί «ψυχώσεως» και όχι νευρώσεως. «Ψυχωτικοί» είναι συνήθως, οι νευρωτικοί που έχουν χάσει τον έλεγχο των πράξεών τους. Είναι οι άνθρωποι που γεμίζουν τά ψυχισπείρα.

ΣΙΡ ΤΖΕΪ-ΜΣ ΓΚΡΑΙΗ

Πρόεδρος της Βρετανικής Έταιρείας για την ανάπτυξη των επιστημών. Ένας από τους διασημότερους ζωολόγους της εποχής μας. Οι εργασίες του στον τομέα της ιχθυολογίας, τον έχουν κάνει πασίγνωστο στους επιστημονικούς κύκλους και άνοιξαν νέους δρόμους στην έρευνα για τη ζωή των ψαριών.

ΤΑ ΚΟΥΝΟΥΠΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΤΙ-ΝΤΙ-ΤΙ

Η Π.Ο.Υ. (Παγκόσμια Όργάνωση Υγείας) έπαναλαμβάνει στερεότυπα, έδώ και λίγα χρόνια, την ίδια ανησυχητική προειδοποίηση: Πολλά έντομα γίνονται άνθεκτικά στις νέες έντομοκτόνα, που είναι όλα παραλλαγές του Ντί—Ντί—Ντί.

Ιδιαίτερα τό κουνούπι, φορέας της έλονοσίας, πρισαρμόζεται πολύ γρήγορα. Άπό τη μια γενεά στην άλλη, με τη φυσική επιλογή, ή άνθεκτικότητα του όργανισμού των κουνουπιών αυξάνεται.

Άλλά είναι και ένα άλλο φαινόμενο που έχει κάποια επίδραση: Οι νέες γενεές των κουνουπιών, φαίνεται ότι αναγνωρίζουν την παρουσία του δηλητηρίου και τό άποφύγουν. Ένώ πριν από λίγα χρόνια, τά κουνούπια «προσγιάνονταν» στους τοίχους που είχαν ραντισθεί με έντομοκτόνο, τώρα έχουν μάθει νά τους άποφεύγουν.

Φαίνεται πως κι' έδώ άκόμα, ή φυσική επιλογή έχει επιδράσει, επιτρέποντας την επιβίωση μόνο των κουνουπιών που μπορούν ν' αναγνωρίσουν από την όσμη τό δηλητήριο.

★

ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΘΗΚΕ βιομηχανική μέθοδος, που αξιοποιεί πρακτικά για πρώτη φορά στην Ιστορία τον άπυρογραφίτη, μια μορφή άνθρακος, που άπασχόλησε πολύ τους επιστήμονες κατά τά τελευταία 50 χρόνια. Ό πυρογραφίτης μπορεί νά υποστεί θερμοκρασίες μέχρι 3.670 βαθμών Κελσίου, δηλαδή άνωτερες από οποιοδήποτε άλλο στοιχείο. Η ιδιότητα αυτή τον κάνει πολύτιμο για την κατασκευή πυραύλων, πυρηνικών αντιδραστήρων και άλλων βιομηχανικών εφαρμογών που άπαιτούν άνάπτυξη μεγάλης θερμότητας. Κατασκευάστηκε ραδιόφωνο, όχι μεγαλύτερο από ένα τεμάχιο ζαχαρώς.

Άλλο κατόρθωμα ήταν ή παραγωγή ήχητικών κυμάτων συχνότητας 10 δισεκατομμυρίων διακυμάνσεων κατά δευτερόλεπτο. Τά κύματα αυτά υπερβαίνουν τον ύψηλότερο συριγμό, που μπορεί νά συλλάβει τό ανθρώπινο αυτί, κατά 500 φορές.

Τό σμαράγδι είναι ένα από τά πιο σπάνια πολύτιμα πετράδια, πολύ πιο σπάνια από τό διαμάντι. Είναι παράξενο ότι οι είδικές γεωλογικές συνθήκες που συνετέλεσαν στο σχηματισμό των σμαραγδοφόρων κοιτασμάτων εκδηλώθηκαν, πριν από έκατομμύρια χρόνια, μόνο στην περιοχή του Μούζο - Τσιβόρ της Κολομβίας.

ΑΠΟ την εποχή που οι τεχνίτες της Κλεοπάτρας σκάλισαν τη σαγηνευτική μορφή της στους πράσινους κρυστάλλους της Νουβίας, τά σμαράγδια ύπνωτίζουν τους ανθρώπους με την όμορφιά τους. Λέγεται πως ό Νέρων παρακολουθούσε τά βάρβαρα άγωνίσματα του Κολοσσαίου μέσα από ένα σμαράγдино μονύελο. Και ή αυτοκράτειρα Ίωσηφίνα, όταν έγκαταλείφθηκε από τό Ναπολέοντα, ποζάρισε για ένα πορτραίτο φορώντας σμαράγδινα κοσμήματα που εξέφραζαν «την άθάνατη φρεσκάδα του πόνου της»!

Σήμερα, τά σπουδαιότερα κοιτάσματα σμαραγδιών βρίσκονται σε ώρισμένα σημεία των Άνδεων που άνήκουν στην Κολομβία. Επί 400 χρόνια τά σμαραγδωρυχεία του Μούζο και του Τσιβόρ πλουτίζουν με πολύτιμα πετράδια τά βασιλικά διαδομήματα, τά μουσεία και τις ιδιωτικές συλλογές όλου του κόσμου. Η κολομβιανή κυβέρνηση κρατάει ζηλότυπα τό παγκόσμιο μονοπώλιο γιατί τά σμαραγδωρυχεία αυτά είναι ή κυριότερη πηγή πλούτου της χώρας.

★

Τά σμαράγδια των Άνδεων διακρίνονται για τό μέγεθος και, πρό πάντων, για την ποιότητά τους. Τό μέγεθος μόνο δεν έχει μεγάλη σημασία για τον καθορισμό της αξίας ενός σμαραγδιού. Τό σμαράγδι «Πατρίσια» π.χ. είναι ένα γιγαντιαίο πετράδι 632 καρατιών που βρέθηκε στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης. Είναι θαυμάσιο ως δείγμα κρυσταλλοποίησης του όρυκτου, άλλ' έξ αιτίας των μικρών ξένων σωμάτων που περιέχει, ή αξία του είναι σχετικά μικρή.

Σμαράγδια άνακαλύπτονται πότε - πότε και σ' άλλες περιοχές του κόσμου. Στη Νότιο Άφρική, στη Βραζιλία, στα Ουράλια, στο Τυρόλο, στις Ίνδιες. Μ' όλην τήν έκτείνεσιν, τά σμαράγδια είναι σπανιότερα κατά μήκος της Νοτίας Αμερικής, άλλα είναι παράξενο ότι οι είδικές γεωλογικές συνθήκες που συνετέλεσαν στο σχηματισμό των

κού χρωματισμού, ξένων σωμάτων και μικρών σχισμών στους κρυστάλλους.

Για τον έμπειρό γνώμονα, ένα σμαράγδι κρίνεται κυρίως από τη διαφάνειά του, την όμοιομορφία του χρωματισμού, την καθαριότητα του κρυστάλλου και τό βαθύπρασινο χρώμα του. Τό σμαράγδι και τό ρουμπίνι είναι τά πολυτιμότερα από τά σπάνια πετράδια.

Ένα σμαράγδι χωρίς έλαττώματα είναι έξαιρετικά

Τά σμαράγδια

(ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΕΝΟΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥ)

σπάνιο και, κανονικά, ή τιμή του είναι τρεις ή τέσσερις φορές μεγαλύτερη από την τιμή ενός ίσου μεγέθους και βάρους διαμαντιού. Τά τέλεια σμαράγδια μπορεί νά πουληθούν από έξη ως δέκα χιλιάδες δολάρια τό καράτι!

Τό σμαράγδι είναι μια ποικιλία του όρυκτου θηρυλλίου. Ό χρωματισμός του όφειλεται στην παρουσία του χρωμίου κατά τη φυσική άποκρυστάλλωση του θηρυλλίου. Όπως τό θηρύλλιο, τό σμαράγδι είναι χημικώς όμοιο με άλλα πετράδια που χαρακτηρίζονται ως ήμιπολύτιμα: τό πρασινογάλαζο άκουα μαρρίν, τον κοικινωπό μοργανίτη τό χρυσοκίτρινο θηρύλλιο και τον άχρωμο γοσενίτη.

Σμαράγδια που βρίσκονται στο ίδιο κοίτασμα πωλούνται σε χρωματισμό από τό θαμπό, άδιαφανές πράσινο ως τό άσπριδερό. Ό χρωματισμός εξαρτάται από την ποσότητα του χρωμίου που υπάρχει την περίοδο της άποκρυστάλλωσης. Η όροσειρά των Άνδεων εκτείνεται σε έκατοντάδες χιλόμετρα κατά μήκος της Νοτίας Αμερικής, άλλα είναι παράξενο ότι οι είδικές γεωλογικές συνθήκες που συνετέλεσαν στο σχηματισμό των

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΩΝ ΑΝΔΕΩΝ

κρασία κλπ.) εκδηλώθηκαν, πριν από έκατομμύρια χρόνια, μόνο στην περιοχή του Μούζο — Τσιβόρ. Έντατικές γεωλογικές έρευνες δεν άνεκάλυσαν κοιτάσματα σμαραγδιών σε άλλα σημεία των Άνδεων. Τό Τσιβόρ δρίσκεται 120 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Μπογκότας σε ύψόμετρο 1.000 μέτρων.

Οι μέθοδοι παραγωγής είναι σήμερα σχεδόν οι ίδιες με κείνες που χρησιμοποιούσαν οι Ίνδιανοί της προκολομβικής εποχής, με μερικές τελειοποιήσεις που εισήγαγαν οι Ίσπανοί. Οι ύπόγειες σήραγγες χρησιμοποιούνται σε μερικά σημεία, κυρίως όμως εφαρμόζεται ή μέθοδος της κλιμακωτής έκσκαφής. Τά σμαράγδια μοιάζουν σκορπισμένα στην τύχη, έδώ και κει, στο πετρώδες έδαφος και ή σήραγγα μπορεί νά περάσει σε απόσταση λίγων έκατοστών από ένα σμαραγδοφόρο «θύλακα» χωρίς κανείς νά ύποπτευθεί την παρουσία του. Στην κλιμα-

τες και, φυσικά, σε έξωφρενικές τιμές.

Κυκλοφορούν πολλές άπομνήσεις γησίων σμαραγδιών που έξαπατούν συχνά τους συλλέκτες. Στην αρχαιότητα χρησιμοποιούσαν τη λέξη «σμαράγδι» για κάθε είδος πράσινης διαφανούς πέτρας κι' έτσι δημιουργήθηκαν μερικοί άπίστευτοι μύθοι. Ό Λουκιανός, ένας Έλληνιστής συγγραφέας του 2ου αιώνα μ. Χ. διηγείται ότι τά τείχη της Νήσου των Μακάρων ήταν από σμαράγδι. Και ό Ηρόδοτος μάς λέει για τους σμαράγδινους στύλους του ναού του Ηρακλέους. Άλλά οι άνθρωποι γνώριζαν πάντα ότι τό αληθινό σμαράγδι είναι από τους σπανιότερους πολύτιμους λίθους, πολύ πιο σπάνιο από τό διαμάντι.

★

Οι χημικοί άρχισαν, έδώ και πολλά χρόνια, ν' αναζητούν τό μυστικό της χημικής συστάσεως του σμαραγδιού. Ένας μονάχα φαίνεται ότι τό πέτυχε πέρα για πέρα: Είναι ό Άμερικανός έρευνητής Κάορλ Τσάθαμ, άπό τον Άγιον Φραγκίσκο, που κατώρθωσε νά κατασκευάσει συνθετικά σμαράγδια χημικώς άπολύτως όμοια με τό φυσικό.

Ό Τσάθαμ παράγει σήμερα κάπου 60.000 καράτια τεχνητών σμαραγδιών τό χρόνο. Κρατάει τη μέθοδό του τόσο ζηλότυπα μυστική, ώστε απέφυγε άκόμα και νά την πατεντάρη. Άπό τη συνολική παραγωγή, τά μισά περίπου σμαράγδια είναι κατωτέρας ποιότητας, τά 40% είναι σχετικά καλής ποιότητας και μόνο τά ύπόλοιπα 10% είναι αληθινά όμορφα πετράδια που πωλούνται από 90 ως 120 δολάρια τό καράτι.

Όστόσο, τά μεγαλύτερα σμαράγδια που κατορθώνει νά παράγει ό Τσάθαμ δεν ύπερβαίνουν τά δυό καράτια. Οι κοσμηματοπώλες θεωρούν τά σμαράγδια κάτω των τριών καρατιών ως άσήμαντα. Στην εμφάνιση τά σμαράγδια Τσάθαμ δε διαφέρουν σχεδόν καθόλου από τά φυσικά.

Τό σμαράγδι δεν προκαλεί διάθλαση του φωτός, όπως τό διαμάντι, και συνεπώς δεν έχει λάμψη. Είναι τό χρώμα του που τό κάνει τόσο γοητευτικό, τό δροσερό πράσινο χρώμα που άναπαύει τό μάτι.

Την εποχή της Ισπανικής κατακτήσεως της Κολομβίας οι θρύλοι των Ίνδιανών έλεγαν ότι τά σμαράγδια είναι τά μάτια των δράκων ή ό,τι βγαίνουν άπ' την κοιλιά των πράσινων φιδιών.

Ο Κωστής Παλαμάς, είναι ο ποιητής που γιομίζει μια ολόκληρη εποχή με την παρουσία του. Παρουσιάστηκε στα Έλληνικά Γράμματα σε μια ώρα κρίσιμη για τον πνευματικό μας πολιτισμό. Ήταν η εποχή που οι καθαρειστές, ψευτορωμαντικοί ποιητές κυριάρχησαν, και η ποίηση σαν τέχνη, είχε χάσει σχεδόν το βαθύτερο νόημά της. Φυσικά, όταν το 1886 έκαμε την πρώτη του εμφάνιση με τα «Τραγούδια της πατρίδας» μου, γραμμένα στην δημοτική και μ' έναν αγέρα ελληνικής υγείας μέσα τους, δέχτηκε σφοδρές επικρίσεις. Χρειάστηκε να παλέψει πολύ για ν' ανοίξει το δρόμο, σπέρνοντας τον αναγεννητικό του σπόρο στο μεγάλο τέλμα της παρακμής. Δεν θα ήταν ίσως υπερβολή αν έλεγε κανείς, πως η νεοελληνική ποίηση και γενικότερα η νέα ελληνική πνευματική καλλιέργεια, το μεγαλύτερο από τα χρέη της το οφείλει στον Παλαμά, την πολύμορφη αυτή φυσιογνωμία που κοντά στα άλλα, ανέσυρε από τη λήθη, το Σολωμό, τον Κάλδο, το Βαλαωρίτη, όλη μας δηλαδή τη θαμένη πνευματική παρακαταθήκη, τ' αγωνιάρια του νεοελληνικού πνευματικού μας οικοδομήματος.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Ο «ΤΑΦΟΣ», είναι ασφαλώς το πιο λυρικό ποίημα του Κωστή Παλαμά. Κι' όσο κι' αν θα μπορούσε να πει κανείς, ότι κάθε πατέρας διαθέτει μια ξεχειλιζούσα σχετική ευαισθησία κι' ότι διαθέτοντας ένα σχετικό ταλέντο θα μπορούσε να την εκφράσει κιόλας, ωστόσο κι' η πατρική ευαισθησία, δεν είναι όλες τις φορές ίδια. Όχι μόνον η πατρική, αλλά και κάθε ευαισθησία. Τον βαθμό της ευαισθησίας, τον προπορασκεύαζαν, πολλές φορές, άλλα προηγούμενα γεγονότα. Αυτό το τελευταίο έγινε και με τον Παλαμά.

Γεννημένος στα 1859 στην Πάτρα, από πατέρα δικαστικό, είχε την άτυχη νάχει χάσει και τους δυο γονείς του, σε ηλικία μόλις επτά χρονών. Το άπορροιαμένο παιδί, το πήραν τότε οι θείοι και το πήγαν στο Μεσολόγγι. Όλοι ξέρουμε, πως όσο μεγάλη κι' αν είναι η αγάπη των δικών, όπως και να το κάνεις, μπροστά στην αγάπη των γονιών, μοιάζει όχι με αγάπη, αλλά με περιφρόνηση. Δεν είναι υπερβολικός ο χαρακτηρισμός. Την ίδια αυτή λέξη θα την μεταχειριστεί αργότερα ο ποιητής σ' ένα ποίημά του. Αυτός ο πρόωρος διπλός θάνατος, φαίνεται να τον επηρέασε βαθύτατα. Τον έκανε μελαγχολικό και μοναχικό τύπο. Από τα έφτα κιόλας χρόνια του, ζητώντας μια διέξοδο, βρήκε τη διέξοδο του βιβλίου. Μπαίνοντας στο σπίτι των θείων του στο Μεσολόγγι, κρατούσε στη μασχάλη του το «Γέρο—Στάθη» του Λέοντος Μελά. «Ενοιωθε μόνος κι' αδύνατος κι' η ψυχή του, όπως είναι φυσικό, έμαθε να νοιάζεται για όλα τα μόνα κι' όλα τ' αδύναμα πλάσματα. Ο,τι σέρνεται, πάσχει, ό,τι δέχεται τη σκληρή καταφρόνια, βλέπω, κλαίω, το λυπάμαι, είν' αδέρφι μου...»

Αυτό το αίσθημα της μοναξιάς, τον συνόδεψε σε όλη του τη ζωή και μπορεί να πει κανείς χωρίς να κάνει λάθος, πως τη μοναξιά του αυτή τη μετρίασε και τη γλόκανε ως ένα μεγάλο σημείο ο γάμος του με τη Μαρία Βάλβη, που μαζί της εν ειρήνη και αγάπη επρόκειτο να περάσει ολόκληρη τη ζωή του.

Ο γάμος του

Ο γάμος του έγινε το 1888 στην «Παναγία την Πεντελιώτισσα» που βρισκόταν τότε στην έρημη θέση Γουδί. Να πως μάς τον περιγράφει ο Νίκος Βέης:

«Σ' αυτή την καιροσκέπαστη βασιλική, στεφανώθηκε γαμπρός ο μεγάλος ποιητής. Σφάνταζε η νύφη, μ' ασπρους άνθους στολισμένη, σ' άσπρα κι' ανάλαφρα μαγνόδια του γάμου τυλιγμένη και μ' άσπρα μαλλιά στην κεφαλή, που φαινόσαντε κι' αυτά ανθισμα των νειάτων μιάς ωραίας γυναίκας... Ο Θεός ελόγησε τους γάμους του ταιριαστού άνδργονου. Και το ρητό της Παλαιάς Διαθήκης, που

Ο «ΤΑΦΟΣ», ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

λέει: «Σώφρων γυνή ώκοδόμησε οίκον», αλήθεψε για τη Μαρία Παλαμά». Αυτός ο γάμος στάθηκε ένα από τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Παλαμά. Κατόρθωσε να του καλύψει ένα μεγάλο μέρος από τη μοναξιά που από παιδί έφερε μέσα του. Το σπίτι του, η γυναίκα του και τα παιδιά του, στάθηκαν ο οίκος του κόσμος, ο φιλικός, ο αγαπημένος του. Αταξίδευτος, κλεισμένος, αγκωνιζόμενος με τη δύσκολη εποχή του, έζησε έτσι την καλή εκείνη ξεστασιά, που βοηθάει και ενθαρρύνει τον άνθρωπο στη ζωή του και στο έργο του. Η οικογένεια όμως του δίνει χαρές, δίνει πολλές φορές και οδυνηρές λύπες. Επεφύλασσε και στον Παλαμά μια τραγωδία, από τις πιο σπαραχτικές.

Ο θάνατος του Άλκη

Στις 23 Φεβρουαρίου του 1898, το τρίτο κατά σειρά παιδί του, ο Άλκης, πέθανε από μηνιγγίτιδα. Ο θάνατος αυτός έπεσε σαν κεραυνός μέσα στο σπίτι του Παλαμά. Να πως μάς τον περιγράφει η Καλλιρόη Παρέν:

«Λοιπόν, το παιδάκι αυτό, το ζωντανό του σπιτιού καμάρι, το καύχημα του ποιητού, η χαρά της μητρός, το παιδί αυτό το άναίσθητον, εξοπλωμένο στο κρεβάτάκι του, με τα κατακόκκινα μαγουλάκια του, με το πυρέσσον και φλεγόμενον σωματάκι του, έπάλαισε μίαν όλη έβδομάδα προς τον θάνατον. Και επί τέλους ένικήθη. Και την αγωνίαν διεδέχθη αΐφνης ή σιγή του θανάτου, ή σιγή ή βαρεία του τάφου, την όποιαν διέκοπτε μόνον το παρράπον της μάννας, το θρηνώδες εκείνο παρράπον, το όποιον ώμοιάζε προς ναούρισμα και προς μοιρολόγι έν ταύτώ...».

Και ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, γράφει:

«Όταν απέθανεν ο Άλκης, δέν είδον τον σπαραχθέντα ποιητήν να χύνει δάκρυα που θα έχυνε άλλος πατέρας. Άκουσθαι μόνος ή μιά γωνιά του έρημωθέντος σπιτιού, μόνος, με την έκφρασιν του ύψηλου φιλοσοφικού έλγους εις το θλιμμένον πρόσωπον, ήνοιγεν αϊθερίους συγκοινωνίας με τον φυγόντα άγγελον, άνύψωνεν ένα μαυσαλειόν, έπλάττε σιγά-σιγά ένα σταλαχίτην με τα δάκρυα της ψυχής του κρυφισταλάζοντα μέσα του».

Οι παραπάνω έντυπώσεις, που δέν είναι οι μόνες άπ' όσες γράφτηκαν στις έφημερίδες εκείνης της εποχής, δείχνουν πόσο ο Παλαμάς είχε επίβληθεί στην κοινή γνώμη και πόσο μεγάλος ήταν ο σεβασμός προς το πρόσωπό του. Όλόκληρη ή άθηνάικη κοινωνία, έζησε αυτή τη λύπη και συμμερίστηκε το πένθος του ποιητή.

Ο «τάφος»

Το Μάη του 1898 κυκλοφόρησε ο «Τάφος», ο λυρικός αυτός θρήνος του πατέρα προς το παιδί. Ο ποιητής είχε κατορθώσει να εκφράσει τον πόνο του σε ώραιους συμμετρικούς στίχους,

συγκρατώντας και ίσορροπώντας το πάθος του. Μέσα στους στίχους του έχει αναπλάσει κι' έχει σφυρηλατήσει όλα τα μοτίβα των δημοτικών μας τραγουδιών που αναφέρονται στο θάνατο. Το ζεστό κύμα της ψυχής, διακαδίζεται μέσα στον άπλο λόγο, ξεπερνάει το λόγο και διοχετεύεται σαν αίσθημα στις ψυχές των αναγνωστών του. Ένα συνηθισμένο, καθημερινό γεγονός — ο θάνατος — καταξιώνεται ποιητικά και άντχει σαν θρήνος για κάθε παιδί που πέθανε ή πεθαίνει, άπδ τον κάθε πατέρα. Οι στίχοι του είναι γνωστοί, ώστόσο αντίγραφο έδω μερικώς, γιατί όσο κι' αν έπανοληφθούν, όσες φορές κι' αν διαβαστούν δέν χάνουν τίποτα, πάντοτε, σαν καινούργιοι, κάτι έχουν να μάς ψιθυρίσουν στην καρδιά:

Άφκιαχτο κι' άστίλιστο
του Χάρου δέν σε δίνω
στάσου με το άνθονερο
την ύψη σου να πλύνω.

★

Το στερνό το χτένισμα
με τα χρυσά τα χτένια
πάρτε άπ' τη μαννούλα σας
μαλλάκια μεταξάια

★

Μήπως και του Χάροντα
καθώς θα σε κοιτάξει
του φανεί άχάιδευτο
και σε παραπετάξει.

Άλλά πέρα κι' άπδ τον «Τάφο», ο θάνατος του Άλκη φαίνεται να έχει επηρεάσει βαθύτατα τον Παλαμά. Δεν είναι λίγα τα ποιήματα που έγραψε σε μεταγενέστερα χρόνια, και που στο βάθος ανακαλύπτουμε πως άφορμή τους στάθηκε αυτός ο διαρκώς άπομακρυνόμενος θάνατος, όπως είναι ο «Νεκρός», το ποίημα της «Άσάλευτης Ζωής». Ο ποιητής νοιώθει σαν ν' άναπνέει την ψυχή ενός νεκρού, χυτού του

μικρού νεκρού που με τη λύπη του δίπλωσε τα πάντα, τόσο μέσα στο σπίτι του όσο και έξω άπ' αυτό.

Η ζωή και ή δημιουργία συνεχίζονται

Όστόσο, ο πόνος όταν δέν καταβάλλει την ψυχή, τη δυναμώνει. Πολλοί έχουν να είπουν, ότι ή συντριπτική πλειοψηφία των άριστουργημάτων έχει πηγή της τον προσωπικό πόνο των δημιουργών της. Είναι γεγονός, πως ο πόνος άνυψώνει το πνεύμα, το όξύνει, και κάνει τη φωνή πιδ ανθρώπινη. Τη χαρά δέν την καταλαβαίνουν όλοι οι άνθρωποι, γιατί δέν την ζουν όλοι, αλλά τον πόνο όλοι τον καταλαβαίνουν. Δεν υπάρχουν άνθρωποι που να μην έκλαψαν σε τούτο τον κόσμο. Ο μικρός νεκρός έφυγε άπδ το περιβάλλο της χαράς του πατέρα του, αλλά δέν μπήκε να φτερουγίσει και να φύγει και μέσα άπ' την ψυχή του. Έγινε άνθος

— πνευματικό άνθος — κι' άπδ κεί που είχε ένα σπίτι, άπόκτησε πολλά σπίτια και πολλούς πατέρες.

Κανείς δέν μπορεί να ύπολογίσει, πόσο βοήθησε τον πατέρα του στο μέτεπείτα έργο του. Τούκανε την ψυχή πιδ λεπτή, τα καλλιτεχνικά του αίσθητήρια πιδ εύαίσθητα. Έτσι, ό,τι καλύτερο έδωσε ο Παλαμάς, τώδωσε άπδ τον «Τάφο» κι' ύστερα, άρκει ν' αναφέρουμε τα κυριότερα άπδ τα κατοπινα αυτά έργα του, την «Άσάλευτη Ζωή» και το «Δωδεκάλογο του Γύφτου».

Ο θάνατος δέν τον γονάτισε, τον άνέβασε περισσότερο και στο δημιουργικό και στο αγωνιστικό έργο του. Λέω «έργο αγωνιστικό», τις προσπάθειες που κατέβαλε για τη δημοτική, την έθνική γλώσσα όπως την έλεγε, που στάθηκε γι' αυτή, τόσο με τα γραφτά του, όσο και με τη στάση του, ένας άπδ τους κορυφαίους της πρωταγωνιστές.

Άρκει να θυμηθούμε αυτή του τη στάση σε δυο περιπτώσεις: Στα «Εύαγγελικά» του Νοέμβρη του 1901, που ο όχλος συγκεντρώνεται έξω άπδ το σπίτι του και φωνάζει: «Κάτω ο Παλαμάς!» και στα «Όρεστικά» το 1903 που ο Παλαμάς άπαντάει παλληκαρίσια στον όχλο, όταν τον σταματάει στο δρόμο: «Είμαι δημοτικιστής και το καυχώμαι!».

Ο θάνατος του Άλκη, στάθηκε για τον Παλαμά ένα μεγάλο χτύπημα μέσα σε μια εποχή τρικυμίας που όλα τον πολεμούσαν, όπως πολεμούσαν κάθε άληθινή πρόοδο και κάθε άληθινή άξία. Σε μια εποχή που ο Χαρίλαος Τρικούπης έλεγε για το έθνος τον τραγικό εκείνο λόγο του στη Βουλή: «Η Έλλάς, κύριοι, έχρεωκόπησε». Σε μια εποχή, για την όποια ο λόγος του Δημητρίου Βερναδάκη, στο βιβλίο του «Ψευδοαττικισμός Έλεγχος», μάς τα λέει όλα: «Εάν δέν έχωμεν γλώσσαν, αίτιον τούτου είναι ότι δέν έχομεν ποιητάς και συγγραφείς: αίτιον τούτου είναι ότι δέν έχομεν πολιτείαν: εάν δέν έχωμεν πολιτείαν, τούτου αίτιον, είμεθα όλοι ήμεις μικροί και μεγάλοι, ολόκληρον το έθνος».

Σε μια τέτοια εποχή, χωρίς άρχη και χωρίς τέλος, που όλα βασάνιζαν ένα συνειδητόν άνθρωπο και τον πονούσαν με την κατάντια τους και με τον ξεπεσμό τους, ή μοίρα του έστειλε και τη δοκιμασία ενός άγριου θανάτου.

Μεταχειρίστηκε τη λέξη μοίρα πιδ πάνω όπως τη μεταχειριζόμαστε όλοι μας, σε μερικές συμπτώσεις που μάς φαίνονται πολύ περίεργες. Φυσικά, ή φύση δέν μάς δίνει το λόγο για τα έργα της και δέν υπάρχει ανάγκη να διέπεται άπδ καμμία λογική. Όστόσο, είναι πικρό και περίεργο το φαινόμενο της οικογένειας Παλαμά. Ο ποιητής αγάπησε το σπίτι, αγάπησε τη γυναίκα του, αγάπησε τα παιδιά του.

Και ξέρει κανείς με πόση λαχτάρα οι άνθρωποι αυτοί, οι τόσο στενά δεμένοι με το περιβάλλον του αίματός τους δέν θα ήθελαν να δούν την προέκτασή τους και πιδ πέρα, στα παιδιά των παιδιών τους. Όστόσο, και τα δυο του παιδιά, τόσο ο Λέων, όσο και ή Ναυσικά που κι' οι δυο τους πέθαναν τα τελευταία αυτά χρόνια, πέθαναν χωρίς ν' αφήσουν πίσω τους ένα παιδί, έναν έγγονο του Παλαμά, ένα όνομα Παλαμά τέλος πάντων, που να τον θυμίζει έστω και σαν έναν άπλο άνθρωπο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

.....
Ο Άλέξανδρος Δουμάς, υίός, έλεγε για την ηλικία των γυναικών:

— Η ηλικία των γυναικών, μοιάζει με το ρολόι. Όσο είναι καινούργιο, πηγαίνει μπροστά. Όταν παλιώσει, πάει πίσω...

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ο Βίσμαρκ, που ήταν φαλακρός, έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τους φαλακρούς και τους ποτιμούσε στην ύπηρεσία του. Όταν ο αυτοκράτορ Γουλιέλμος τον ρώτησε σχετικά με την προτίμησή του αυτή, ο Βίσμαρκ άπάντησε:

— Αυτό το κάνω, Μεγαλειότατε, πρώτα γιατί κι' έγώ ό ίδιος είμαι φαλακρός, κι' έπειτα, γιατί με τέτοιους υπαλλήλους, δέν υπάρχει φόβος να πιαστούμε άπ' τα μαλλιά!...

Κάποιοι ευγενής θέλησε να έιρωνευθεί τον Ροδεσπιέρος για την ταπεινή καταγωγή του.

— Άπό σάς, του είπε, άρχίζει ή ευγένεια του οίκου σας.

— Και στο άτομό σας, του άπάντησε ο Ροδεσπιέρος, τελειώνει ή ευγένεια του δικού σας οίκου!

★
Ο καθηγητής της φυσικής ιστορίας, είναι απογοητευμένος άπδ έναν μαθητή του, που είναι τελείως άμελέτητος. Στο τέλος, του λέει για να ξεθυμάνει:

— Θα σου κάνω μια μόνο έρώτηση ακόμα, την τελευταία. Άν μου άπαντήσεις σωστά, θα σε προβιάσω. Πές μου, λοιπόν, πόσες τρίχες έχει ή ουρά του γαϊδάρου;

— Τρεις χιλιάδες οκτακόσιες.
— Μπα! Πώς το ξέρεις;
— Μα αυτή είναι άλλη έρώτηση. Είπατε πως θα μου κάνετε μόνο μία...

★
Ο συνθέτης του «Βαφτιστικού» Θεόφρατος Σακελλαρίδης, συνάντησε μια μέρα στο δρόμο κάποια καλλιτέχνιδα του έλαφρου μουσικού θεάτρου, γνωστότατη για την γραμματωσύνη της και τους γλωσσικούς μαργαρίτες που ξεστόμιζε διαρκώς.

— Ποιός έτσι διαστικί. Καίτη;

— Στο Σωματοείο ήθοποιών, μαέστρο μου.

— Και τί πας να κάνεις εκεί;
— Μα δέν το ξέρете. Έχουμε σήμερα άρχιαιρέσεις...

— Άρχιαιρέσεις;
— Μάλιστα. Άρχιαιρέσεις!

Και ο Σακελλαρίδης.

— Και ποιόν θα βγάλετε... άρχιερέα;...

★
Στο προαύλιο του φρενοκομείου, δυο τρόφιμοι του πειρατούν διαβάζοντας άπδ ένα βιβλίο. Κάποια στιγμή, διασταυρώνονται και άφοι χαϊρετιούνται, ρωτά ο ένας τον άλλον.

— Είναι ωραίο το βιβλίο που διαβάσεις;

— Πολύ. Είναι «Οί άθλιοι» του Ουγκώ. Και το δικό σας;

— Είναι ο τηλεφωνικός κατάλογος.

— Καλό;
— Σπουδαίο! Μόνον που έχει πολλά πρόσωπα...

ΔΟΘΙΗΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑΦΥΛΟΚΟΚΚΟΙ

“Ερχεται μιά μέρα που ή έπαφή του κολλάρου στο σθέρκο μας προκαλεί κάποιο μικρό έρεδισμό. Δέ δίνουμε σημασία. Δυό ή τρείς μέρες αργότερα αισθανόμαστε ότι το δέρμα στο σημείο αυτό είναι κάπως «τραθηγμένο» και ή έπαφή με το κολλάρο γίνεται όδυνηρή. ‘Ο καθρέπτης μας αποκαλύπτει την ύπαρξη μιάς κοκκινωπής έξοιδήσεως με μιά λευκή μορφή. «Είναι ένα μικρό σπυρί», λέμε, «δά περάσει μόνο του». ‘Αλλά προσοχή! Τίς περισσότερες φορές πρόκειται για μιά μόλυνση μικροβιακής προελεύσεως: Είναι ένας «δοδιήν» (καλόγερος) που, αν δέ θεραπευθεί άμέσως, δά χειροτερέψει και δά προκαλέσει διάφορες επικίνδυνες επιπλοκές. Οί δοδιήνες είναι μιά άρρώστεια που προκαλείται από τούς σταφυλοκόκκους. Καί δέν είναι μιά άσημαντη άρρώστεια. Μερικές φορές είναι θανατηφόρα.

Μιά άσημαντη άρρώστεια που φέρνει όμως τόν θάνατο

ΣΤΗΝ άρχή οί δοδιήνες μοιάζουν με μικρά σπυριά κοκκινωπά. Κατόπιν γίνονται μυτεροί με χρώμα πιό σκούρο προς τόν μαβί. Λίγες μέρες αργότερα, ένα μικρό λευκό σημείο φαίνεται στην κορφή. Είναι μιά φουσκάλα γεμάτη πύον. ‘Η εξέλιξη αυτή συνοδεύεται μ’ έναν τσουχτερό πόνο, άρκετά ζωηρό, κάποτε και άφόρητο, ανάλογα με τό μέρος όπου έχει έκδηλωθεί τό σπυρί. Συχνά έκδηλώνεται και πυρετός, ρίγη, πονοκέφαλοι και ναυτία.

Τό μικρόβιο που προκαλέσε αυτό τό σπυρί είναι ένας από τούς πιό διαδεδομένους μικροοργανισμούς της φύσεως: ‘Ο σταφυλόκοκκος. Στο μικροσκόπιο, οί σταφυλόκοκκοι φαίνονται σά μικροί στρογγυλοί σπόροι, πάντα συγκεντρωμένοι σ’ ένα σχηματισμό που θυμίζει τσαμπί σταφυλίου.

Βρίσκονται γύρω μας σε άπειρούς αριθμούς: Στο έδαφος, στις τροφές, στο δέρμα μας, στους θηλαστικούς. Τά έντομα - μύγες, ψύλλοι, κομριοί κλπ, — είναι φορείς μεταδόσεως του σταφυλοκόκκου. ‘Η έλλειψη καθαριότητας επιτρέπει στο μικρόβιο νά πολλαπλασιάζεται σε ιδέωδες περιβάλλον.

Τό πρόσφορο έδαφος

Δέν πρέπει πάντως νά υπερβάλουμε τούς κινδύνους και νά πιστεύουμε πως απειλούμεθα συνεχώς από μολύνσεις.

Κανονικά, ό σταφυλόκοκκος είναι ένα παρασιτικό μικρόβιο χωρίς επιθετική δύναμη. Είναι τελείως άκίνδυνο — ως τη στιγμή που θα βρει ένα πείδιο πρόσφορο για την ανάπτυξη του. Στην περίπτωση αυτή, εισχωρεί στο δέρμα από κάποια σχισμή και εγκαθίσταται εκεί.

Τό καθαρό και περιποιημένο δέρμα ενός υγιούς ανθρώπου σε καλή φυσική κατάσταση, δέν εύνει την άπτυξη του σταφυλοκόκκου και τη μεταμόρφωσή του από άβλαβες σε επιθετικό μικρόβιο. Τό υγιές αίμα δια-

θέτει αποτελεσματικά όπλα κατά των μικροβίων: Τά λευκά αιμοσφαίρια. ‘Αντίθετα, ένας κουρασμένος οργανισμός, υποσιτισμένος, φτωχός σε βιταμίνες, δέν διαθέτει τίς απαραίτητες δυνάμεις για ν’ άμυνθεί κατά του έχθρου που εγκαθίσταται στην πρώτη σχισμάδα του δέρματος που θα συναντήσει.

Τή σχισμάδα αυτή ό σταφυλόκοκ-

σταται εκεί και αναπτύσσεται με την ήσυχία του, εκτός αν προλάβουμε νά τό έκτοπίσουμε. ‘Ετσι, οί πιό εύπρόσβλητες ζώνες του δέρματος είναι τά πριχοφόρα σημεία, όπως ό σθέρκος.

‘Εξ άλλου, ή συχνή τριβή διευκολύνει την έκδήλωση των δοδιήνων. ‘Ο σθέρκος ύφίσταται την τριβή του κολ-

ΠΟΤΕ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΛΗΘΕΙ Ο ΓΙΑΤΡΟΣ;

Οί δοδιήνες είναι έξαιρετικά επικίνδυνοι όταν έκδηλωθούν σε άρισμένο σημεία του σώματος, όπως στο άνω χέιλος ή μέσα στη μύτη. Στίς περιπτώσεις αυτές, οί δοδιήνες μπορεί νά προκαλέσουν τό θάνατο (12% της θνησιμότητος από σταφυλοκοκκίαση). Πρέπει νά συμβουλευόμαστε άμέσως τό γιατρό:

1. “Όταν οί δοδιήνες εμφανίζονται στη μύτη ή στο άνω χέιλος.
2. “Όταν τά συμπτώματα δείχνουν ότι πρόκειται για άνθρακα.
3. “Όταν εμφανίζονται με ιδιαίτερη συχνότητα και έπιμονή σ’ όλο τό σώμα.

λάρου. Οί δοδιήνες, άλλωστε, δγαίνουν συχνά και σε μέρη που ή εύπρεπεια δέν επιτρέπει νά ονομάσουμε. Στίς περιπτώσεις αυτές γίνονται άληθινά μαρτυρικοί. Οί ποδηλατιστές, οί μοτοσυκλετιστές και οί ιππείς προσβάλλονται συχνά στα μέρη αυτά.

“Όταν ό δοδιήνας είναι άπομονωμε-

ΓΙΑ Ν’ΑΠΟΦΥΓΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΔΟΘΙΗΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΑΚΑ

- ★ Σχολαστική καθαριότης (λουτρά, ντους, σαπούνισμα με πράσινο σαπούνι της μπουγάδας και όχι μοσχολάβουνα).
- ★ ‘Ιδιαίτερα, σχολαστική καθαριότης των χεριών και των νυχιών.
- ★ Καταπολέμηση της δυσκοιλιότητος, άλλ’ άποφυγή των ισχυρών καθαρτικών, που έρεθίζουν τά έντερα. Τά ήπια καθαρτικά, πρέπει νά προτιμούνται.
- ★ ‘Αποφυγή των μάλλινων έσωρουχών απ’ ευθείας πάνω στο δέρμα, γιατί παρεμποδίζουν την άναπνοή του δέρματος.

ΠΡΟΦΥΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΟΘΙΗΝΩΝ

- ★ ‘Αλείψατε τό σπυρί με ιώδιο μόλις εμφανισθεί. ‘Υπάρχει πιθανότης νά πάσει, κι’ αυτό είναι ευεργετικό.
- ★ Σκεπάστε τό σπυρί με μιά άποστειρωμένη γάζα κι’ ένα τσιρότο, αλλά μη χρησιμοποιήσετε ποτέ ύγρες κομπρέσες, που μπορεί νά προκαλέσουν τη μόλυνση και στα γειτονικά σημεία του δέρματος.
- ★ Μπορούμε ν’ αλείψουμε τό σπυρί με αλοιφή χρυσομυκίνης ή στρεπτομυκίνης, αλλά ποτέ σε περίπτωση που οί δοδιήνες έχουν έκδηλωθεί στο πρόσωπο. Οί αλοιφές αυτές, είναι πολύ επικίνδυνες για τά μάτια.
- ★ “Όταν τό σπυρί έχει σπάσει, ό «κρατήρας» πρέπει νά καθαρισθεί, άλλ’ όχι με πολύ ισχυρά αντισηπτικά.

κος τη βρίσκει σχεδόν πάντα στη βάση μιάς τρίχας.

Οί τρίχες του κεφαλιού και του σώματος έχουν τη ρίζα τους μέσα σ’ ένα μικροσκοπικό σάκκο στο δέρμα. ‘Ο σάκος αυτός αποτελεί ιδέωδες καταφύγιο για τό μικρόβιο. εγκαθίστα-

νος και δέν εμφανίζει παρά μιά μοναχα κορφή, είναι σχετικά εύκολο νά θεραπευθεί. ‘Η κατάσταση γίνεται σοβαρή σε δυό περιπτώσεις:

1. “Όταν στο ίδιο σημείο, σδόν ίδιο κοκκινωπό λοφίσκο εμφανίζονται δυό ή περισσότερες λευκές κορφές, δη

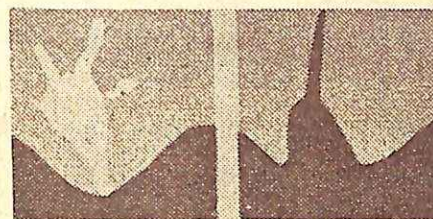
λαδή φουσκάλες με πύον. Τότε ή άρρώστεια λέγεται «άνθραξ».

2. “Όταν οί δοδιήνες δγαίνουν συχνά χρονώς σε πολλά σημεία του σώματος και πολλαπλασιάζονται με άπληστική έπιμονή. Τότε πρόκειται για έξεία σταφυλοκοκκίαση.

Αυτός ό πολλαπλασιασμός δέν όφείλεται άποκλειστικά στις έξωτερικές μολύνσεις. Δείχνει συνήθως κακή κατάσταση του αίματος και έπισφαλή γενική υγεία του οργανισμού.

Τό αίμα

Σχετικές έρευνες έχουν άποδείξει ότι ή παρουσία δοδιήνων σημαίνει σχεδόν πάντα μιά «άλλοίωση» της όρμονικής ισορροπίας που προκαλείται από μεγάλη όξύτητα ή, αντίθετως, άλ-

ΔΟΘΙΗΝΕΣ

καλικότητα του αίματος. Οί διαδητικοί π. χ. των οποίων τό αίμα είναι πλούσιο σε ζάχαρη, αλλά φτωχό σε άμυντικά μέσα κατά των μικροβίων, παθαίνουν συχνά δοδιήνες.

‘Ο εξασθενημένος από οποιαδήποτε αίτια οργανισμός (υποσιτισμός, υπέρκοπωση, άρρώστεια) άπειλείται ιδιαίτερα από τούς σταφυλοκόκκους. Οί τοξίνες των έντερων που προκαλούνται από τη χρονία δυσκοιλιότητα προετοιμάζουν τό έδαφος. Κακή λειτουργία του συκωτιού εύνει επίσης τούς δοδιήνες.

Σε άλλες περιπτώσεις οί δοδιήνες όταν έκδηλώνονται σε κρίσιμες ηλικίες, όπως ή έφηβεία και ή κλιμακτηρίδιος, μπορούν νά χρησιμεύουν σδόν οργανισμό ως φυσικό μέσα άπαλλαγής από τίς τοξίνες. ‘Αλλά στην ώριμη ηλικία

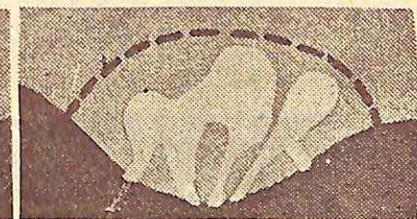
οί δοδιήνες είναι πάντα επικίνδυνοι.

Τά αντιβιοτικά

Είπαμε ότι ό άπομονωμένος δοδιήνας θεραπεύεται εύκολα: ‘Ο γιατρός, στην κατάλληλη στιγμή, θα τον σπάσει και θα αφαιρέσει τό πύον, άπολυμαίνοντας τον κρατήρα. ‘Ο πόνος εξασφάνίζεται άμέσως και ή μικρή πληγή θα έπουλωθεί σε λίγες μέρες.

‘Αλλά στην περίπτωση του άνθρακος τό ζήτημα είναι πιό σοβαρό: χρειάζεται έσωτερική θεραπεία με διάφορα φάρμακα. Τ’ αντιβιοτικά χρησιμοποιούνται συχνά, μ’ όλο που δέ δίνουν πάντα ίκανοποιητικά άποτελέσματα και, ιδίως, δέν παρεμποδίζουν τίς άποτροπές.

‘Αλλά υπάρχουν και διάφορα άλ-

ΑΝΘΡΑΞ

λα φάρμακα και ένεσεις.

‘Η διαίτα

‘Η διατροφή έχει μεγάλη σημασία για τη θεραπεία των δοδιήνων. ‘Ιδού μερικές συμβουλές που πρέπει νά έχουμε πάντα ύπ’ όψη μας:

★ ‘Απαγορεύονται τά αλίπαστα, τουρσιά, οί κονσέρβες, τά θαλασσινά.

★ ‘Απαγορεύονται τό οινόπνευμα, τό τσάι, ό καφές.

★ Τρώτε πολλά φρούτα και λαχανικά.

★ “Όσο τό δυνατόν περισσότερη άναπαυση.

★ ‘Αν οί δοδιήνες είναι όδυνηροί, προσέξατε νά μη χρησιμοποιήσετε όποιοδήποτε παυσίπονο χωρίς τη συμβουλή του γιατρού. Μερικά παυσίπονα είναι τοξικά.

ΣΕ ΠΟΣΗ ΩΡΑ ΧΩΝΕΥΟΥΝ ΟΙ ΤΡΟΦΕΣ ΣΤΟ ΣΤΟΜΑΧΙ

Τό στομάχι χρειάζεται άρκετή ώρα για νά χωνέψει τίς τροφές. ‘Αλλά όλες οί τροφές, δε χωνεύουν στο ίδιο χρονικό διάστημα. Μετά τό στομάχι, οί τροφές θα χρειασθούν δώδεκα ώρες για νά περάσουν από τό λεπτό έντερο, που έχει μήκος όχτώ μέτρων, και είκοσιπέντε ώρες για νά περάσουν από τό παχύ έντερο. Δέν είναι, λοιπόν, παράξενο ότι τό πεπτικό μας σύστημα έπαναστατεί μερικές φορές, για τίς άνόμιες τροφές με τίς όποιες τό παραγемίζουμε. ‘Ιδού ένας πίνακας του χρονικού διαστήματος, που χρειάζονται οί διάφορες τροφές για νά περάσουν από τό στομάχι στο λεπτό έντερο:

1	ώς 2	ώρες:	200 γρ. καθαρό νερό. 200 γρ. τσάι. 200 γρ. καφές. 200 γρ. μπύρα. 200 γρ. έλαφρύ κρασί. 200 γρ. βρασμένο γάλα.
2	ώς 3	ώρες:	200 γρ. καφές με γάλα. 100 γρ. κακάο με γάλα. 100 γρ. αυγά. 150 γρ. κουλουρίδι. 150 γρ. σπαράγγια. 150 γρ. πατάτες. 150 γρ. κεράσια. 70 γρ. λευκό ψωμί. 70 γρ. μπισκότα.
3	ώς 4	ώρες:	230 γρ. κοτόπουλο βραστό. 250 γρ. βοδιμό. 250 γρ. μπρόξ άρνιού. 160 γρ. ζαμπόνι. 100 γρ. μπφιέκι. 150 γρ. μαύρο ψωμί. 150 γρ. ρυζί βραστό. 150 γρ. σπανάκι. 150 γρ. άγγούρια. 150 γρ. ραδίκια. 150 γρ. μήλα.
4	ώς 5	ώρες:	210 γρ. ψητό περιστέρι. 250 γρ. ψητό φιλέτο. 250 γρ. πουρές. 200 γρ. φακές. 150 γρ. φασόλια.
5	ώς 6	ώρες:	Πάπια ψητή. Χήνα ψητή.
8	ώρες:		Σαρδέλλες του κουτιού.

Καρκίνος κατά καρκίνου

‘Ο καρκίνος δά γίνει τό φάρμακο κατά του καρκίνου;— Νέες άποψεις της καρκιнологίας

‘Ο... αντικαρκινικός καρκίνος, πλησιάζει νά γίνει πραγματικότης. Οί έπιστήμονες μελετούν τόν τρόπο της μεταμορφώσεως του ‘ιδίου του καρκινικού όγκου, σ’ ένα φάρμακο κατά του καρκίνου. Μιά ομάδα ‘Αμερικανών έρευνητών, φαίνεται πως βρήκε έναν τρόπο νά εξαναγκάσει τά μεταμοσχευμένα καρκινικά κύτταρα νά καταπολεμούν, ή μάλλον νά «καταβροχθίζουν» άλλες έστίες καρκινικών κυττάρων.

Πρόκειται για έρευνες, που διεξάγονται στο πανεπιστήμιο του Πίτσμπουργκ πάνω σ’ έναν τύπο καρκίνου, που επιτρέπει τό «μετασχηματισμό» ενός καρκινικού όγκου από κακοήθη σε καλοήγη. Είναι ένας καρκίνος, που μπορεί νά «θεραπεύσει» τόν έαυτό του. Τό ειδικό πεδίο έρευνών είναι ή κατηγορία των «τερατωμάτων», όγκων που αναπτύσσονται στίς ώοθήκες και στούς γεννητικούς άδένες του άρρενος. διας φύσεως μ’ αυτόν.

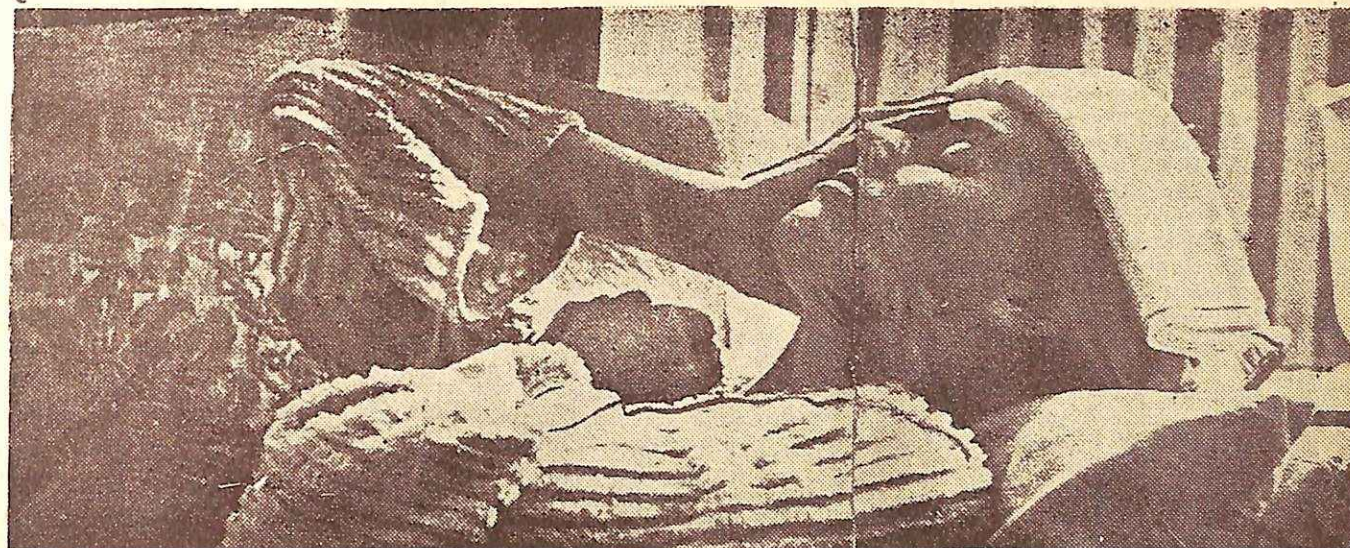
Σε μίαν έκθεση που υπέβαλαν στην ‘Αμερικανική ‘Αντικαρκινική ‘Εταιρία, οί έρευνητές δεικνύουν ότι ή μορφή αυτή του καρκίνου, αν εξαναγκασθεί με τά κατάλληλα μέσα νά εξωθήσει την άνώμαλη ανάπτυξη του ως την «παθολογική ώριμότητα», παρουσιάζει ιδιότητες βλαπτικές για τίς άνόλογες μορφές καρκινικών όγκων. ‘Ο όγκος—θύμα πρέπει, φυσικά, νά παρουσιάζει δεκτικότητα σδόν επιθετικό όγκο και γι’ αυτό, χρειάζεται νά είναι της ίδιας φύσεως μ’ αυτόν.

Μέχρι στιγμής, ή μέθοδος δέν έχει άποκτήσει τό χαρακτήρα «καρκίνος έναντιον καρκίνου», αλλά λογικώς δέν μπορεί παρά νά όδηγήσει σ’ αυτό. Προς τό παρόν, είναι μιά μέθοδος με την όποία μιά ομάδα καρκινικών κυττάρων ώρισμένου τύπου, χάνει ώριμάζοντας, τά νοσηρά χαρακτηριστικά της, «μεραίνεται» και ύποχωρεί.

Στά πειράματά τους, οί έπιστήμονες χρησιμοποιούσαν ποντίκια, τά όποία υπέβαλαν σε ένεσεις καρκινικών κυττάρων. Σχηματίσθηκαν κύστες, τίς όποιες οί έρευνητές μεταμόσχευσαν κάτω απ’ τό δέρμα των ίδιων πειραματωζών. ‘Ετσι, αναπτύχθηκαν καρκινικοί όγκοι, που είχαν την έξής ιδιομορφία: ‘Απετελούντο από διαφορετικούς ιστούς — ένα άληθινό δειγματολόγιο από δώδεκα διαφόρων ειδών ιστούς.

‘Αλλά παρατηρήθηκε και τό έξής περίεργο: ‘Επειτα από μιά περίοδο άναπτύξεως, τά καρκινικά κύτταρα άρχισαν νά εξαφανίζονται. Οί νέες γενές κυττάρων, δέν παρουσίαζαν νοσηρά χαρακτηριστικά.

Κανείς δεν ξέρει τι είναι ο πόνος. Αϊσθημα πολύπλοκο, ασύλληπτο, μυστηριώδες, ο πόνος είναι συγχρόνως αντικειμενικός και υποκειμενικός. Η νευρική ισορροπία, ή αγωγή, ή θέληση, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσεως του ανθρώπου απέναντι στον πόνο. Ο πόνος δεν είναι πάντα χρήσιμος και απαραίτητος. Συχνά επιδεινώνει την άρρώστεια που τον προκαλεί. Οι πρόοδοι που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια, τόσο στον τομέα των χημικών κατευναστικών, όσο και στον τομέα της νευροχειρουργικής, επέτρεψαν στους επιστήμονες να εισδύσουν λίγο βαθύτερα στο μυστήριο του φυσικού πόνου.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

ΕΝΑ "ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ,"

ΜΙΑ ουσία γκρίζα, ύγρη, γυαλιστερή κάτω από το φως, με μαδιές αλκαλώσεις — ο έγκεφαλικός φλοιός — φάνηκε στο βάθος της χειρουργικής τομής.

— Τώρα κοντεύουμε να τελειώσουμε, είπε στον ασθενή ο νευροχειρουργός ενός παρισινού νοσοκομείου.

Ο ασθενής παρακολουθούσε άπαθης τις διάφορες φάσεις της έγχειρσης, καθισμένος σε μία πολυθρόνα. Η έγχειρση γινόταν με τοπική αναισθησία. Εκείνο το απόγευμα του Ιουνίου 1954, πάνω στο κρανίο του ασθενούς, ενός βιομηχανού πεντηταεσσάρων ετών, εξετέλετο μία από τις τομηρότερες έγχειρσεις της εποχής μας: Μία ψυχοχειρουργική επέμβαση.

Έφτά μήνες πιο πριν, ο βιομηχανός είχε τραυματισθεί στο μπράτσο σ' ένα τροχαίο ατύχημα. 'Αλλ' ενώ η πληγή είχε επουλωθεί κανονικά, αφόρριτοι πόνοι εκδηλώθηκαν στο χέρι: Τό ένδιάμεσο νεύρο που όριζει ώρισμέ- νες κινήσεις του δαχτύλου είχε αποκοπεί κοντά στον άγκώνα. Από τότε, ο άρρωστος ζούσε σε μιαν αληθινή κόλαση. Οι πόνοι εκδηλώνονταν τακτικά κάθε τρεις ώρες και τον άφηναν κάθε φορά λιπόθυμο. Ήταν μία «καυσαλγία» — ένας από τους ισχυρότερους πόνους, που μπορεί να αισθανθεί ο άνθρωπος. Μόνο η μορφίνη έσωσε τον άρρωστο από την αυτοκτονία. Στο τέλος, όμως, είχε γίνει μορφομανής — ένα καινούργιο μαρτύριο. Οι γιατροί είχαν επιχειρήσει να τον ανακουφίσουν από τους πόνους, αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

Ετσι, εξαντλημένος, απελπισμένος, ο άρρωστος είχε αποφασίσει να δεχθεί τη βοήθεια ενός νευροχειρουργού και να υποστεί την πιο άπιστευτη επέμβαση της σύγχρονης χειρουργικής: Την επέμβαση του νυστεριού στις ίδιες τις διανοητικές λειτουργίες του εγκεφάλου, εκεί που έχει την έδρα της ή μυστηριώδης αλήθεια του αίσθηματος του πόνου.

Δυό μέρες αργότερα, ο ασθενής δεν αισθανόταν πια κανέναν πόνο. Από τους μετωπικούς λοβούς του εγκεφάλου είχαν αφαιρεθεί, περίπου είκοσι γραμμαρία του εγκεφαλικού φλοιού. Ήταν μία τελειοποίηση της παλαιότερης μεθόδου της «λοδοτομίας», που είχε το μειονέκτημα, ότι αλλοίωνε το χαρακτήρα και την προσωπικότητα του έγχειριζόμενου.

Η χειρουργική επέμβαση στον εγκεφαλο και η αφαίρεση, μαζί με μερικά κύτταρα της φαιάς ουσίας, του αίσθηματος του πόνου — μιάς λειτουργίας καθαρά ψυχικής — φαινόταν άλλοτε αδύνατη. Σήμερα, το θαύμα επαναλαμβάνεται πολύ συχνά, χάρη στη σύγχρονη χειρουργική.

Τι είναι πόνος; — Κανείς δεν το ξέρει. Είναι ένα αίσθημα πολύπλοκο, ασύλληπτο, μυστηριώδες. Από τη μία μεριά, δεν υπάρχει τίποτα αντικειμενικότερο απ' τον πόνο. Ένα έγκαυμα, ένα κατάγμα, μία ισχυαλγία, είναι αισθήματα που μορφούν να μετρηθούν ένα κύμα που, προτού φτάσει στον εγκεφαλο μέσω του νευρικού συστήματος, έχει ένταση, συχνότητα, ταχύτητα που μπορούν να υπολογισθούν επακριβώς.

Αλλά, συγχρόνως, δεν υπάρχει τίποτα πιο υποκειμενικό, απ' τον πόνο — αφού, έξω από μία συνείδηση που υποφέρει, ο πόνος είναι ανύπαρκτος.

Δυό ζώνες του εγκεφάλου έχουν σχέση με αυτό που ονομάζεται «πόνος».

Όταν, από κάποιο σημείο του σώματος, ένα δδνηρό «μήνυμα» φτάνει, μέσω των νευρών, στη βάση του εγκεφάλου, δημιουργεί μία συναισθηματική «θύελλα» από κέντρο που απολήγουν όλα τα αισθητηριακά νεύρα του

σώματος. Το κέντρο αυτό του εγκεφάλου λέγεται «θάλαμος».

Η δεύτερη ζώνη περιλαμβάνει κυρίως τους εμπρόσθιους λοβούς του εγκεφαλικού φλοιού που βρίσκονται ακριβώς πίσω από το μέτωπο. Η περιοχή αυτή «έρμηνεύει» τον πόνο ως αίτια αγωνίας. Έδώ ο φυσικός πόνος γίνεται άγχος και ανησυχία και φόβος, δηλαδή μία ψυχική αντίληψη.

Αλλες περιοχές του φλοιού συμμετέχουν επίσης στην αντίληψη του πόνου, αλλ' από πιο μακριά: Στις πλευρές των δυό ημισφαιρίων και σε μία περιοχή που βρίσκεται λίγο πάνω από τ' αυτιά, ο εγκεφαλος προσπαθεί να έντοπίσει τον πόνο στο ανθρώπινο σώμα.

Ο «έπιτελικός» Χάρτης

Κάθε αισθητηριακό νεύρο που ξεκινάει από το δέρμα καταλήγει σ' ένα σαφώς καθωρισμένο σημείο του εγκεφαλικού φλοιού. Εκεί, η εικόνα του σώματός μας βρίσκεται σχεδιασμένη, σημείο προς σημείο, όπως σ' έναν έπιτελικό χάρτη. Οι νευρολόγοι έχουν μελετήσει αυτή την εκπληκτική «γεωγραφία» του εγκεφάλου, έχουν δώσει ονόματα και αριθμούς συντεταγμένων σε κάθε τετραγωνικό εκατοστό και ξέρουν σε ποιο σημείο του σώματος αντιστοιχεί κάθε σημείο του εγκεφάλου. Ξέρουν π. χ. ότι τα σημεία 9,10 και 46 του δεξιού μετωπικού λοβού αντιστοιχούν στον άγκώνα του δεξιού χεριού κ.ο.κ.

Αλλά, πράγμα παράξενο, τα αισθητηριακά νεύρα των εσωτερικών οργάνων, π. χ. του στομάχου και των εντέρων, δεν αντιπροσωπεύονται σ' αυτό τον «έπιτελικό χάρτη». Γι' αυτό και οι πόνοι που προέρχονται από το εσωτερικό του σώματός μας είναι συνήθως ακαθόριστοι, «διάχυτοι».

Όλα αυτά τα αισθήματα του πόνου, έχουν άμεσες επιδράσεις από τη μία ζώνη του εγκεφάλου στην άλλη. Έτσι, για κάθε διαφορετικό άτομο συνθέτουν μία διαφορετική έντυπωση του πόνου με άπειρες αποχρώσεις. Η νευρική ισορροπία, ή αγωγή, ή έκπαίδευ-

ση, ή θέληση, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσεως ενός ανθρώπου απέναντι στον πόνο.

Υπάρχουν φυλές νέγρων ή έρυθροδέρμων που μπορούν να υποστούν ακρωτηριασμό χωρίς γενική ή τοπική αναισθησία, μ' ένα μαχαίρι της «κουζίνας». Αντίθετα πολλοί Ευρωπαίοι τρομοκρατούνται μονάχα με τη σκέψη των εργαλείων του δδοντογιατρού.

Οι Ινδοί φακίρηδες, οι άσκητες του Μεσαίωνα, όπως και μερικοί παράφρονες, δεν αισθάνονται πια τον πόνο. Οι Ινδοί «γιόγκ» και οι μαθητές τους μπορούν να περπατήσουν πάνω σε άκαμμένα κάρβουνα. Η πυρροβασία, άλλωστε, δεν είναι μονοπώλιο των «γιόγκ»: Οι Έλληνες αναστενάρηδες του Λαγκαδά χορεύουν επίσης πάνω σε άκαμμένα κάρβουνα. Αλλά με μία διαφορά: Οι αναστενάρηδες βρίσκονται σε θρησκευτική έκσταση, ενώ οι γιόγκ λέγεται ότι κυριαρχούν συνειδητά πάνω στα αισθήματα του πόνου.

Σε μερικές περιπτώσεις υπερίας τα αισθήματα του πόνου λείπουν έντελως, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις οι υπερικοί προκαλούν με τη φαντασία τους τα πιο παράξενα είδη πόνου.

Οι πρόοδοι που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια, τόσο στον τομέα των χημικών κατευναστικών, όσο και στον τομέα της νευροχειρουργικής επέτρεψαν στους επιστήμονες να εισδύσουν λίγο βαθύτερα στο μυστήριο του φυσικού πόνου.

Τό απόλυτο παυσίπονο

Όταν, το 1956, ο Βέλγος χημικός Πώλ Γιάνσεν ανέκαλυψε το πιο ισχυρό παυσίπονο που γνώρισαν ποτέ οι άνθρωποι, το R — 875, οι επιστήμονες νόμισαν ότι είχε ελπωθεί ή τελευταία λέξη στον τομέα αυτό.

Τό συνθετικό προϊόν του Γιάνσεν ήταν δεκαπέντε φορές ισχυρότερο από τη μορφίνη και, συγχρόνως, άφηνε όλες τις ψυχικές λειτουργίες ανέπαφες. Έξαφα-

νιζε τον πόνο χωρίς να προκαλεί καμία δευτερεύουσα αντίδραση. Αλλά δεν άργησε να φανεί ότι και R-875 είχε τα μειονεκτήματά του.

Σε πειράματα που έγιναν στη Γαλλία, οι 650 άρρωστοι, ανακουφίσθηκαν από τους πόνους σε χρονικά διάστημα τριών ως είκοσι λεπτών. Μιά δόση 10 χιλιοστών του γραμμαρίου δεν έχει καμία τοξικότητα και διατηρεί την ενέργειά της από μιάμιση ως έξη, και κάποτε δώδεκα ώρες.

Χάρη σ' αυτό το «άπολυτο παυσίπονο» οι καρδιακοί μπορούσαν να υποφέρουν τις κρίσεις τους με λιγότερη αγωνία, οι καρκινοπαθείς ζούσαν με ήρεμες τις τελευταίες μέρες τους, χωρίς την αποχαύνωση που προκαλούν οι νέρεις μορφίνης. Έκατοντάδες άρρωστοι που υπέφεραν από νευραλγίες του προσώπου, από ισχυαλγίες, από νευ-

ΤΟΥ ΚΛΩΝΤ ΕΝΤΕΛΜΑΝ

ρίτιδες, λυτρώθηκαν από τον επίορτη του φυσικού πόνου.

Ο διάσημος Ιταλός συγγραφέας Κούρτσιο Μαλαπάρτε, που είχε προσβληθεί από καρκίνο του πνεύμονος και τον ξανάφεραν έτοιμοθάνατο από το τελευταίο ταξίδι του στην Κίνα, μπόρεσε να περιγράψει την αγωνία του μπροστά σ' ένα μαγνητόφωνο χάρη στο R - 875.

«Σ' αυτά τα πέντε μερόνυχτα υπήρξε μία νύχτα πιο τρομερή από τις άλλες.

Τό μαρτύριό μου άρχισε γύρω στα μεσάνυχτα. Ο πόνος ήταν φοιχτός, αφόρητος, απερίγραπτος. Οι νοσοκόμοι έκλεισαν τα παράθυρα με αλυσίδες. Ήθελα να σκοτωθώ για να μην υποφέρω άλλο. Στις δυό το πρωί φώναξα, ούρλιαξα. Οι νοσοκόμοι τηλεφώνησαν στον καθηγητή. Μου έκαναν μία ένεση μ' ένα πολύ ισχυρό καταπραυντικό (το R - 875). Ήταν ή μισή δόση. Έγώ ο ίδιος ζήτησα τη μισή δόση γιατί φοβόμουν. Τότε συνέβη κάτι θαυμαστό. Ένοιωσα τον πόνο να φεύγει. Κατέβαινε άργα κατά μήκος του σώματός μου. Αποσπώθηκε από μέσα, ή μάλλον τό κορμί μου έδγαινε απ' τό

πόνος όπως τό φίδι δγαίνει απ' τό παλιό του δέρμα την άνοιξη»...

Εκλεκτική ενέργεια

Ο πρώτος ένθουσιασμός των γιατρών για τό καινούργιο «θαυματούργο» παυσίπονο έκανε να ξεχασθούν πρόσ στιγμήν τα μοραία μειονεκτήματά που συνοδεύουν όλα ανεξαίρετως τα φάρμακα που έχουν σχέση με τον πόνο. Γιατί όλες αυτές οι χημικές ουσίες, από την ασπιρίνη ως τό χλωροφόρμιο, από τα βαρβιτουρικά ως τη μορφίνη, έχουν την ιδιότητα να παραλύουν τό νευρικό κύτταρο και να τό τοξινώνουν προσωρινά.

Οι διαφορές στον τρόπο που ενεργούν αποδίδονται, είτε στη μεγαλύτερη ή μικρότερη δραστηκότητά τους είτε στις περιοχές του νευρικού συστήματος που προσβάλλουν.

Έτσι, ή κοκαΐνη και τα παράγωγά της (ευκαΐνη, στοβαΐνη, νοβοκαΐνη), τό γκομενόλ κτλ. τοξινώνουν τις νευρικές απολήξεις και παρεμποδίζουν τη μεταδίδωση των άπτικών ή δδνηρών μηνυμάτων στον εγκεφαλο. Είναι τα λεγόμενα «τοπικά αναισθητικά».

Τα γενικά αναισθητικά (αιθέρες, χλωροφόρμιο, πρώτοξείδιο του άζώτου) παραλύουν άπότομα όλα τα έγκεφαλικά κύτταρα χωρίς διάκριση. Αντίθετως, τα ύπνωτικά έχουν ειδικότερη ενέργεια. Τα βαρβιτουρικά π. χ. ενεργούν απ' εύθείας στη βάση του εγκεφάλου στο νευρικό κέντρο που ρυθμίζει τον ύπνο και την έγρήγορη.

Τα αναλγητικά ενεργούν ειδικότερα στο «θάλαμο», κέντρο των αισθήσεων και των συγκινήσεων. Η ασπιρίνη είναι τό ασθενέστερο απ' αυτά τα αναλγητικά. Η μορφίνη, τό ισχυρότερο, έχει πιο έκτεταμένη ενέργεια. Έξαλείφει συγχρόνως τό αίσθημα του πόνου στον έγκεφαλικό φλοιό και τις άντηχησεις του στο θάλαμο.

Τό πλεονέκτημα του R - 875, που κατασκευάστηκε άλλωστε μ' αυτό τό σκοπό, είναι ότι έχει μία «έκλεκτική» ενέργεια άπακλειστικά στο θάλαμο, χωρίς να επηρεάζει τις ύπόλοιπες έγκεφαλικές λειτουργίες. Αλλά σε κάπως ισχυρότερες δόσεις ή χημική αυτή ουσία προκαλεί ναυτία, ύπνηλία και διαταραχές της άναπνοής. Παρ' όλα αυτά

Η ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΗ ΛΙΜΝΗ

Το 1876 ένας Ρώσος γεωγράφος ανέκαλύψε στην έρημο του Τάκλα—Μακάν (Δυτική Κίνα), μια μεγάλη λίμνη που περιβαλλόταν από άλυκες και άμμοδόφους. Ήταν η λίμνη Λομνόν. Κοντά στις όχθες της το νερό ήταν άρμυρό. Στο κέντρο της το νερό ήταν γλυκό.

Ο Ρώσος γεωγράφος δημοσίευσε λίγα χρόνια αργότερα μια μελέτη για την ανακάλυψή του. Το δημοσίευμα προκάλεσε μια επιστημονική διαμάχη που κράτησε αρκετά χρόνια: Ο Ρώσος επιστήμων τοποθετούσε τη... γλυκανάλατη λίμνη του στα νότια σύνορα της έρημου Τάκλα—Μακάν, αλλά οι Κινέζοι σοφοί υποστήριζαν, ότι η λίμνη βρισκόταν στα βορειοανατολικά σύνορα και ότι ήταν ολόκληρη άρμυρη.

Στην πραγματικότητα, και οι δυο απόψεις ήταν σωστές. Η παράξενη αυτή λίμνη περιπλανάται μέσα σε μια τεράστια πεδιάδα. Χρόνο με το χρόνο, όχι μόνο η γεωγραφική της θέση, αλλά και το ποσοστό του αλατιού που περιέχει μεταβάλλεται. Τροφοδοτείται από δυο ποταμούς που κατεβαίνουν από τα βουνά του Παμίρ και του Τιάν—Τσάν. Οι ποταμοί αυτοί φουσκώνουν την άνοιξη, όταν αρχίζουν να λιώνουν τα χιόνια, και η κοίτη τους μετατοπίζεται. Μαζί με την κοίτη των ποταμών μετατοπίζεται και η λίμνη. Έτσι, το 1876 βρισκόταν εκεί που τη δρῆκε ο Ρώσος γεωγράφος, αλλά το 1923 είχε... περπατήσει προς τα βορειοανατολικά. Το 1930 είχε αλλάξει και πάλι θέση. Το 1955 είχε προσωρινά ξεραθεί. Το μήκος της είναι συνήθως 100 χιλιόμετρα, το πλάτος της 50 χιλιόμετρα και το βάθος της δεν υπερβαίνει τα πέντε μέτρα.

τά, είναι τέσσερις φορές λιγώτερο επικίνδυνο από τη μορφίνη, που προκαλεί τις ίδιες αντιδράσεις. Αντίθετα απ' ό,τι πίστευαν στην αρχή οι επιστήμονες, το νέο αναλγητικό μπορεί να οδηγήσει στην τοξικομανία, όπως η μορφίνη. Αλλά αυτό συμβαίνει πολύ σπάνια, ιδιαίτερα στα άτομα που έχουν προδιάθεση. Και, στο κάτω - κάτω, το προϊόν αυτό παραμένει το πιο ισχυρό αναλγητικό που διαθέτουν οι γιατροί και δε χρησιμοποιείται παρά μόνο στις σοβαρές περιπτώσεις.

Ο άχρηστος πόνος

Ωστόσο, η μορφίνη, δεν εκτοπίζεται οριστικά, έφ' όσον πολλοί άρρωστοι ζητούν όχι μόνο να μην πονούν, αλλά και να μη σκέπτονται καθόλου την άρρώστειά τους. Στα νοσοκομεία η μορφίνη παραμένει εξαιρετο κατευναστικό στις περιπτώσεις που ο άρρωστος δεν επιθυμεί τη διαύγεια πνεύματος.

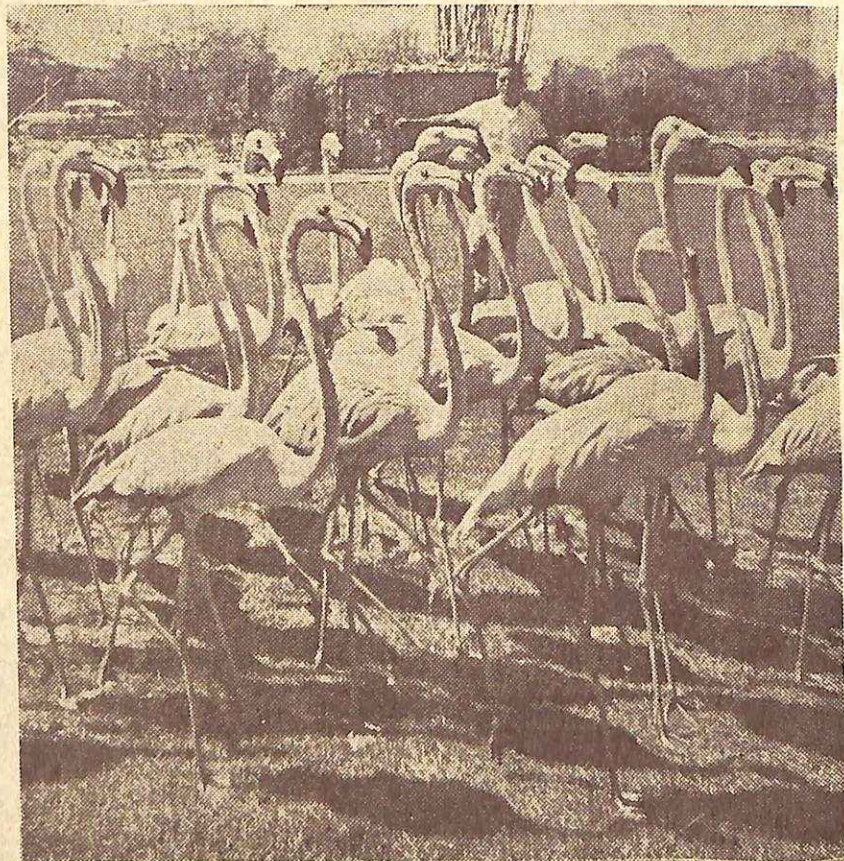
Τα αναλγητικά δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια πρόσκαιρη ανακούφιση που επιτρέπει στον άρρωστο να κάνει ύπνο. Αλλά η ανακούφιση δεν είναι θεραπεία. Μόλις η ενέργεια του αναλγητικού σταματήσει, ο πόνος ξαναρχίζει. Η φιλοδοξία των νευροχειρουργών είναι ακριβώς να καταστρέψουν τον πόνο από τη ρίζα του, από τα κέντρα του εγκεφάλου. Αλλά το πρόβλημα γίνεται απείρως πιο περίπλοκο όταν προσπαθούμε να προσεγγίσουμε τις αιτίες του πόνου.

Ο Γάλλος καθηγητής Ρενέ Λερίς θεωρείται ως ο πρώτος μεγάλος «χειρουργός του πόνου». Το 1916 είδε έναν άνθρωπο, που υπέφερε φρικτά από νευραλγία του προσώπου, ν' αυτοκτονεί μπροστά στα μάτια του. Ο Λερίς αποφάσισε τότε ν' αφιερώσει τη ζωή του στη μελέτη και την καταπολέμηση του πόνου. Τού πόνου, όχι της άρρώστειας, γιατί, όπως πίστευε ο Λερίς, ο πόνος είναι ένα σχεδόν ανεξάρτητο φαινόμενο που συχνά δεν έχει καμιά σχέση με την άρρώστεια, εκτός αν ο ίδιος ο πόνος θεωρηθεί ως «άρρώστεια».

την πορεία μιας άρρώστειας, συχνά μας παραπλανά. Η φυματίωση, μια από τις σοβαρότερες άρρώστειες δεν προκαλεί καθόλου πόνους, ενώ άρρώστειες ασήμαντες προκαλούν αφόρητους πόνους. Δεν είναι αλήθεια ότι ο πόνος μας προειδοποιεί για την άρρώστεια.

Στις περισσότερες άρρώστειες, και ιδιαίτερα στον καρκίνο, οι πόνοι αρχίζουν όταν είναι πια πολύ αργά. Όσο για τους πόνους των εσωτερικών οργάνων, αυτοί είναι πάντα διάχυτοι, απάτηλοι και συχνά εκδηλώνονται μακριά από την πηγή τους... Όχι, ο πόνος, δεν είναι μια έκδηλωση αυτοαμύνης του οργανισμού. Όχι μόνο δεν είναι χρήσιμος, αλλά και συχνά επιδεινώνει την άρρώστεια που υποτίθεται ότι τον προκαλεί...

Ο Λερίς τελειοποίησε τη μέθοδο της «συμπαθηκτομίας», που συνίσταται στην αποκοπή ώρισμένων ινών του συμπαθητικού νευρικού συστήματος. Σήμερα η μέθοδος αυτή έχει σχεδόν εγκαταλειφθεί, αλλά υπήρξε ένας σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη της νευροχειρουργικής. Βήμα προς βήμα, οι χειρουργοί, οι χημικοί, οι ψυχολόγοι προχωρούν, αργά κι' επίμονα, προς την εξάλειψη αυτού του «σκανδάλου» της φύσεως, του άχρηστου, αδικαιολογήτου πόνου που αποκτηνώνει τον άνθρωπο καθώς τον συνοδεύει, ανεπιθύμητος, προς το θάνατο.

Ο «εκπαιδευτής» φωνάζει «έν - δυό, έν - δυό» και οι εβδομήντα φλαμίγκος (ένα είδος πελαργών της Αμερικής), βαδίζουν πειθαρχικά με στρατιωτικό θηματισμό. Τα παράξενα αυτά πουλιά, ανήκουν στο πτηνολογικό πάρκο της Φλωρίδας. Μαθαίνουν εύκολα στην πειθαρχία, γιατί είναι συννησμένα να ζουν όμοια και το ένα πουλί μιμείται το άλλο. Οι εκπαιδευμένοι φλαμίγκος της Φλωρίδας μπορούν να λάβουν μέρος δόκιμοι και στις παρελάσεις.

Η ΜΕΓΑΛΟΦΥΪΑ ΠΟΥ ΕΞΗΓΗΣΕ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

«Ό,τι ξέρουμε για το νόμο της βαρύτητας, (την αρχή της ύπαρξεως και της κινήσεως του ήλιου, της σελήνης, της γης και των πλανητών), το χρωστάμε κυρίως σ' έναν άνθρωπο: τον Ίσαάκ Νεύτωνα. Θά ήταν πολύ μικρός φόρος τιμής για τη μεγαλοφυΐα του—και ξέω από την πραγματικότητα—να τον ονομάσει κανείς απλώς ένα από τους μεγαλύτερους Αγγλους μαθηματικούς. Στα 24 χρόνια του διατύπωσε τις πρώτες θεωρίες του—και μόλις δέκα χρόνια νωρίτερα δεν ήταν παρά ένα αγροτόπαιδο, με μοναδικές γνώσεις όσες είχε αποκτήσει με τη φοίτηση δύο χρόνων στο δημοτικό.

Η ΑΓΓΛΙΑ είχε ξεσηκωθεί: Νέοι και γέροι, φτωχοί και πλούσιοι, αγρότες και κάτοικοι των πόλεων, είχαν πάρει τα όπλα. Είναι όμως αμφίβολο, αν ο πόλεμος κι' οι φήμες για πόλεμο απασχολούσαν τους κατοίκους του Γούλσθροπ, στο Λίνκοσαίρ. Πλησίαζαν τα Χριστούγεννα του 1642 κι' αυτοί έστεκαν αδιάφοροι όχι μόνο σ' αυτό, αλλά και σ' ένα άλλο γεγονός που επρόκειτο να συμβεί και πού, ασφαλώς, θα είχε μεγαλύτερη επίδραση στην κασιπινή ευημερία τους, από τον εμφύλιο πόλεμο που μαινόταν.

Ο χρόνος εκείνος ήταν σημαντικός. Όχι για τον πόλεμο, αλλά γιατί τότε την ημέρα των Χριστουγέννων, η Χάννα Νεύτων, από το Γούλσθροπ, έφερε στον κόσμο ένα αγοράκι, τον Ίσαάκ.

Τρία χρόνια αργότερα η κυρία Νεύτων παντρεύθηκε πάλι, κάποιον Βαρνάβα Σμιθ, παπά στο Νόρντ Γουίδαμ, κι' άφησε τον Ίσαάκ στις φροντίδες της γιαγιάς του, της κυρίας Έϊσκαφ. Η κυρία Έϊσκαφ, όπως άλλωστε κι' όλες οι γιαγιάδες του κόσμου, κακόμαθε πόν μικρό Ίσαάκ. Γι' αυτό και όταν το 1654 τον έστειλαν στο σχολείο του Γράνθαμ, φαίνεται ότι ο μικρός δεν έδειξε καμιά συμπάθεια στα γράμματα, κι' άρχισε να νοιώθει κατώτερος από τους συμμαθητές του.

Όμως τα πράγματα αλλάζουν, και μάλιστα ξαφνικά. Μια μέρα, στο σχολείο του κ. Στόουκς, ο καθηγητής Μπούλλυ ψάχνει να βρει ένα θύμα, για να τιμωρήσει για τις αταξίες. Ο πιο κατάλληλος του φαίνεται να είναι ο μικρός Ίσαάκ, που δεν έχει φίλους, που οι γονείς του δεν δείχνουν να ενδιαφέρονται για κείνον. Αλλά όταν ο δάσκαλος επιχειρεί να τον χτυπήσει, βρίσκεται μπροστά σε μια ανεξήγητα δυναμική στάση του μικρού, που τον αναγκάζει να ξεχάσει ότι σκόπευε να τον τιμωρήσει.

Ύστερα από το ξαφνικό ξέσπασμα, ο μικρός Ίσαάκ απόκτησε έμπιστοσύνη στον εαυτό του και στις ικανότητές του. Μέσα σε λίγες μόλις βδομάδες έφτασε τους συμμαθητές του στα μαθήματα. Και τον άλλο χρόνο είχε γίνει ο πρώτος της τάξης του.

Αλλά ο θρίαμβος δεν κράτησε πολύ. Το 1656 πέθανε ο Βαρνάβας Σμιθ, ο θετός πατέρας που ο Ίσαάκ

την αδελφή του να τον ξαναστείλει στο σχολείο, το 1660, ώστε να προετοιμαστεί για το κολλέγιο. Αν ως τότε ο μικρός Ίσαάκ σκότωνε τον καιρό του στο αγρόκτημα, αυτό δεν σήμαινε ότι ήταν ανίκανος για κάτι άλλο. Απόδειξη ότι στις 5 Ιουνίου του 1661 εισήλθε στο Τρίνιτυ Κόλλετζ.

Ελάχιστα πράγματα είναι γνωστά γύρω από τη φοιτητική του ζωή, εκτός απ' το ότι έπεσε με τα μούτρα στις σπουδές. Με τόση επίδοση, μάλιστα, ώστε τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, μπήκε στην κατηγορία των καλών εκείνων φοιτητών, που πληρώνουν μικρότερα δίδακτρα. Το δίπλωμά του το πήρε τον Ιανουάριο του 1663. Στα τρία χρόνια που μεσολάβησαν ανάμεσα στην εγγραφή του και στο πτυχίο, πρέπει, σύμφωνα μ' όσα ξέρουμε, να έγινε τέλειος κάτοχος των μαθηματικών. Στα δυο χρόνια που ακολούθησαν την απόκτηση του πτυχίου, πρέπει να ανέπτυξε εκπληκτική πνευματική δραστηριότητα, αν κρίνουμε από το ότι ανακάλυψε το θεώρημα του δυωνύμου, που έμεινε γνωστό με το όνομά του, και

ΙΣΑΑΚ ΝΕΥΤΩΝ

δεν είχε καλά - καλά γνωρίσει κι' η μητέρα του έμεινε μόνη, έχοντας να φροντίσει για το αγρόκτημά της. Η βοήθεια ενός αγοριού δεκατεσσάρων ετών ήταν ότι της χρειαζόταν κι' έτσι απέσυρε τον Ίσαάκ από το σχολείο.

Το πείραμά της δεν πέτυχε. Ο μικρός είχε αποκτήσει λίγες γνώσεις, τότε, όμως, που να του άνοιξουν την όρεξη για περισσότερες. Έτσι, αντί το μυαλό του να περιοριστεί στο πώς θα φτιάχνει ίσια τα αυλάκια για την σπορά και να μετράει σωστά τα ζωντανά του κτήματος, τρέχει στις γνώσεις, που ξέρει ότι υπάρχουν πίσω από τα ελάχιστα που έμαθε.

Είναι πολύ πιθανό, ότι η Χάννα Σμιθ δεν συμμερίζονταν με κανένα τρόπο τις «παλαβοράδες» του γιού της για μόρφωση. Εύτυχώς όμως, βρέθηκε κάποιος να συμφωνεί μαζί του. Ο θείος του Γουίλιαμ Έϊσκαφ ήταν μέλος του Τρίνιτυ Κόλλετζ, στο πανεπιστήμιο του Κάιμπριτζ. Κατάλαβε το πάθος του ανιψιού του να μάθει, κι' έπεισε

έκανε άλλες σημαντικές ανακαλύψεις στα μαθηματικά.

Τον Μάιο του 1666 έγραψε: «Κατατοπίστηκα στη μέθοδο των τήξεων και τον ίδιο χρόνο άρχισα να σκέπτομαι τη βαρύτητα που εξετεινέτο ως την τροχιά της σελήνης... Όλα αυτά τα χρόνια 1666 και 1668, γι'αί τό-τε βρισκόμουν στην ακμή της ηλικίας μου».

Σύμφωνα με όσα έγραψε ο Βολταίρος, ο Νεύτων έκανε την μεγαλύτερη ανακάλυψή του—το νόμο της βαρύτητας—ένω περπατούσε στον κήπο του Γούλσθροπ κι' ότι την ιδέα του την έδωσε το πέσιμο ενός μήλου. Πολλοί θέλουν ν' αμφισβητήσουν γι' αυτή την έκδοχή. Αλλά δεν φαίνεται και πολύ πιθανό ότι κυρία Κόντουϊτ, η ανεψιά του Νεύτωνος που άφηγήθηκε την ιστορία στον Βολταίρο, θα μπορούσε να την δώσει απ' το μυαλό της.

Πάντως, η πρώτη του προσπάθεια να εξηγήσει την κίνηση της σελήνης και των πλανητών με τη θεωρία που είχε περάσει από το μυαλό του, δεν πέτυχε. Γιατί ο τρέχων, τότε, υπολογισμός του μήκους ενός βαθμού εις πλάτος, με τον όποιον ο Νεύτων υπολόγιζε την ακτίνα της γης ήταν λανθασμένος και έκανε ώστε να παρουσιάζεται μια τεράστια διαφορά ανάμεσα στις θεωρητικές και στις πρακτικές δυνάμεις της βαρύτητας.

Ο Νεύτων ξαναγύρισε στο Κάιμπριτζ και για αρκετά χρόνια συνέχισε άφωσώθηκε αποκλειστικά σε εργασία οπτικής μορφής, κυρίως σε έρευνες πάνω στην φύση του φωτός και στην κατασκευή τηλεσκοπίων.

Το πρώτο του τηλεσκόπιο, ένα όργανο μήκους 15 εκατοστών με άνοιγμα δύομιση εκατοστών, το κατασκεύασε το 1668. Μ' αυτό κατάρθρωσε να διακρίνει τους δορυφόρους του Διός. Το έργο του τηλεσκοπίου που επινόησε είναι εκείνο που τελειοποίησαν αργότερα επιστήμονες, όπως ο σέρ Ουίλιαμ Χέσερ και ο λόρδος Ρόος.

ΙΣΑΑΚ ΝΕΥΤΩΝ

★ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ ★

Την αστρολογία τη θεωρούσαν ως αλάνθαστη επιστήμη, όλοι σχεδόν οι λαοί της αρχαιότητας. Με ανάλογο ζήλο τη μελετούσαν οι άνθρωποι του Μεσαίωνα. Στους νεώτερους χρόνους, έγινε και πάλι δημοφιλής. Σήμερα, στην εποχή του ατόμου και των διαπλανητικών ταξιδιών, υπάρχουν ακόμα εκατομμύρια άνθρωποι που πιστεύουν ότι τ' αστέρια έχουν κάποια επίδραση στην ανθρώπινη μοίρα. Δεν έχει κανείς παρά να ρίξει μια ματιά στα λαϊκά περιοδικά και στις εφημερίδες: Παντού υπάρχουν ωροσκόπια και — μπορούμε να είμαστε βέβαιοι — όλα διαβάζονται. Πολλοί περιμένουν με αγωνία τη δημοσίευση των ετησίων αστρονομικών χαρτών ή των έβδομαδιαίων ωροσκοπίων, για να ρυθμίσουν τη ζωή τους ανάλογα με τις ενδείξεις που περιέχουν. Άλλοι, φροντίζουν με τρόπο να μάθουν την ημερομηνία γεννήσεως των προσώπων, με τα οποία πρόκειται να συνεργασθούν ή να συνδεθούν αίσθηματικά. Καί, φυσικά, οι αστρολόγοι κάνουν χρυσές δουλειές ανασατώντας, χρόνο με το χρόνο, τα ίδια ωροσκόπια και τις ίδιες προφητείες.

Ιταλός αστρολόγος, την εποχή της Αναγεννήσεως.

Προλήψεις και δεισιδαιμονίες στην εποχή του διαστήματος

ΠΟΛΛΟΙ αστρολόγοι, για να μη θεωρηθούν ως κοινοί τσαρλατάνοι, παίρνουν έντυπωσιακούς τίτλους όπως «αστρολογιστές» ή... διδάκτορες της αστρολογίας (δὲ λένε, βέβαια, ποιανού πανεπιστημίου). Αυτό τους εξυπηρετεί στις επιχειρήσεις τους, ἐφ' ὅσον υπάρχουν πάντα ἀφελείς που θαμπώνονται ἀπὸ τοὺς ἡχηροὺς τίτλους.

Γιὰ ν' ἀρχίσουμε, ἄς κάνουμε μιὰ προσπάθεια ν' ἀπαντήσουμε σὲ δυὸ ἐρωτήματα:

Πρῶτον, ποιὲς εἶναι οἱ βασικὲς ἀρχὲς τῆς αστρολογίας. Δεύτερον, πῶς ἐπιδρουν τ' ἀστέρια, κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν αστρολόγων, πάνω στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδιαίτερα πάνω στὴν ὑγεία τους.

Ὅλοι οἱ αστρολόγοι προσυπογράφουν τὸ παλιὸ ἀξίωμα: «Κάθε τι ποὺ εἶναι ἀπὸ πάνω εἶναι κι' ἀπὸ κάτω». Αὐτὸ σημαίνει πῶς υπάρχουν ἀναλογίες ἀνάμεσα στ' ἀστέρια καὶ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καθὼς καὶ τ' ἄλλα πράγματα τοῦ γήινου κόσμου. Ἀλλὰ δὲ συμφωνοῦν ὅλοι οἱ αστρολόγοι σ' ἓνα λεπτὸ σημείου: Τ' ἀστέρια ἐπιδρουν στὶς ἀνθρώπινες ὑποθέσεις ἢ ἀπλῶς τὶς ἐρμηνεύουν; Αὐτὸ εἶναι δύσκολο φιλοσοφικὸ καὶ θεολογικὸ ζήτημα (πῶς συμβιβάζεται ἡ πρόγνωση μὲ τὴν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως) στὸ ὁποῖο εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπεισέλθουμε.

Οἱ ἀρχαῖοι αστρολόγοι ἀσχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν προφητικὴ ἔρμηνεία τῶν ἀστεριῶν. Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ σύγχρονη τάση τῆς αστρολογίας. Πολλοὶ ἀνθρώποι σήμερα πιστεύουν ὅτι μποροῦν νὰ μάθουν τὸ μέλλον ἀπὸ τ' ἀστέρια. Ἀλλὰ γενικά, ἡ αστρολογία περιγράφει τὸ χαρακτῆρ τῶν ἀνθρώπων ἀνάλογα μὲ τὸ ζωδιακὸ σημεῖο κατὰ τὸ ὁποῖο ἔχουν γεννηθεῖ. Αὐτὸ τὸ «ζωδιακὸ σημεῖο» καὶ οἱ «πλανητικὲς ἐπιρροὲς» εἶναι τό... ἐμπόρευμα τῶν αστρολόγων ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια ὡς τὶς μέρες μας.

Βέβαια, εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ πούμε πῶς οἱ ἀνθρώποι ποὺ γεννήθηκαν κάτω ἀπὸ τὸν ἀστερισμὸ τοῦ Κριοῦ

εἶναι ξεραϊκέφαλοι, ἢ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Λέοντος εἶναι γενναῖοι. Ἀλλ' ὅταν θέλουμε νὰ συγκεντρώσουμε ὅλα τὰ λεπτομερειακὰ χαρακτηριστικὰ ἐνὸς ἀνθρώπου, εἶναι δύσκολο νὰ τὸν κατατάξουμε.

Τὸ ἀτομικὸ μας ὠροσκόπιο μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει ἐντύπωση, γιατί πότε - πότε δρίσκουμε σ' αὐτὸ μιὰ σχετικῶς ἐπιτυχημένη πρόβλεψη. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὶς περιγραφὲς τοῦ χαρακτῆρα ἀνθρώπων ποὺ γνωρίζουμε πολὺ καλά καὶ τοὺς ὁποίους «ἀναγνωρίζουμε» στοὺς ζωδιακοὺς ἀστερισμοὺς ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔχουν γεννηθεῖ. Ἀλλὰ ἡ

στοὺς ἀστερισμοὺς τοὺς, θὰ πετύχουμε; Ὁχι βέβαια, σύμφωνα μὲ τὰ πειράματα ποὺ ἔχουν γίνει. Οἱ ἀνθρώπινοι χαρακτῆρες εἶναι συνήθως πολυσύνθετοι καὶ μπορεῖ ν' ἀντιστοιχοῦν ὅχι σ' ἓνα, ἀλλὰ σὲ πολλοὺς ἀστερισμοὺς.

Λίγοι σύγχρονοι αστρολόγοι ἀσχο-

ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ὁ Ναπολέων πίστευε στ' ἀστέρια. Λένε πῶς ὁ Πιερ Λεκλέρκ, ἓνας διάσημος ἀστρονόμος τοῦ Παρισιῦ, προεῖπε στὸ νεαρὸ Κορσικανὸ τὴ δόξα καὶ τὴν τελικὴ πτώση του.

Ἦταν ἀκόμα καὶ προληπτικός. Φοροῦσε πάντα στὸ λαίμυ τοῦ ἓνα φυλαχτὸ σὲ σχῆμα καρδιάς, ἀπὸ μαῦρο μεταξωτό. Στὶς μάχες ἐξετίθετο στοὺς μεγαλύτερους κινδύνους, γιατί πίστευε «στὸ ἀστέρι του».

Ὁ καρδινάλιος Φές, διηγείται στ' ἀπομνημονεύματά του ἓνα νόστιμο ἀνέκδοτο: «Ὁ στρατηγὸς Ράπ, δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὸν πόλεμο τῆς Ἰσπανίας. Ἀνησυχῶσε τόσο γιὰ τὴν ἔκβαση τῶν ἐπιχειρήσεων, ὥστε τὸλμησε μιὰ μέρα νὰ μιλήσει σχετικὰ στὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Ναπολέων τὸν ἀκούσε συνοφρυωμένος. Ἐπειτα, πῆρε τὸ γέρο στρατηγὸ ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸν ὡδήγησε στὸ παράθυρο. Ἦταν ἓνα καλοκαιριατικὸ μεσημέρι.

— Βλέπετε αὐτὸ τὸ ἀστέρι; εἶπε ὁ Ναπολέων δείχνοντας τὸν οὐρανὸ. Τ' ἀστέρι, φυσικά, δὲ φαίνονται τὸ μεσημέρι κι' ὁ στρατηγὸς ἀπάντησε:

— Ὁχι, μεγαλειότατε!

— Ἐ, λοιπόν, ἐφ' ὅσον ἐγὼ μονάχα βλέπω τὸ ἀστέρι μου, θ' ἀκολουθῶ τὸ δρόμο μου καὶ δὲ θ' ἀνεχθῶ παρατηρήσεις!

ἀντίθετη μέθοδος πολὺ σπάνια ἐπιτυγχάνει.

Γιὰ παράδειγμα, ἄς υποθέσουμε ὅτι μελετᾶμε τὸν χαρακτῆρα μερικῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων δὲ γνωρίζουμε τὴν ἡμερομηνία γεννήσεως, καὶ προσπαθοῦμε νὰ τοὺς κατατάξουμε στοὺς σω-

λοῦνται μὲ ζητήματα ὑγείας, ἴσως γιατί φοβοῦνται μὴν τοὺς καθίσουν στὸ σκαμνί, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν δικαίωμα νὰ δίνουν ἱατρικὲς συμβουλές. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς παλιούς αστρολόγους. Στὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ὅταν ἡ αστρολογία θριο-

Τὸ 1669, παραιτήθηκε ἀπὸ τὴ θέση τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν στὸ Τρίνιτυ Κόλλετζ, ὁ καθηγητὴς Μπράνροου κι' ὁ Νεύτων ἐξελέγη γιὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσει. Δυὸ χρόνια ἀργότερα, ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἐταιρείας. Αὐτὸ τὸ ὠφεῖλε στὸ ἀντανακλαστικὸ τηλεσκόπιό του, ποὺ τὸν εἶχε ἰκανεῖ γνωστὸ στὰ μέλη τῆς Ἐταιρείας.

Ἡ πρώτη του μελέτῃ γιὰ τὴν Βασιλικὴ Ἐταιρεία ἀναφερόταν στὴν ὀπτική καὶ συγκεκριμένως στὰ πειράματα ποὺ εἶχε κάνει μὲ ἓνα πρίσμα, ἀγορασμένο στὴν Ἐμποροπανήγυρη τοῦ Στῶρμπριτζ, τὸ 1666. Ἡ ἐργασία του προεκάλεσε ἐκείνον τὸν καιρὸ σοβαρὲς διχογνωμίες, κυρίως σ' ὅτι ἀφωρούσε τὸν διασκορπισμὸ καὶ τὴ διάλυση τῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος, δηλαδὴ τῶν χρωμάτων ποὺ διακρίνουμε στὸ οὐράνιο τόξο.

Ὁ Νεύτων ἐπίστευε ὅτι τὸ μήκος τῆς σειρᾶς τῶν χρωμάτων — τοῦ φάσματος — παρουσίαζε, σὲ μιὰν ὀρισμένη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ πρίσμα, ὅμοια εἰκόνα, ἀνεξέτως τοῦ πρίσματος ποὺ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ τῆς οὐσίας του, ἀρκεῖ μόνο ἡ γωνία του νὰ ἦταν τέτοια, ὥστε ἡ παρεκτροπὴ τῆς μέσης ἀκτίνος νὰ εἶναι ἡ ἴδια.

Πάνω σ' αὐτὸ, ὁ μεγάλος μαθηματικὸς εἶχε λάθος καὶ ὥστόσο ἐπέμεινε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ὑποστηρίζοντας ὅτι εἶχε δίκιο. Πάντως, αὐτὸ τὸ λάθος, τὸν δόηθηκε γενικὰ στὴν ἐργασία του. Ἀποτέλεσμα τῆς θεωρίας του ἦταν ν' ἀποφασίσει ὅτι οἱ ἀστρικοὶ, ἢ ἄλλοι χρωματισμοί, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθοῦν μὲ φακούς. Ἀνοηστῆκε, λοιπόν, ἀπελπισμένα, νὰ κατασκευάσει ἓνα ἀστρικοὺς φωτοθλαστικὸ τηλεσκόπιο κι' ἀντὶ γι' αὐτὸ παρουσίασε τὸ ἀντανακλαστικὸ τηλεσκόπιό του.

ΤΗΝ ἐργασία του αὐτὴ ἀνέλαβε νὰ τὴν παρουσιάσει στὴν Βασιλικὴ Ἐταιρεία ὁ Ρόμπερτ Χούκ, ποὺ δέχτηκε τὶς παρατηρήσεις τοῦ Νεύτωνος, ὅχι ὅμως καὶ τὰ συμπεράσματά του. Ἡ δημοσίευσή τῆς ἐργασίας προεκάλεσε τεράστιο ἐνδιαφέρον σ' ὅλοκληρὴ τὴν Εὐρώπῃ καὶ οἱ συζητήσεις πάνω σ' αὐτὴν κράτησαν ὡς τὸ 1675, ὥσπου ὁ Νεύτων τὶς βαρέθηκε. Καὶ τὰ γράμματά του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δείχνουν καθαρὰ πόσο εἶχε κουρασθεῖ ἀπὸ τὶς συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴ θεωρία του γιὰ τὸ φῶς. Μετάνιωσεν, ποὺ εἶχε ἐγκαταλείψει τὴν τακτικὴ νὰ μὴν δημιουργεῖ κανένα θόρυβο γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του.

Ἀσχετα, ὅμως, μὲ τὸ ἂν τὸν κούρασε, ἡ διαμάχη αὐτὴ εἶχε καὶ τὰ καλά της. Γιατί τὸν ἐπρωξε νὰ μελετήσει λεπτομερέστερα τὸ πρόβλημα τοῦ φωτός.

«Υποθέτω — ἔγραφε τὸ 1675 — ὅτι τὸ φῶς δὲν εἶναι οὔτε ὁ αἰθέρ, οὔτε ἡ παλμικὴ κίνησή του, ἀλλὰ κάτι διαφορετικὸ, προερχόμενο ἀπὸ διαυγὴ σώματα. Πρέπει νὰ πιστέψουμε, ὅτι τὸ φῶς καὶ ὁ αἰθὴρ ἐπιδρουν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο».

Οἱ παρῶν γνῶμες του γεννοῦν τὸ ἐρώτημα, μήπως ὁ μεγάλος μαθηματικὸς εἶχε κατορθώσει ἀπὸ τότε νὰ διακρίνει πράγματα ποὺ στὸν καιρὸ μας ἀποτελοῦν ἀντικείμενα τόσο σημαντικῶν ἐρευνῶν.

Ὁ Νεύτων ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τῆς θεωρίας τῆς μεταδόσεως τοῦ φωτός. Δηλαδὴ ἀπέδιδε τὴν προέλευση τοῦ φωτὸς στὴ μετάδοσή, ἀπὸ ἓνα φωτεινὸ σῶμα, ἀπείρων μικροσκοπικῶν μορίων,

ποὺ ταξιδεύουν μὲ ταχύτητα ἑκατὸν ἐνενήντα χιλιάδων μιλίων τὸ δευτερόλεπτο, μέσα στὸ κενόν.

Ἡ θεωρία αὐτὴ ἴσχυσε ὡς τὸ 1801, ὁπότε ὁ Τόμας Γιάνγκ καθιέρωσε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπεμβάσεως, ἐπιβεβαιώνοντας τὶς ἀόριστες ὑποψίες ποὺ εἶχε ὁ Χούκ, ὅτι τὸ φῶς ταξιδεύει κυματοειδῶς.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια φαίνεται ὅτι ἡ οικονομικὴ κατάσταση τοῦ Νεύτωνος δὲν ἦταν καθόλου καλὴ. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται κι' ἀπ' τὸ γεγονὸς, ὅτι εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὴ Βασιλικὴ Ἐταιρεία, νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν ἐβδομαδιαία συνδρομὴ τοῦ ἐνὸς σελινίου.

Δὲν εἶναι γνωστὸ πότε ὁ Νεύτων ἐπανελάβε τὶς μελέτες του ἐπὶ τῆς βαρύτητος ποὺ στερῶσαν γιὰ καλὰ τὴ φήμη του. Βέβαια ἀπὸ τὴν πρώτη προσπάθεια ποὺ εἶχε κάνει, εἶχε προχωρήσει αἰσθητὰ. Ἀλλὰ μόνο τὸ 1684, ὅταν ὁ Χάλλεϋ ἀνεκάλυψε ὅτι ὁ Νεύτων κατεῖχε ἐντελῶς τὴ θεωρία καὶ τὴν ἀπόδειξή της καὶ ἀνέβαλε νὰ ἐτοιμάσει μιὰ πλήρη ἐργασία ἐπ' αὐτοῦ, ὁ Νεύτων συστηματοποίησε τὴν ἐργασία του.

Τὶς ἀνακαλύψεις τοὺς τὶς περιέγραψε σὲ βιβλίο ποὺ κυκλοφόρησε ἀργότερα, ἀλλὰ ἡ πλήρης ἐξήγησή τους ἤρθε τὸ 1687, ὅταν ἐξέδωσε τὶς «Μαθηματικὲς Ἀρχὲς Φυσικῆς Φιλοσοφίας».

Στὸ νόμο τῆς βαρύτητος, ὁ Νεύτων ἔφτασε κατὰ στάδια — κι' αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς;

Τὸ 1666, ὅπως εἶδαμε κιόλας, ἀπέκτησε γιὰ πρώτη φορὰ ἀντίληψη τῆς βαρύτητος κι' ἔκανε τοὺς πρώτους πρῶχειρους ὑπολογισμούς του. Ἦξερε ἀπὸ τότε ὅτι, ἂν ἡ σελήνη διερρητεῖτο σὲ κυκλικὴ τροχιά ἀπὸ μιὰ δύναμη σὲ κυκλικὴ τροχιά ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς γῆς, ἡ δύναμη αὐτὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογη τῆς τετραγωνικῆς ἀποστάσεως μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης.

Τὸ 1679, ὅταν διατηροῦσε ἄλληλογραφία μὲ τὸν Χούκ, ἀνεκάλυψε πῶς νὰ υπολογίζει τὴν τροχιά ἐνὸς σώματος, νὰ υπολογίζει τὴν δύναμη καὶ τὴν ἀντίστροφη ποικίλλει, ὅπως καὶ τὸ ἀντίστροφο τετράγωνο, τότε ἡ τροχιά εἶναι ἐλλειπτικὴ, μὲ τὸ κέντρο τῆς δυνάμεως σὲ μιὰ ἐστία συγκεντρώσεως.

Ὑστερα, τὸ 1648, ὑπερνίκησε ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο γιὰ τὴν καθιέρωσή τῆς θεωρίας τῆς βαρύτητος: τὴν ἀδυναμία νὰ υπολογισθεῖ ὁ ὄγκος τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἐξ αἰτίας τῆς τεραστίως ἀποστάσεώς ἀπὸ τὴ γῆ. Ὁ Νεύτων ἀπέδειξε ὅτι κάθε μῆρος ἔλκει τὸ ἄλλο μὲ μιὰ δύναμη ποὺ εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογη τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ τους. Ὡστε, ἡ δύναμη ἔλξεως ἀνάμεσα στὶς δυὸ σφαῖρες εἶναι ἡ ἴδια μὲ κείνη ποὺ θὰ ἦταν ἂν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς σφαῖρες περιοριζόταν στὸν ὄγκο τοῦ κεντρικοῦ σημείου της. Ἐτσι, οἱ ὑπολογισμοὶ δὲν γίνονται πιὰ κατὰ προσέγγιση, ἀλλὰ μὲ ἀκρίβεια. Καὶ ὁ Νεύτων, χρησιμοποιώντας τὰς τοὺς ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς τοῦ Πικάρ, ἔφθασε τὰ θριαμβευτικὰ συμπεράσματά του.

Εἶχε, πλέον, καθιερώσει τὸ νόμο τῆς βαρύτητος. Εἶχε ἀνακαλύψει τὴν ἀρχὴ ποὺ κυβερνᾷ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν κίνηση τοῦ Σύμπαντος.

Τὴν ἀρχὴν του τὴν χρωστάει στὸν Χάλλεϋ. Αὐτὸς ἐπέισε τὸν Νεύωνα νὰ γράψει γι' αὐτὴν κι' ὅταν ἡ ἐργασία

τελείωσε ὁ Χάλλεϋ ἀνέλαβε, μὲ καταπληκτικὴ ταχύτητα, νὰ τὴ δημοσιεύσει μὲ δικά του ἔξοδα.

Λίγο πρὶν ἐκδοθεῖ ἡ ἐργασία του, ὁ Νεύτων ἀνέλαβε ἐνεργὰ νὰ υποστηρίξει αὐτὸ ποὺ ἐθεωρεῖτο προνόμιο τοῦ πανεπιστημίου, ἐναντὶ τοῦ Ἰωάννη Β'. Ὁ βασιλιάς ἀπαιτοῦσε νὰ ἐκλεγεί πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας ἓνας δεvedικτίνος μοναχὸς, χωρὶς νὰ δώσει τὸν νενομισμένο ὄρκο. Ὁ ρόλος ποὺ ἔπαιξε ἐδῶ ὁ Νεύτων, δόθηκε ὥστε νὰ ἐκλεγεί σὲ μιὰ θέση στὸ Κοινοβούλιο τοῦ Πανεπιστημίου, ποὺ τὴν κράτησε ὡς τὸ 1690.

Ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1692 καὶ 94 ὁ Νεύτων ἀναγκάστηκε νὰ περιορίσει τὴ δραστηριότητά του, γιατί ἔπασσε σοβαρὰ ἄρρωστος. Ὑπέφερε ἀπὸ ἀϋπνίες καὶ νευρικὲς διασποράς σὲ σημεία ποὺ διαδιδόταν σ' ὅλοκληρὴ τὴν Εὐρώπῃ, ὅτι εἶχε χάσει ἐντελῶς τὰ μυαλά του κι' ὅτι τὸν ἐκλείσαν σὲ φρενολογικὴ κλινική.

Εν τῷ μεταξύ, χάρις στὶς ἐνέργειες τῶν φίλων του, τοῦ ἔγιναν διάφορες τιμητικὲς διακρίσεις καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐξελέγη καὶ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ὀκτὼ ἔξνα μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν.

Τὸ 1701 ἐξελέγη καὶ πάλι μέλος τοῦ Κοινοβουλίου τοῦ Πανεπιστημίου. Τὰ νέα καθήκοντά του ἀπορροφοῦσαν τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν καιρὸ του, ὥστε δὲν τοῦ ἔμεινε πιὰ καιρὸς γιὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλειπε ἐντελῶς τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Τὸ 1703 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Βασιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἐπὶ 25 χρόνια ἐξελέγετο κάθε χρόνο. Στὴ διάρκεια τῆς προεδρίας του, ἐπιστάτησε ὁ ἴδιος στὴ δημοσίευσή τῆς ἐργασίας τοῦ Φράνκλιντ «Οἱ Παρατηρήσεις τοῦ Γκρήνουϊτς» παρ' ὅλο αὐτὸ τὸν ἀπασχολοῦσε καιρὸ καὶ τὸν ἔφερε συχνὰ σὲ διάσταση μὲ τὸν διάσημο ἀστρονόμο.

Ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ ἱππότου τοῦ ἔγινε τὸ 1705, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπισκέψεως τῆς βασιλίσσης Ἄννας στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Κάιμπριτζ.

Τὸν ἴδιο καιρὸ περίπου, ξέσπασε μιὰ διαμάχη μὲ τὸν Λαίμπνιτς, γύρω ἀπὸ τὸ ποῖος προηγήθηκε στὴν ἀνακάλυψη τοῦ διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ. Ὁ Λαίμπνιτς κατηγοροῦσε τὸν Νεύωνα, ὅτι τοῦ ἔκλεψε τὶς ιδέες καὶ ἡ διαμάχη συνεχίσθηκε, ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λαίμπνιτς. Ἀκόμη καὶ σήμερα, ἔλλωστε, εἶναι δύσκολο νὰ ἐκφερεῖ κανεὶς μιὰ θετικὴ γνώμη, παρ' ὅλο ποὺ ὁ ἀντικειμενικὸς ἱστορικὸς κλίνει πρὸς τὴν γνώμη ὅτι καὶ οἱ δυὸ μέθοδοι ἀναπτύχθηκαν ξεχωριστὰ κι' ὅτι, παρ' ὅλο ποὺ ὁ Νεύτων προηγήθηκε, ἡ μέθοδος τοῦ Λαίμπνιτς ἦταν πιὸ εὐκόλη καὶ πλησιέστερη.

Γιὰ δεύτερη φορὰ τὸ 1727 ὁ Νεύτων ἔπασσε πάλι σοβαρὰ ἄρρωστος. Ἡ κατάσταση τῆς ὑγείας του, ἄλλωστε, εἶχε κλονισθεῖ ἀπὸ καιρὸ καὶ ὁ μεγάλος μαθηματικὸς πέθανε στὶς 20 Μαρτίου τοῦ 1727. Ἐτάφη στὸ Ἀββαεῖο τοῦ Γουέστμινστερ ὀκτὼ μέρες ἀργότερα, ὅπου καὶ ἀνηγέρθη τὸ μνημεῖο του.

Ὁ ἐπιγραμματικώτερος ἐπιτάφιος γιὰ τὸν Νεύωνα, γράφθηκε ἀπὸ τὸν Πόπ καὶ ἔχει σκαλισθεῖ στὸ σπῆτι, ὅπου γεννήθηκε ὁ μεγάλος μαθηματικὸς.

«Ἡ Φύση κι' Ὁ νόμος τῆς Φύσεως — γράφει ἔμεναν κρυμμένοι στὸ σκοτάδι. Εἶπεν ὁ Θεός: γεννηθήτω ὁ Νεύτων. Καὶ ἐγένετο φῶς».

κόταν στο απόγειο της δόξας της, οι διάσημοι γιατροί της εποχής εφάρμοζαν τους κανόνες της αστρολογίας στην ιατρική.

Ένας από τους γιατρούς αυτούς ήταν ο Έρρίκος Κορνήλιος Άγρίππας ο οποίος το 1510 έγραψε τρεις τόμους για τη «Φιλοσοφία της Φυσικής Μαγείας» αναπτύσσοντας και επιβεβαιώνοντας το παλιό αξίωμα της αστρολογίας: «Είναι φανερό πώς όλα τα κατώτερα πράγματα υπόκεινται στ' ανώτερα. Στον Ούρανο υπάρχουν πράγματα της Γης και στη Γη υπάρχουν πράγματα του Ούρανο κτλ κτλ.»

Ξεκινώντας από την αρχή αυτή, ο Άγρίππας συνέταξε ένα κατάλογο των επιδράσεων των διαφόρων πλανητών καθώς και των ζωδιακών αστερισμών πάνω σε εκατοντάδες περιπτώσεις από την ανθρώπινη, τη ζωική και τη φυτική ζωή. Ο Άγρίππας ήταν από τους πρώτους που συνέδεσαν τους αστερισμούς με τα διάφορα σημεία του ανθρώπινου σώματος που υποτίθεται πως κυβερνούν. Στο έργο του βρίσκουμε τις σοβαρές ιατρικές γνώσεις της εποχής δίπλα στις αστρολογικές προλήψεις.

Περίπου εκατό χρόνια μετά τον Άγρίππα, ο Ρόμπερτ Φλόυντ, ένας διάσημος Άγγλος γιατρός και μυστικοπαθής φιλόσοφος συνέταξε το λεπτομερέστερο κατάλογο των ζωδίων εν σχέσει με τα όργανα του σώματος:

ΚΡΙΟΣ (22 Μαρτίου — 20 Απριλίου) επιδρά στο κεφάλι, το πρόσωπο, τ' αυτιά, τα μάτια.

ΤΑΥΡΟΣ (21 Απριλίου — 21 Μαΐου) επιδρά στο λαιμό, το λάρυγγα, τη φωνή.

ΔΙΔΥΜΟΙ (22 Μαΐου — 21 Ιουνίου) επιδρά στους ώμους και τα χέρια.

ΚΑΡΚΙΝΟΣ (22 Ιουνίου — 23 Ιουλίου) επιδρά στο στήθος, στους πνεύμονες, στις πλευρές.

ΛΕΩΝ (24 Ιουλίου — 23 Αυγούστου) επιδρά στην καρδιά, το στομάχι, το διάφραγμα και την πλάτη.

ΠΑΡΘΕΝΟΣ (24 Αυγούστου — 23 Σεπτεμβρίου) επιδρά στην κοιλιά και τα έντόσθια.

ΖΥΓΟΣ (24 Σεπτεμβρίου — 23 Οκτωβρίου) επιδρά στον αφαλό, στα νεφρά, στους γλουτούς.

ΣΚΟΡΠΙΟΣ (24 Οκτωβρίου — 22 Νοεμβρίου) επιδρά στα γεννητικά όργανα και την κύστη.

ΤΟΞΟΤΗΣ (23 Νοεμβρίου — 24 Δεκεμβρίου) επιδρά στους μηρούς και τα όστα των μηρών.

ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ (23 Δεκεμβρίου — 20 Ιανουαρίου) επιδρά στα γόνατα.

ΥΔΡΟΧΟΟΣ (21 Ιανουαρίου — 19 Φεβρουαρίου) επιδρά στις κνήμες.

ΙΧΘΕΙΣ (20 Φεβρουαρίου — 21 Μαρτίου) επιδρά στα πόδια.

Αυτός ο κατάλογος, με ελάχιστες παραλλαγές χρησιμοποιείται, ακόμα σήμερα από τους αστρολόγους. Δεν έχει σημασία αν τον πιστεύουν οι ίδιοι, σημασία έχει ότι τον πιστεύει η πλειοψηφία τους που πληρώνει.

Το να πιστεύουν οι αστρολόγοι στην αστρολογία δεν είναι παράξενο. Παράξενο είναι ότι υπάρχουν ακόμα στην εποχή μας «ιατροφιλόσοφοι», που ενώ έχουν σπουδάσει ιατρική, δεν περιφρονούν και τις λεγόμενες «άποκρυφες» επιστήμες. «Ένας απ' αυτούς είναι ο δρ Κόρνελ Λος Άντζελες που στηρίζει τις διαγνώσεις του στο... ώροσκοπιο των ασθενών. Πώς έφτασε να συμβιβάζει την ιατρική με την αστρολογία μας το διηγείται ο ίδιος σ'

ένα αυτογραφικό του άρθρο:

«Την εποχή που υπηρετούσα σ' ένα νοσοκομείο της Βιρμανίας ως ιατρικός ιεραπόστολος, μιὰ ιθαγενής κυρία, σύζυγος ενός Άγγλου τηλεγραφεύτου, αρρώστησε βαρεια από πυρετούς. Ο ιθαγενής γιατρός που την περιποιήθηκε προσπάθησε να τη θεραπεύσει με γιαιτροσόφια, με τύπανα και άλλους θορύβους που υποτίθεται ότι διώχνουν τα κακά πνεύματα. Η άρρωστη γυναίκα, έπειτα από λίγο καιρό, παρουσίασε βελτίωση. Αλλά ο Εύρωπαίος σύζυγός της, που δεν έπίστευε στους ιθαγενείς γιατρούς, με παρακάλεσε ν' αναλάβω εγώ τη θεραπεία της. Έτσι, ο ιθαγενής γιατρός απομακρύνθηκε και άρχισε τη θεραπεία με τα συνηθισμένα μέσα. Η άρρωστη αναστατώθηκε από την αλλαγή του γιατρού. Παρ' όλες τις προσπάθειές μου και τα πιο σύγχρονα ιατρικά μέσα που χρησιμοποίησα, η κατάστασή της επιδεινώθηκε και σε λίγες μέρες ή ασθενής μου πέθανε, ασφαλώς επειδή δεν είχε πίστη στις ευρωπαϊκές ιατρικές μεθόδους. Η περίπτωση αυτή μου έκανε μεγάλη εντύπωση και από τότε σχεδόν πείσθηκα ότι δεν είναι σωστό οι ξένοι να δια-

γνώσκειν των ασθενειών!

Ίδου μερικά από τα πιο παράξενα συμπεράσματά του: Ο δρ Κόρνελ παρατήρησε ότι οι άνθρωποι που γεννήθηκαν υπό τον αστερισμό του Κριού υποφέρουν συνήθως από αρρώστιες που έχουν σχέση με το κεφάλι: Άσθενής όραση, βαρυκοίως, πονοκεφάλους, όγκους στο δέρμα του προσώπου κλπ. Όσοι ανήκουν στον αστερισμό του Ταύρου υποφέρουν από ρευματισμούς και κάποτε διαταραχές των φωνητικών οργάνων. Οι περισσότεροι άνθρωποι που υποφέρουν από θρογγικά άνηκουν στον αστερισμό των Διδύμων, ενώ οι περισσότερες καρδιοπάθειες παρατηρούνται στους ανθρώπους που γεννήθηκαν υπό τον αστερισμό του Λέοντος. Και όλα αυτά ο δρ Κόρνελ τα πιστεύει σοβαρώτατα, όπως φαίνεται ότι τα πιστεύει και η πολυπληθής πελατεία του.

Κάθε ζωδιακό σημείο έχει και τον κυρίαρχο πλανήτη του. Αυτό οι αστρολόγοι το τονίζουν ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ζητήματα υγείας.

Η περίπτωση «αστρολόγιστρια» (έτσι αυτοτιτλοφορείται) Εύαγγελίνη Άνταμς συμφωνεί στα κύρια σημεία με

Ο ΧΙΤΛΕΡ ΚΑΙ Η ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ

Η αστρολογία δεν επηρέασε ίσως τόσο τις αποφάσεις του Χίτλερ, όσο ισχυρίζονται μερικοί βιογράφοι του, άλλ' οι άνθρωποι που τον γνώρισαν, δεβαιώνουν ότι τ' άστρα έπαιξαν κάποιο ρόλο στη ζωή του.

Στο ζήτημα αυτό, ο Χίτλερ πήρε σαφή θέση στις συνομιλίες του με τον Μάρτιν Μπόρμαν, που κατέγραψε ο τελευταίος. Στις συνομιλίες αυτές, βρίσκουμε το παρακάτω άπροσδόκητο σχόλιο:

«Δεν πρέπει να υποτιμάμε την επίδραση των ώροσκοπίων, αυτών των άνοησιών στις οποίες τόσο άνθρωποι, ιδιαίτερα οι Άγγλοσάξωνες, πιστεύουν ακράδαντα. Πόση ζημιά έκανε στο βρετανικό έπιτελείο το γεγονός ότι ένας διάσημος Άγγλος αστρολόγος δημοσίευσε ένα ώροσκόπιο, στο οποίο άνήγγελε τη νίκη της Γερμανίας! Για να καθησυχάσουν την κοινή γνώμη, χρειάστηκε να ξεθάψουν οι έφημερίδες όλα τα ώροσκόπια του αστρολόγου αυτού και ν' αποδείξουν ότι ήταν ψεύτικα! Για να κρίνουμε κάθε τι που έχει σχέση με τη δεισιδαιμονία, πρέπει να ξεκινήσουμε από την ιδέα, ότι φτάνει να επαληθευθεί κατά τύχην μιὰ προφητεία για να συκρατήσει ο εύπιστος μονάχα τη λεπτομέρεια αυτή, ξεχνώντας έκαστο άλλες περιπτώσεις κατά τις οποίες οι προφητείες βγήκαν ψεύτικες. Η προφητεία αυτή που εκπληρώθηκε, γίνεται άρθρο πίστεως και η άνώνυμότη της μεταβιβάζεται από γενεά σε γενεά...»

Σοφά λόγια ενός τρελλού! Αλλά την άποψη αυτή του Χίτλερ, πρέπει να την πάρουμε κατά γράμμα: Η πίστη του στην αστρολογία, υπήρξε μύθος; Αν συμβαίνει αυτό, τότε ή 'Ιντέλλιτζενς Σέρβις εξαπατήθηκε οικτρά.

Το 1940, ή 'Ιντέλλιτζενς Σέρβις είχε ιδρύσει μιὰ... αστρολογική ύπηρεσία υπό τη διεύθυνση ενός αστρολόγου ούγγρικης καταγωγής, του Λουδοβίκου ντε Βόλ. Η 'Ιντέλλιτζενς Σέρβις, σκεπτόταν ως έξης: Ο Χίτλερ πιστεύει στην αστρολογία και συνεπώς άκούει τις συμβουλές του προσωπικού αστρολόγου του, του Έλβετου Κράφτ. Άρα, ένας άλλος αστρολόγος, θα μπορεί να προβλέψει τις συμβουλές που δίνει ο Κράφτ στον Φύρερ, άφου οι κανόνες της αστρολογίας είναι διειθενείς.

Έτσι, ο Ούγγρος πρόσφυγας άνωμάσθηκε... λοχαγός του άγγλικού στρατού, έγκαταστάθηκε στο Γκρόσβενορ Χάους και περνούσε τις ήμέρες του καταστρώνοντας ώροσκόπια του Χίτλερ, που είχε γεννηθεί στις 20 Απριλίου 1889, ώρα 6.22'.

Αυτή ήταν ίσως ή πιο μεγαλειώδης... γκάφα στην ιστορία της 'Ιντέλλιτζενς Σέρβις.

παραάσσουν τις προλήψεις και τα ήθη ενός λαού εισάγοντας καινούργιες μεθόδους. Άναφέρω την περίπτωση αυτή για να δείξω πόσο σημαντικός παράγων είναι ή πίστη στον θεραπευτή και πόσο διωδομένη είναι ή πίστη στ' άστρο και τις επιδράσεις αυτές. Για παράδειγμα, ο πλανήτης Άρης ένοει την καρδιά, ενώ ο αστερισμός του Λέοντος έχει δυσμενή επίδραση...

Άλλ' άς αφήσουμε τους αστρολόγους να τα βγάλουν πέρα. Όσο περισσότερους άπ' αυτούς συμβουλευόμαστε, τόσο πιο ζήμιοιμένοι θα βγούμε. Δεν υπάρχει «ιατρική αστρολογία», υπάρχει μόνο «ιατρική». Άς μην παί-ζουμε με την υγεία μας.

τόν διαπρεπή ισυνάδελφό της δρα Κόρνελ, αλλά προσθέτει ότι ενώ τα ζωδιακά σημεία έχουν δυσμενή επίδραση στα σημεία του σώματος όπου κυριαρχούν, οι πλανήτες έξουδετερώνουν τις επιδράσεις αυτές. Για παράδειγμα, ο πλανήτης Άρης ένοει την καρδιά, ενώ ο αστερισμός του Λέοντος έχει δυσμενή επίδραση...

Άλλ' άς αφήσουμε τους αστρολόγους να τα βγάλουν πέρα. Όσο περισσότερους άπ' αυτούς συμβουλευόμαστε, τόσο πιο ζήμιοιμένοι θα βγούμε. Δεν υπάρχει «ιατρική αστρολογία», υπάρχει μόνο «ιατρική». Άς μην παί-ζουμε με την υγεία μας.

ISSAK ASIMOF

ΜΕΤ: ΝΙΚΟΥ ΓΚΟΥΜΑ

Ο ΑΠΟΛΟΦΟΝΟΣ ΠΛΑΝΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

Το διαστημόπλοιο «Τριπλό Γάμμα», που ταξιδεύει στο νεφέλωμα του Ήρακλέους, μεταφέρει μιάν επισημονική άποστολή που πρόκειται ν' αποδίδασθαι στον πλανήτη Τζιούνιου του ήλιακού συστήματος Λαγκράνζ. Μαζί με την άποστολή ταξιδεύει και ο Μάρκ Άνούντιο, ένας νεαρός που ανήκει σε μιὰ ειδική ύπηρεσία έρευνών. Ο κυβερνήτης του διαστημόπλοιου Φόλεμπη ένοχλείται από την παρουσία του, γιατί τον θεωρεί καταδότη. Διαπληκτίζεται με τον Άνούντιο και τον δρα Σέφιλντ, που τον συνοδεύει. Ο Άνούντιο έχει ζητήσει να ιδεί το ήμερολόγιο του διαστημόπλοιου, πράγμα που έδωργίζει τον Φόλεμπη, ο όποιος φαίνεται πως έχει κάτι να κρύψει. Η προηγούμενη άποστολή στον πλανήτη Τζιούνιου, έχει έξολοθρευθεί από μυστηριώδεις αιτίες.

4ον

Ο Σέφιλντ βγήκε γρήγορα έξω, γιατί ο Φόλεμπη ήταν έτοιμος να ξεπάσει.

Ο Μάρκ Άνούντιο διάβασε το ήμερολόγιο του διαστημόπλοιου σε δεκαπέντε δευτερόλεπτα. Το βρήκε άκατανόητο, άλλ' αυτό δεν είχε σημασία. Το περισσότερο ύλικό που άποθήκευσε στην ύπερτροφική μνήμη του, ήταν στην αρχή άκατανόητο. Άκατανόητο και, προ πάντων, άνισρό. Αυτό ήταν το χειρότερο. Η μόνη του εύχαρίστηση άπό τη δουλειά, ήταν ότι μπορούσε πότε - πότε να ικανοποιεί την άκρόεστη περιέργειά του. Έτσι, τελίωσε με άνακούφιση την άνάγνωση του άναρού ήμερολογίου.

Κατόπιν, μπήκε στη βιβλιοθήκη του διαστημόπλοιου και καταβρόχθισε τρεις δωδεκάδες βιβλία, άποτυπωμένα σε μικροταινίες. Είχε ξοδέψει τρία χρόνια της ζωής του για να συνηθίσει να διαβάσει με τόσο ταχύτητα και θυμόταν με περηφάνεια, ότι είχε πετύχει ένα ρεκόρ στις τελικές έξετάσεις.

Τέλος, περιπλανήθηκε έδώ και κεί στα εργαστήρια του διαστημόπλοιου, κοιτάζοντας άφηρημένα τα διάφορα όργανα. Δεν υπέβαλε καμμιάν έρώτηση σε κανέναν και άπομακρυνόταν άμέσως, μόλις οι άνδρες του πληρώματος του έρριχναν ένα κάπως έπίμονο βλέμμα.

Άπεχθανόταν τον τρόπο που τον κοίταζαν, σά να ήταν παράξενο ζώο. Άπεχθανόταν το ύπεροπτικό τους ύφος, λες και ήταν σπουδαίο πράγμα το να ξοδεύουν όλες τις δυνάμεις του έγκεφάλου τους για ν' άποκτήσουν μιάν άσήμαντη ειδικότητα - και μάλιστα να μην την μαθαίνουν ούτε αυτήν έντελώς καλά.

Ήξερε, βέβαια, ότι στο τέλος θα ήταν ύποχρεωμένος να κάνει έρωτήσεις. Αυτή ήταν ή δουλειά του, άλλ' έστω

κι' αν δεν ήταν, ή περιέργειά του θα τον ώθούσε σ' αυτό. Ήλπιζε, πάντως, ότι δεν θα χρειαζόταν πριν από την άποδίδαση.

Όποτε μπορούσε, ο Μάρκ πλησίαζε στα παρατηρητήρια και κοίταζε τους νέους κόσμου, που έρχονταν έλο και πιο κοντά.

Το διαστημόπλοιο πέρασε πολύ κοντά από τον δορυφόρο Ίλιον (ο Σάιμον, ο αστροφυσικός, ήταν πάντα πολύ προσεκτικός στην όρολογία του. Άποκαλούσε τον πλανήτη του προσρισμού τους «Τρωάδες», γιατί αυτό ήταν το άστρονομικό του όνομα, και το δορυφόρο του «Ίλιον», άλλ' όλοι οι άνδρες του πληρώματος άνόμαζαν τον πλανήτη «Τζούνιου» και το δορυφόρο «Σίστερ»). Άπό την άλλη μεριά των διδύμων ήλιων, σε θέση συμμετρίας με την Τρωάδα, υπήρχε μιὰ ομάδα άστεροειδών. Ο Σάιμον τους άποκαλούσε «Έψιλον Λαγκράνζ», αλλά οι άλλοι τους έλεγαν «κουτάβια».

Ο Μάρκ ήταν εύχαριστήμενος που βρισκόταν σ' ένα καινούργιο πλανητικό σύστημα. Σε λίγο θ' άποβιβαζόταν σ' έναν καινούργιο κόσμο, με καινούργιους ήλιους - δίδυμους ήλιους που δεν είχε ξαναδεί.

Ο δορυφόρος Ίλιον, ήταν λαμπρότερος άπό τη Σελήνη της Γης. Είχε και μιάν ύπερσυρική άτμόσφαιρα. Ο Τζούνιου ήταν έπίσης λαμπρός, αλλά κάπως διαφορετικός. Ένα μεγάλο μέρος της επιφάνειάς του, ήταν σκεπασμένο με πάγους, άλλ' ήταν φανερό πως οι πάγοι ύποχωρούσαν. Σ' ένα έκατομμύριο χρόνια, ο Τζούνιου θα είχε άκριβώς το κλίμα της Γης. Είχε περίπου τον όγκο και το βάρος της Γης και περιστρεφόταν γύρω στον άξονά του σ' ένα ήμερονύκτιο 36 ώρών.

Θα μπορούσε να ήταν ο δίδυμος άδελφός της Γης. Οι μικρές διαφορές που υπήρχαν, ήταν ύπερ αυτού και όχι ενάντιον του. Ο Τζούνιου ήταν ένας κατοικήσιμος πλανήτης. Δεν υπήρχε τίποτα στην επιφάνειά του που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως άπειλή κατά των ανθρώπων - τίποτα γνωστό... Και όμως, ή πρώτη διαπλανητική άποικία είχε έξολοθρευθεί μυστηριώδως. Δεν είχε μείνει ζωντανός, ούτε ένας άπό τους πρώτους άποίκους.

Και το χειρότερο άπ' όλα, ήταν ότι κανείς δεν ήξερε την αιτία της καταστροφής. Καμμία ύπόθεση, καμμία θεωρία δε φαίνονταν άρκετά βάσιμη για να έρμηνεύσει τα γεγονότα. Και αυτός άκριβώς ήταν ο σκοπός της άποστολής του «Τριπλού Γάμμα» - και του Μάρκ Άνούντιο - να βρεί το κλειδί του μυστηρίου.

Ο Σέφιλντ μπήκε σην καμπίνα του Μάρκ Άνούντιο κι' έμεινε μαζί του δυό ώρες πριν από την άποδίδαση.

Στην άρχή, ο Μάρκ κι' ο Σέφιλντ είχαν μιάν κοινή καμπίνα. Ήταν ένα «πέρισμα συμβιώσεως», που είχε σκεφθεί ο Σέφιλντ. Άλλ' οι άνθρωποι της

Μνημοτεχνικής Ύπηρεσίας, δεν άνέχονταν τη συντροφιά των κοινών ανθρώπων. Το πείραμα άπέτυχε κι' ο Σέφιλντ άναγκάστηκε να μετακομίσει σε άλλη καμπίνα.

Ο Σέφιλντ αισθανόταν ύπεύθυνος για κάθε τι που άφορούσε τον Μάρκ Άνούντιο, για κάθε ιδιοτροπία ή στενοχώρια του, έστω κι' αν δεν είχε κάνει τίποτα για να την προκαλέσει. Ήταν άνθρωποι σαν τον Σέφιλντ που περιμάζευαν τα παιδιά, σαν τον Άνούντιο, τα υπέβαλλαν σε ειδική εκπαίδευση και τα μετέβαλλαν σε μικρά τέρατα. Με την εκπαίδευση, τα παιδιά αυτά άνέπτυσσαν τις έγκεφαλικές τους ικανότητες και ιδιαίτερα τη λειτουργία της μνήμης, σε άπίστευτο βαθμό. Άλλά, φυσικά, έχαναν κάθε έπαφή με το γύρω τους κόσμο, έχαναν ένα μεγάλο μέρος της ανθρωπιάς τους. Άπό τα μικρά τους χρόνια, είχαν ύποχρεωθεί να ζουν άπομονωμένα για να μην άποκτήσουν τις συνηθειές των άλλων, των συνηθισμένων παιδιών. Κι' όταν μεγάλωναν έξακολουθούσαν να ζουν άπομονωμένοι, μακριά άπό τους ύπόλοιπους ανθρώπους που περιφρονούσαν. Κανένα μέλος της Μνημοτεχνικής δεν παντρευόταν, έστω και μ' ένα συνάδελφο. (Η Ύπηρεσία περιελάμβανε άγρία και κορίτσια).

Όλα αυτά έκαναν τον δρα Σέφιλντ, να αισθάνεται κάτι παραπάνω άπό ύπεύθυνος: ένοχος άέναντι του Μάρκ Άνούντιο.

Πριν άπό είκοσι χρόνια, υπήρχαν μόνο καμμία δωδεκάδα παιδιά, που εκπαιδεύονταν υπό την ήγεσία του καθηγητή Καραγκάντα, ενός θεότρελλου, Ασιάτη, που άναγνωριζόταν, ωστόσο, ως μεγαλοφυής ψυχολόγος. Αυτός είχε συλλάβει την ιδέα της Μνημοτεχνικής Ύπηρεσίας και είχε εκπαιδεύσει τα πρώτα μικρά τέρατα με την ύπερτροφική μνήμη. Αργότερα ο Καραγκάντα είχε αυτοκτονήσει, άγνωστο για ποιο λόγο, αλλά είχε προφτάσει να μεταδώσει τις γνώσεις του σε μερικούς ψυχολόγους, όπως ο δρ. Σέφιλντ, που διεύθυναν τώρα τη Μνημοτεχνική Ύπηρεσία. Η Σχολή που έξεπαίδευε τα μέλη της Ύπηρεσίας, συνέχισε τη λειτουργία της και έπεξετάθη. Είχαν ιδρυθεί παρατηρήματα σχεδόν παντού. Το παράτημα του Άρεως ήταν το πιο πρόσφατο και περιελάμβανε μόνο πέντε μαθητές. Συνολικά, οι μέχρι σήμερα πτυχιούχοι της σχολής και των παρατηρημάτων της, ήταν άκριβώς έκαστον τρεις. (Φυσικά, μονάχα ένα μικρό ποσοστό των έγγεγραμμένων μαθητών, έφτανε ως το πτυχίο). Πριν άπό πέντε χρόνια, ή Γήινη Πλανητική Κυβέρνηση (που δεν πρέπει να συγχέεται με την Κεντρική Έπιτροπή του Γαλαξία, που είχε την έδρα της στη Γη και κυβερνούσε τη Συνομοσπονδία των Κόσμων), είχε επιτρέψει την ίδρυση της Μνημοτεχνικής Ύπηρεσίας, που έπανδρώθηκε άπό τους πτυχιούχους της σχολής και

υπήχθη στο όμοσπονδιακό Υπουργείο των Έσωτερικών.

Η Υπηρεσία υπήρξε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς αποδοτική. Τὰ ἔξοδά της δὲν πῆ- γαιναν χαμένα, ἀλλὰ λίγοι ἄνθρωποι τὸ ἤξεραν αὐτό. Ἡ κυβέρνηση ἀπόφει- γε νὰ διαφημίζει τὶς ἐπιτυχίες της Ὑπηρεσίας ἢ κάθε τὶ πού εἶχε σχέση μ' αὐτήν. Ἀκόμα καὶ οἱ καλὰ πληρο- φορημένοι κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, θεω- ροῦσαν τὴν Ὑπηρεσία ὡς ἕνα ἐνδιαφέ- ρον «πείραμα» καὶ τίποτα παραπάνω. Ἡ ἀντιπολίτευση τὴ θεωροῦσε ὡς «καπαλάη εἰς βάρος τῶν φορολογουμέ- νων» καὶ ἀπειλοῦσε νὰ φέρει τὸ ζή- τημα στὴν ὁμοσπονδιακὴ Βουλὴ. Ὅσο γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη, αὐτὴ δρισκόταν σὲ πλήρη σύγχυση. Ἐλάχιστα γινώρι- ζαν ἀόριστα τοὺς σκοποὺς τῆς Ὑπηρε- σίας, οἱ περισσότεροι τὴ θεωροῦσαν κάτι σὰ μυστικὴ ἀτυνομία ἢ ντετε- κτιβικὴ ὑπηρεσία, ὅπως αὐτὲς πού πε- ριγράφονταν στὰ ἀπληρῶνα ἀτυνο- μικά μυθιστορήματα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα.

Ἡ σύγχυση, ἄλλωστε, ἦταν δικαιο- λογημένη. Σ' ἕναν αὐτοματοποιημένο καὶ μηχανοποιημένο πολιτισμό, σὰν αὐτὸν πού κυριαρχοῦσε στὸς πλανῆτες τοῦ Γαλαξία, ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔ- καναν βῆμα χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν ἡ- λεκτρονικῶν ἐγκυφάλων, ἦταν δύσκολο νὰ ἐκτιμηθοῦν τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ γυ- μνοῦ, ἀδομήτου ἀπὸ μηχανὲς ἀνθρώ- πινου πνεύματος.

Ὁ Σέφιλντ ἀναρωτιόταν μελαγχο- λικά γιὰ πόσο θὰ κρατοῦσε αὐτὴ ἡ παρεξήγηση...

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἐμφανί- ζεται μελαγχολικὸς μπροστὰ στὸν Ἀ- νούντιο. Ὑπῆρχε κίνδυνος μεταδόσεως τῆς μελαγχολικῆς τοῦ διαδόσεως. Καὶ ὑπὸ τὶς συνθήκες αὐτές, τὸ τρομερὸ ὅσο καὶ εὐαίσθητο μυαλὸ τοῦ Μάρκ, δὲ λειτουργοῦσε ἱκανοποιητικά. Στὰ μά- τια τοῦ Σέφιλντ, ὁ Μάρκ Ἀνούντιο δὲν ἦταν παρὰ ἕνα εὐαίσθητο ὄργανο, πού χρειαζόταν ἀπειρὴ προσοχὴ στὸ χειρισμό του.

Τί γινόμεστε, φιλαράκο; εἶπε ὁ δρ. Σέφιλντ μὲ προσποιητὴ εὐδιαθε- σία.

Ὁ Μάρκ φάνηκε εὐχαριστημένος πού τὸν εἶδε. Εἶπε σκεπτικά:

— Ὅταν ἐπιστρέψουμε στὴ Γῆ, δρ. Σέφιλντ...

Στοιμάτησε, κοκκίνισε ἐλαφρά καὶ διώρρωσε τὴ φράση του:

— Θέλω νὰ πῶ, ἂν ἐπιστρέψουμε στὴ Γῆ, ἔχω σκοπὸ νὰ διαβάσω ὅλα τὰ βιβλία τὰ σχετικὰ μὲ τὴ λαογραφία. Ἐχῶ διαβάσει πολὺ λίγα πρά- γματα πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα καὶ θά- λω νὰ συμπληρώσω τὶς γνώσεις μου. Στὴ βιβλιοθήκη τοῦ διαστημοπλοίου δὲ βρή- κα σχεδὸν τίποτα.

— Γιατί τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαογραφία;

— Ἐξ αἰτίας τοῦ καπετάνιου. Δὲ μοῦ εἶπατε ὅτι ζήτησε νὰ κρατήσουμε μυστικὸ ἀπὸ τὸ πλήρωμα τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πρώτη ἀποστολὴ στὸν πλανήτη Τζούνιор ἐξωλοθρεύθηκε;

— Λοιπόν;

— Γιατί ζητάει νὰ κρατήσουμε μυστικὸ; Ἐπειδὴ οἱ ἀστρονάυτες θεω- ροῦν γρουσουζιά νὰ προσεγγίσουν σ' ἕ- ναν πλανήτη, ὅπου ἡ πρώτη ἀποστολὴ συνάντησε μιὰ ἀναποδιά καὶ ἐξωλοθρεύ- τηκε;

— Ἀκριβῶς γι' αὐτό.

— Ἔτσι λέει ὁ καπετάνιος. Ἀλλὰ εἶναι ἀλήθεια; Μπορῶ ν' ἀπαριθμήσω δεκαεφτά πλανῆτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους

ἡ πρώτη ἀποστολὴ δὲν ἐπέστρεψε ποτέ. Καὶ ὅμως, ὅλοι τους τῶρα εἶναι κατοι- κημένοι καὶ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Συνο- μοσπονδίας τῶν Κόσμων. Ἐνας ἀπ' αὐ- τοὺς εἶναι ἡ Σαρμάτια, πού σήμε- ρα ἔχει ἀρκετὰ μεγάλο πληθυσμό.

— Ὑπάρχουν πλανῆτες πού δὲν μπο- ρῶμε νὰ τοὺς ἀποικίσουμε μόνιμα, εἶπε ὁ δρ. Σέφιλντ, δὴθεν ἀδιάφορα.

(Ἄν θέλετε νὰ μάθετε κάτι, μὴ δια- τυπώνετε ἄμεσες ἐρωτήσεις. Αὐτὸς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς κανόνες τοῦ καθηγητῆ Καραγκάντα. Οἱ μνημονικοὶ συνειρμοὶ δὲν εἶναι συνειδητοί. Ἀφῆστε τὸ ὑπο- συνείδητο νὰ συμπληρώσει ἀβίαστα τὰ κενά).

Ὁ Μάρκ ἔπεσε στὴν παγίδα. Ἀπάν- τησε ζωηρά:

— Ὅχι, ποτέ δὲν ἄκουσα κάτι τέ- τοιο. Ὅταν ὁ πλανῆτης εἶναι κατοική- σιμος, ὁ ἀποικισμὸς ἐπιτυγχάνει πάν- τα. Ὅταν εἶναι παγωμένος, ἡ πολὺ ζε- στός, ἡ κατὰ τέτοιο, ἡ ἀποτυχία δὲν ἀποκλείεται. Ἀλλὰ ὁ Τζούνιор παρου- ςιάζει ἰδεώδεις συνθήκες.

— Σωστά, εἶπε ὁ Σέφιλντ.

— Τότε, γιατί φοβάται τὸ πλήρω- μα; Αὐτὸ προσπαθοῦσα νὰ καταλάβω τὴν ὥρα πού ἤμουν ξαπλωμένος. Γι' αὐτὸ σκέφθηκα νὰ κοιτάξω τὸ ἡμερο- λόγιο. Ἠλπίζα, ὅτι κάτι θὰ βρῶ ἐκεῖ μέσα...

— Πολὺ σωστά, εἶπε πάλι ὁ Σέ- φιλντ.

— Λοιπόν... ἴσως νὰ ἔκανα λάθος. Σ' ὅλο τὸ ἡμερολόγιο δὲν ἀναφερόταν πούθεν ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς. Για- τί τόσο μυστικότητα; Οἱ ἄνδρες τοῦ πληρώματος δὲ διαβάζον τὸ ἡμερολό- γιο, ἀλλὰ νὰ μὴν ξέρουν τὴν ὑπόθεση οἱ ἀξιωματικοί; Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀκα- τανόητα. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ διαστημο- πλοίου, εἶναι πραγματικὰ «Γεώργιος Γ. Γκράντ».

— Τί ἄλλο ἤθελες νάσαι; Ὁ καπε- τάνιος πού ἐξήγησε, ὅτι τὸ «Τριπλὸ Γάμμα» εἶναι τ' ἀρχικά.

— Δὲν ξέρω, εἶπε ὁ Μάρκ κατσου- φιασμένος. Αὐτὴ ἡ ὑπόθεση τοῦ ὀνόμα- τος, μοῦ φάνηκε ὑποπτή.

— Φαίνεται πὼς ἀπογοιτεύθηκες, πού δὲν ἔπιασες τὸν καπετάνιο νὰ λέει ψέ- ματα.

— Δὲν ἀπογοιτεύθηκες, ἀντίθετα, αἰ- σθάνθηκες ἀνακούφιση. Νόμιζα... Νόμι- ζα...

— Τί νόμιζες;

— Νόμιζα ὅτι ὅλοι μοῦ λένε ψέμα- τα, ἀκόμα καὶ σεῖς, δρ. Σέφιλντ. Νό- μιζα πὼς ὑπῆρχε κάποιος λόγος, νὰ μὴ θέλετε νὰ μιλήσω μὲ τὸ πλήρωμα... Ὁ Σέφιλντ χαμογέλασε. Ἡξερε,

Ὁ περίφημος βιολιστὴς Κράϊ- σλερ, δέχθηκε κάποτε τὴν πρόσ- κληση ἐνὸς πλοῦσιου θαυμαστοῦ τοῦ νὰ φάει στὸ σπίτι του. Ὁ- ταν πῆγε τὴν ὠρισμένη ὥρα, ὁ οἰκοδεσπότης ἔσπευσε νὰ τὸν ὑ- ποδεχθεῖ, κλείνοντας χαρακτηρισ- τικά τὸ μᾶτι στοὺς προσκαλε- σμένους. Ἡ ὑποδοχὴ του, ὅμως, ἔγινε παγερὴ, ὅταν εἶδε ὅτι ὁ Κράισλερ δὲν εἶχε μαζί του τὸ βιολί του.

— Μαέστρο, τοῦ εἶπε, δὲν φέ- ρατε τὸ βιολί σας;

— Ὅχι, ἀγαπᾶμαι μου, ἀπάν- τησε ὁ Κράισλερ. Τὸ βιολί μου... δὲν τρώει!

πὼς ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀρρώστεια τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας, ἦταν ἡ καχυπο- ψία. Ζοῦσαν ἀπομονωμένοι καὶ εἶχαν μάθει νὰ μὴν ἔχουν ἐμπιστοσύνη σὲ τίποτα καὶ σὲ κανέναν.

— Ὅταν μελετήσεις λαογραφία, εἶ- πε ὁ δρ. Σέφιλντ, θὰ μάθεις ἴσως, ὅτι οἱ προλήψεις καὶ οἱ δεισιδαιμονίες δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴ λογικὴ. Οἱ συμφορὲς μεγαλοποιούνται, οἱ ἐπιτυ- χίες ξεχνιούνται. Ὅταν ἕνας πλανῆ- τος ἀποκτήσει κακὸ ὄνομα, ἡ φήμη του διακινεῖται. Εἶναι δύσκολο νὰ πεί- σεις τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι καθε λογικὸ ἀποτέλεσμα, ἔχει ἕνα λογικὸ αἶτιο.

Ὁ Σέφιλντ ἀπομακρύνθηκε λίγο ἀ- πὸ τὸν Μάρκ καὶ ἄρχισε νὰ ἐπιθεωρεῖ τὴν ὑδραυλικὴ πολυθρόνη, πού χρη- σιμοποιοῦνται κατὰ τὴν προσγείωση. Ὁ Μάρκ δὲν ἀπάντησε καὶ ὁ Σέφιλντ συνέχισε χαμηλόφωνα, μὲ τὴν πλάτη γυρισμένη πρὸς τὸ μέρος του:

— Καί, φυσικά, στὴν περίπτωσι- τοῦ Τζούνιор, ἐκεῖνο πού κάνει τὰ πρά- γματα πρὸς δύσκολα, εἶναι ὅτι ὁ πλανῆ- τος αὐτὸς εἶναι τόσο διαφορετικὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους...

Ὁ Σέφιλντ ἤξερε, πὼς ὁ Τζούνιор δὲν εἶχε καμμιά αἰσθητὴ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πλανῆτες. Ἦταν μιὰ πλά- για ἐρώτηση. Ἡ ἀντίδρασι τοῦ Μάρκ ἦταν ἄμεση:

— Ὅχι, δὲν εἶναι διαφορετικός; Καθόλου μάλιστα. Οἱ ἀποστολὲς στοὺς ἄλλους πλανῆτες, ἦταν διαφορετικές. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια.

Ὁ Σέφιλντ δὲν εἶπε τίποτα κι' ὁ Μάρκ Ἀνούντιο συνέχισε:

— Οἱ δεκαεφτά ἀποστολὲς πού δὲν ἐπέστρεψαν ποτέ ἀπὸ τοὺς πλανῆτες, πού εἶναι κατοικημένοι, ἦταν μικρὲς ἐ- ξερευνητικὲς ἀποστολὲς. Οἱ δεκαεξὶ χάθηκαν ἀπὸ κάποια θάλαθα τοῦ δια- στημοπλοίου τους καὶ ἡ ὑπόλοιπη μία ἐξωλοθρεύθηκε ἀπὸ κάποια αἰφνιδια- στικὴ ἐπίθεση τῶν τοπικῶν ζωϊκῶν μορφῶν τοῦ πλανήτου. Ξέρω ὅλες τὶς λεπτομέρειες...

Ὁ Σέφιλντ φοβήθηκε μήπως ὁ Μάρκ ἄρχισε ν' ἀπαγγέλει κατεβατὰ ἀπὸ ἀ- ναφορὲς καὶ στατιστικὲς, πού συγκρα- τοῦσε στὴν τερατώδη μνήμη του. Οἱ ἄνθρωποι τῆς Μνημοτεχνικῆς δὲν μπο- ροῦσαν συνήθως νὰ καταλάβουν πόσο λίγη ἀνθεκτικότητα ἔχει τὸ κοινὸ ἀν- θρώπινο μυαλὸ. Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος, πού δὲν μποροῦσαν νὰ συνδεθοῦν φι- λικά μὲ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους. Γι- νονταν ἀνιάροι. Ἀκόμα καὶ ὁ Σέφιλντ, πού ἦταν συνηθισμένος σὲ κάτι τέτοια, συχνὰ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποστῇ τὴν ἀφόρητὴ φλυαρία τοῦ Μάρκ Ἀνούντιο. Ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά, ὁ Μάρκ τὸν ἀ- πάλλαξε ἀπὸ τὸ μαρτύριο.

— Ἀλλὰ τί ὠφελοῦν οἱ λεπτομέ- ρειες; Οἱ ἀποστολὲς αὐτές, δὲν ἔχουν καμμιά ἀναλογία μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ «Τζούνιор». Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Τζού- νιор, ἦταν ἀποικιστικὴ. Περιελάμβανε 789 ἄνδρες, 207 γυναῖκες καὶ 15 παι- διὰ κάτω τῶν δεκατριῶν ἐτῶν. Τὸν ἐ- πόμενο χρόνον προστέθηκαν 315 γυναῖ- κες, ἐννέα ἄνδρες καὶ δύο παιδιὰ. Ἡ ἀποικία ἔμεινε ἐκεῖ δυὸ χρόνια. Κατό- πιν πέθαναν ὅλοι καὶ κανεὶς δὲν ξέρει τὴν αἰτία τοῦ θανάτου. Πρέπει νὰ ἦταν μιὰ μορφὴ ἀρρώστειας. Ὑπάρχει, βέ- θαια, καὶ μιὰ μικρὴ διαφορὰ: Ὁ Τζού- νιор ἔχει διδυμοὺς ἡλίους. Ἀλλὰ τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτό;

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἡ συνέχεια.

ΜΕΤΑ ΤΟ ΕΙΦΟΣ, ΤΟ ΡΑΣΟ

Ἡ μεγάλη ἀγάπη γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ ἐξαγνίζει τὸν «καταραμένο ἐραστή», τὸν θρυλικὸ γόηδὸν Ζουάν, ὁ δηγώντας τὸν πρῶτα στὴν τρέλλα κι' ἔπειτα στὴν ἀγιωσύνη. Ἡ πανέμορφη μικρούλα Τζερόνιμα κα- τάφερε νὰ τὸν μετατρέψει ἀπὸ σύμβολο τοῦ ἄστα- του, σαρκικοῦ, ἔρωτα σὲ σύμβολο αἰώνιας πίστεως καὶ λατρείας. Ὁ Δὸν Ζουάν, ἀφοῦ πλήγωσε τόσες καρδιές, μὲ τὸ ξίφος ἢ μὲ τὸ βλέμμα, εἶδε στὸ τέλος τὴ δικὴ του ματωμένη καρδιὰ νὰ θάβεται γιὰ πάντα στὸν τάφο τῆς μοναδικῆς του ἀγάπης!

Δὸν Ζουάν καὶ Τζερόνιμα

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 1648, ἕνας εἰκοσάχρονος νεαρὸς ἔμπαινε σ' ἕνα φτω- χικὸ ἐκκλησάκι τῆς Σεβίλλης. Ἡ λειτουργία ἄρχισε κι' ὁ νέος προσευχό- ταν μὲ θερμὴν ἰσχύοντα, νοιώθοντας κοντὰ του μιὰ χαριτωμένη σιλουέττα. Σηκώνοντας τὸ βλέμμα, ἀντίκρουσε μιὰ κοπελλίτσα ὡς δεκα- πέντε χρόνων. Ἡ καρδιὰ του ἄρχισε νὰ χτυπᾷ δυνατὰ. Δὲν ὑπῆρχε τί- ποτε πιά γι' αὐτὸν ἔξω ἀπ' αὐτὴν τὴν λεπτοκαμωμένη νέα, κι' ἐνοιῶθε πὼς ἔμελλε καὶ πάλι νὰ ριχθεῖ σὲ μιὰ καινούργια περιπέτεια...

Α ΚΟΜΑ μιὰ φορά...

Γιατί ὁ ἄνδρας αὐτὸς εἶναι ἐκεῖ- νος τοῦ θὰ ἐμπνεύσει στὸν Μω- ρὶς Μπαρρὲς ἐτούτες τὶς γραμμές.

«Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὸν XVII αἰῶ- να ἔζησε στὴ Σεβίλλη ἕνας κατα- πληχτικὸς γόης, ὁ δὸν Μιγκουέλ ντὲ Μανάρ- ρα. Γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὸν τρελλὸ τοῦ αἰσθησιασμοῦ, δολοφόνησε πολλοὺς κι' ἔκανε νὰ θρηνήσουν ὅλες οἱ γυναί- κες πού εἶχαν πέσει θύματα τῆς γοητεῖ- ας του. Ἡ ὁμορφία του, κι' οἱ ἔρωτες του γέμισαν ἀπὸ τότε τὸν κόσμον ὅλο, καὶ νεκρὸς ἀκόμη ἔχει ἐμπνεύσει τοὺς ποιητές».

Ὅλα αὐτὰ ἀρχίσανε στὰ δεκατέσ- σερα τοῦ χρόνου. Βριστότανα στὸ θέα- τρο καὶ παρακολουθοῦσε μὲ πάθος ἕ- να ἔργο τοῦ Μολινά, πού ὁ ἥρωάς του λεγόταν δὸν Ζουάν.

— Νὰ ξεγελάτε τὶς γυναῖκες μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἔλεγε ὁ ὑπρέτης τοῦ δὸν Ζουάν στὸν ἀφέντη του, θὰ τὸ πληρώ- σετε τὴν ὥρα πού θὰ θανάτωσας!

— Ἐ, μοῦ δίνεις ἀρκετὴ προθεσ- μία. Ἰσαμε τότε ἔχω καρὸ.

Ὅταν ὅμως ἀργότερα, ἐνῶ ὁ δὸν Ζουάν παραισύρεται ἀπ' τὸ πέτρινο ἄ- γαλμα, ἱκετεύει.

— Ἀφῆστε με νὰ καλέσω ἕναν πα- πὰ γιὰ νὰ μ' ἐξομολογήσει.

— Δὲν ἔχεις πιά καιρὸ, τὸ συλλογι- στικής ἀργά, τοῦ ἀπαντοῦνε.

Ἀραγε ὁ δὸν Μιγκουέλ νὰ ἐνοιῶσε τὸ μάθημα; Σίγουρα ὄχι. Ἐκεῖνος δὲν εἶ- δε παρὰ τὴν ἱστορία ἐνὸς γόη, πού μο- νάχα οἱ δυσκολίες κατάφεραν νὰ τοῦ δώ- σουν ἱκανοποίηση. — Τὸ ν' ἀποχτᾷς αὐτὸ πού σοῦ δίνεται, δὲν ἀξίζει τὸν κό- πο!

Ξάφνου, τὴ στιγμὴ πού πέφτει ἡ αὐλαία, ἐνῶ ἡ πέτρα παραισέρνει τὸν καταραμένο, ὁ νεαρὸς δὸν Μιγκουέλ σηκώνεται ἀπ' τὴ θέση του καὶ φωνά- ζει:

— Θέλω νὰ γίνω δὸν Ζουάν! Καὶ γίνεται!

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΠΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΓΙΚΟΥ ΣΥΖΥ- ΓΟΥ Ο ΑΚΟΛΑΣΤΟΣ ΕΡΑΣΤΗΣ

Ἰσαμε τὸ πρῶνὸ ἐκείνης τῆς ἀνοι- ξης, ὁ δὸν Μιγκουέλ γιὰ ἑπτὰ χρόνια ἔζη- σε αὐτὴ τὴ ζωὴ. Εἶχε προκαλέσει τὴν ἀτίμωση καὶ τὸ θάνατο στίς πρὶ ἀρι- στοκρατικὲς οἰκογένειες, εἶχε ἀνησυχῆ- σει ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸ βασίλειο, τὸν μελαγχολικὸ Φίλιππο τὸν 4ο.

Ἡ λειτουργία τελείωσε. Ἡ κοπελλί- τσα μαζί μὲ τὴ θάγια της, ἀνέθηκε στ' ἀμάξι κι' ἐξαφανίστηκε. Ἦταν κατα- πληχτικά ὠραία κι' ὁ δὸν Μιγ- κουέλ ἔμεινε ὦρα πολλὴ στὸ πεζούλι τῆς ἐκκλησίας σὰν μαρμαρωμένος. Κά- ποιο παραξένο συναίσθημα τὸν κυρίευε, πού τῶνοιθε γιὰ πρώτη φορά. Ἦταν συγκινημένος, συγκινημένος βαθειά... Ἡ ἀγάπη — γιὰ πρώτη φορά — ἔμ- παινε στὴν καρδιὰ του. Ὁ πόθος — γιὰ πρώτη φορά — δὲν φλόγιζε τὸ αἶ- μα του.

Τὸ νὰ μάθει τὸ ὄνομα ἐκείνης, πού ἄθελά της, εἶχε μαγεῖν τὸν γόη, δὲν ἦταν παρὰ παιγνιδάκι γιὰ τὸν δὸν Μιγ- κουέλ. Λεγότανε Δόνα Τζερόνιμα κι' ἦ- ταν ἡ κόρη τοῦ δὸν Ντιέγκο ντὲ Μεν- τόζα, ἀρχηγὸς μιᾶς ἀπ' τὶς μεγαλύτε- ρες οἰκογένειες τῆς Ἀνδaluσίας. Ὁ κόμης ντὲ Μανάρρα ζήτησε νὰ γνωριστεῖ μὲ τὸν δὸν Ντιέγκο καὶ κατὰφερε νὰ γίνῃ σύνταμα φίλος τοῦ σπιτιοῦ.

Πότε - πότε συναντοῦσε τὴν δόνα

Παλιὰ βυλoγραφία, πού παριστάνει τὸν Δὸν Ζουάν νὰ προσφέρει τὸν ἀγνὸ καὶ παντοτεινὸ ἔρωτά του στὴν Τζερόνιμα.

νοιώθουν νὰ τὶς πνίγει μιὰ παράξενη συγκίνηση ἀκούγοντας τὴν κραυγὴ:

— Νάτος, περνάει ὁ δὸν Ζουάν!

Καὶ πίσω ἀπ' τὰ μπαλκόνια τους, πα- ρακολουθοῦν νὰ ξεγλιστράει στὸ δρό- μο ἕνας σκούρος μαυδᾶς, ἀνασκημέ- νος ἀπὸ ἕνα ξίφος, καὶ οὐνεροπολοῦν πὼς ἴσως, κάποια βραδυά, τὸ παράθυ- ρό τους γίνῃ στόχος τοῦ ἀδίσταχτου ἱππότη.

Τζερόνιμα ἀλλὰ «καμμιά διαβολιὰ δὲν ἔμπαινε στὴ σκέψη του, κανένα ψέμα στὰ χεῖλη του. Τὸν πλημμυροῦσε ἡ συγ- κίνηση κι' ἡ τρυφερότητα. Ἡ κυρία Ἔστερ δὲν Λοῦ συγκέντρωσε στὴ Σε- βίλλη ἀπ' τοὺς ἀπογόνους τοῦ δὸν Μα- νάρρα, τὴ διήγηση τῆς πρώτης συζή- τησης πού γίνθηκε ἀνάμεσα στὸν δὸν Μιγκουέλ κι' ἐκείνης πού ἔμελλε νὰ γί- νει κόμισσα ντὲ Μανάρρα. Ἦταν τὸ δει-

λινό μιάς ζεστής μέρας. 'Ο κόμης είχε έρθει να έπισκεφθεί τόν δόν Ντιέγκο. Αυτός έλειπε. Τότε, λοιπόν, παρουσιάστηκε στο σαλόνι η Τζερόνιμα.

— Δόν Μιγκουέλ, θα θέλατε να δείτε τόν κήπο μου ώσπου νάρθει ο πατέρας μου; Τά παρτέρια μας είναι τώρα γεμάτα τριαντάφυλλα...

— 'Ο Δόν Μιγκουέλ τήν ακολούθησε.

— Δόνα Τζερόνιμα, διηγηθείτε μου τη ζωή σας.

— Δεν αξίζει τόν κόπο. Φροντίζω τόν πατέρα μου που υποφέρει συχνά, ασχολούμαι με τόν σπιτί και με τόν κήπο. Τό βράδυ διαβάζω στόν άρρωστέ μου. Έξέ άλλου, έχω τις φιλανθρωπικές μου ασχολίες. Υπάρχουν τόσοι φτωχοί στη Σεβίλλη και στη Γρενάδα, δόν Μιγκουέλ, τόσοι φτωχοί!

— 'Η καρδιά σας, δόνα Τζερόνιμα, δέν κρύβει μελαγχολία, είναι γεμάτη γλυκύτητα. Άλλοίμονο, δέν μοιάζει με τήν δικιά μου!

— 'Η κοπέλλα τόν κοίταξε στά μάτια θαρρετά.

— Σάς ξέρω καλά, δόν Μιγκουέλ. Ξέρω ποιός είστε και τι λένε για σάς.

— Σωπάτε, δόνα Τζερόνιμα... Σωπάτε! Δεν μπορεί να τά ξέρετε όλα!

— Δόν Μιγκουέλ, είστε ο χειρότερος άνθρωπος της Σεβίλλης. Ρίξτε σ' άπελπισία πολλές γυναίκες και τούς είπατε λόγια που δέν τά πιστεύατε.

— Άλλά δέν σάς φοβάμαι καθόλου. Τό δλέμμα σας δέν με τρομάζει κι' όμως βρίσκομαι ολόμοναχη μαζί μ' αυτόν που τόσοι κόσμος κατηγορεί.

— Για μία στιγμή έγινε σιωπή. "Επειτα ο δόν Μιγκουέλ συνέχισε:

— Έχω αλλάξει πολύ. Άκούγοντας τόν ήχο της φωνής σας με κυριέψε μία μεγάλη λωχτάρα για γαλήνη.

— Πραχώρησαν μερικά θέματα.

— "Αν σάς ζητούσα, δόνα Τζερόνιμα, να μου έμπιστευτείτε τήν καρδιά σας.... Θα μ' ακούγατε;

— 'Η φωνή του ήταν παρακλητική.

— Δόν Μιγκουέλ, προσέξτε αναφώνησε ή κοπέλλα. 'Ο Θεός από ψηλά άκούει αυτά που λέτε. Σκεφτείτε καλά αυτό που μου ζητάτε.

— Έπίσημα, τονίζοντας τις λέξεις του, της απάντησε.

— Μ' αγαπάτε, Τζερόνιμα; Θα θέλατε να μ' αγαπήσετε για όλη μας τη ζωή;

— Τ' όρκίζομαι στόν Πλάστη μας Μιγκουέλ, τ' όρκίζομαι στό Θεό!

★

Στις 31 Αύγουστου του 1648, ο Δόν Μιγκουέλ παντρεύτηκε με τη δόνα Τζερόνιμα ντε Μεντόζα. "Υστερα από τόσοι σκοτωμούς, τόσες άπαγωγές, έρωτικές τρέλλες, ή Σεβίλλη ξανάβρισκε τη γαλήνη. 'Ο Δόν Ζουάν αγαπά!

— 'Η Τζερόνιμα κατάφερε να κρατήσει κοντά της αυτόν τόν άσπαστο ταξιδιώτη του έρωτα... Σκότωσε τόν δονζουανισμό του Δόν Ζουάν.

Κι' ή ύπεροχη αγάπη τους κράτησε δέκα χρόνια...

— Ένα φθινοπωρινό βράδυ του 1661 ή Τζερόνιμα ένοιωσε τά πρώτα δείγματα του κακού, που έμελλε να τήν σκοτώσει. Στις 13 του Σεπτέμβρη ή νέα γυναίκα άφησε τήν τελευταία της πνοή.

— 'Ο πόνος του δόν Μιγκουέλ υπήρξε άπέραντος. Νύχτες ολόκληρες, για έξη μήνες, έμενε δίπλα στό μνήμα, όπου σκεφτότανε με τρόμο, έλυμε μέρα με τη μέρα τόν κορμί της Τζερόνιμα.

— Οί κατάπληχτοι καλόγεροι τόν

έβλεπαν να σέρνεται στό πεζούλι του παρεκκλησιού, ούρλιάζοντας:

— Toda es nada! "Όλα είναι ένα τίποτα!.....

Μισότρελλος ξαναγυρίζει στη Σεβίλλη, αλλά πένθιμες παραισθήσεις σκοτεινιάζουν τις μέρες και τις νύχτες του. Ένα βράδυ, θγαίνοντας άπ' τόν παλάτι του, συναντά μία κηδεία που προχωρεί άθόρυβα, άναερα. 'Η σιωπηλή, πένθιμη πορεία, παγώνει τόν Μιγκουέλ. Άπομένει ικαρφωμένος στη θέση του, ακούγοντας τόν έαυτό του να ρωτά με μιά άχρωμη φωνή.

— Ποιόν άγιο γιορτάζετε;

— 'Ο ένας άπ' αυτούς κοντοστέκεται για μία στιγμή.

— Κηδεύουμε τόν Δόν Μιγκουέλ ντε Μανάρα.

— 'Ο Δόν Μιγκουέλ ξέσπασε σε γέλια...

— "Όμως τόν γέλιο κόπηκε στό λαιμό του: Είχε άντικρύσει ένα φέρετρο σκεπασμένο με μαύρο δελούδο, που τόν σήκωναν τέσσερες καλόγεροι.

— Τι σηκώνετε εκεί;

— 'Ο ένας καλόγερος έστρεψε πρós τόν κόμη, ένα κέρινο πρόσωπο και τόν κοίταξε με άδειαν μάτια.

— Κηδεύουμε τόν δόν Μιγκουέλ ντε Μανάρα.

— 'Ο δόν Ζουάν κατώρθωσε να παρακολουθήσει τήν τελετή. Χαράματα, τόν βρήκανε άναίσθητο στήν έκκλησία του «Άγίου Ισιδώρου».

— Είχα τόν κουράγιο να τραβήξω τά μαύρα δελούδα που σκεπάζανε τόν πτώμα, διηγήθηκε. Τό πρόσωπο του νεκρού, ήταν τόν δικό μου!

— Άλλη μέρα πάλι, άραισε ν' ακολουθεί μες στό δρόμο μία σιλουέττα, που έμοιαζε καταπληχτικά στήν Τζερόνιμα. 'Η γυναίκα σίγουρα για ν' άποφύγει τόν ένοχλητικό αυτόν, μήπκε διαστική σέ μία έκκλησία. 'Ο δόν Μιγκουέλ της έκλεισε τόν δρόμο. 'Η άγνωστη στράφηκε πρós εκείνον, και κάτω άπ' τήν μαντίλα της, παρουσιάστηκε ένας άποτρόπαιος σκελετός.

— Οί παρακρούσεις πλήθαιναν σέ τέτοιο σημείο, που ο δόν Ζουάν άρχισε να τις έρμηνεύει σαν θεικό προμήνυμα: Για να ξαναβρεί τήν πολυαγαπημένη του, θάπρεπε πρώτα ν' άφοσιωθεί στό Θεό. Ρίχτηκε με μανία στη στερνή του έτούτη περιπέτεια.

— Έγκαταλείποντας τά παλάτια και τά πλούτη του, μετατρέπεται σ' έναν ταπεινό άδελφό του 'Ελέους. Ένα άπ' τά καθήκοντά του είναι να παρευρίσκεται στούς καταδικασμένους σέ θάνατο.

— 'Η Σεβίλλη που είχε φυλάξει τήν άνάμνηση του γοητευτικού Δόν Ζουάν, παρακολουθούσε τώρα τόν καινούργιο άδελφό της «Καριντάντ» να κατεβάζει άπ' τήν κρεμάλα τούς πεθαμένους.

Και για να μπορέσει να μαζέψει τά λεφτά που χρειαζόταν για τήν ταφή τόν κανονισμό — σύμφωνα με τόν πόρτα σέ πόρτα, σέρνοντας μονάχος τόν βαρύ, ακοφισγμένο φέρετρο, που μέσα κουνιότανε και γλιστρούσε τόν πτώμα του κρεμασμένου. Πολλές φορές, κάτω άπ' τά θλέμματα τών ώραιών Σεβιλλιάων, ο κόμης ντε Μανάρα λιποθυμούσε άπ' τήν κούραση και τήν άηδία... άλλα ξανασηκωνότανε και τόν έβλεπαν να προχωρεί σαν όνειροπαρμένο στόν τροχό του δρόμο. Κάποτε, ένα χλωμό χαμόγελο φώτιζε τη μορφή του: Μήπως, στό τέλος του δρόμου, δέν τόν περίμενε ή Τζερόνιμα;

Τις Κυριακές εύρισκαν στήν πόρτα της έκκλησίας, τόν δόν Ζουάν, ντυμένο στά κουρέλια, να ζητιανεύει... Κι' οί δ

μορφες κοπέλλες, μήν τολμώντας να σηκώσουν τόν δλέμμα σ' αυτόν τόν παράξενο διακονιάρη, τού δίνουν τόν δολό τους.

Σέ λίγο καιρό, οί Άδελφοί γεμάτοι θαυμασμό μπροστά στήν τόση αταπάρνηση, στήν τόση ψυχική άντοχή κι' αὐτοταπεινώση τόν όνομάζουν διευθύνοντα της όργάνωσής τους Άλλά οί φτωχοί Σεβιλλιάνοι έδωσαν στόν δόν Ζουάν ένα άλλο όνομα που τόν κάνει άφάνταστα πιό περήφανο: «Πατέρα τών φτωχών».

Υπήρξε ο πιό δραστήριος προϊστάμενος της άδελφότητας Υπάρχουν ακόμη τά ύπεροχα φιλανθρωπικά του ιδρύματα, τόν νοσοκομείο, τόν άσυλο της Καριντάντ, τόν κέντρο πών προσκυνητών, τόν μέγαρον συμβουλίων τών Άδελφών. Πόσο άραγε άπ' τούς τουρίστες που έπισκέπτονται τήν περίφημη Καριντάντ της Σεβίλλης γνωρίζουν ότι δημιουργός της υπήρξε ο δόν Ζουάν;

★

Στις 9 Μαΐου του 1679, ο δόν Μιγκουέλ, ύστερα από τρομερή έπιθαντία άγωνία, παρέδωσε τήν ψυχή του στόν Κύριο. Χαμογελούσε παρ' όλου του τούς πόνους: έπιτέλους, θά ξανασηκωνότανε τή Τζερόνιμα.

— Τώρα τήν αγαπούσε ακόμη περισσότερο, μία που για να μπορέσει να τήν συναντήσει, κατάφερε ν' άνακαλύψει τόν Θεό...

— Άνοιξε τή διαθήκη του.

— «Νά με θάψουνε στήν είσοδο του νεκροταφείου έξω άπ' τήν πόρτα, ώστε όλος ο κόσμος να πατάει πάνω άπ' τόν κορμί μου, τόν τόσο άνάξιο ν' άναπαυθεί στό ιερό του Θεού. Πάνω άπ' τόν μνήμα μου άς βάλουν μία μικρή τετράγωνη πέτρα που να γράφει: Έδω βρίσκονται τά όστά και τόν λείψανο του χειρότερου ανθρώπου που έζησε στόν κόσμο. Προσευχηθείτε γι' αυτόν!

— Πάνω άπ' τόν μνήμα αυτό έγιναν πολλές θαυματουργίες γιατρειές και στή Ρώμη τέθηκε τόν ζήτημα της άγιοποίησης του. Διαβάζοντας τά πρακτικά της διαδικασίας, φαντάζεται κανείς πώς οί άξιοσέβαστοι έκκλησιαστικοί θ' άνέφεραν κοκκινίζοντας «τις τρέλλες και τά έρωτικά όργια» του ύπομνηφιού άγίου.

Οί δικαστές τού Βατικανού, μαθαίνοντας πώς άκριβώς περάσανε τά χρόνια της νιότης του δόν Μιγκουέλ, τρομοκρατήθηκαν κι' έκλεισαν τά πρακτικά τους.

— Δεν είναι δυνατόν ν' άγιοποιήσουμε τόν δόν Ζουάν, άναφώνησε σκανδαλισμένος ένας σεβάσμιος έπίσκοπος.

— Έτσι, μονάχα στίς 13 Μαΐου του 1778, ο Πάπας Πίος VI, έπισημοποίησε αυτή τήν άπόφαση. Άπό τότε ο δόν Ζουάν τών Σεβιλλιάνων φέρει τόν τίτλο του «Σεβασμιωτάτου». Αυτό είναι τόν πρώτο τίτλος της άγιοσύνης. Λέγεται πώς σέ λίγο καιρό θα ξαναρχίσει ή διαδικασία. Άραγε, λοιπόν, θ' άποκτήσουμε σύντομα έναν Άγιο Μιγκουέλ, έναν Άγιον Δόν Ζουάν; "Η, μήπως, ή Έκκλησία θα φοβηθεί τήν έπίδραση ενός τέτοιου άγίου;

— Στό μεταξύ, έξακολουθούν στη Σεβίλλη να προσεύχονται στόν «Σεβασμιώτατο Δόν Μιγκουέλ», μά οί προσκυνητές της «Καριντάντ», σίγουρα στίς προσευχές τους θα ένώσουν τ' όνομα της Τζερόνιμα μαζί με τόν κόμη ντε Μανάρα. Έκείνη που βοήθησε τόν δόν Ζουάν να βρεί τόν δρόμο που πρós τούς Ούρανούς.

(Μετ. Σ. Α.)

Η ΓΥΜΝΗ ΜΑΓΙΑ

SAMUEL EDWARDS ΜΕΤ: ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

— 'Η «Γυμνή Μάγια» ή άριστουργηματική μυθιστορηματική βιογραφία του Άμερικανού συγγραφέα Σάμουελ Έντουαρντς, (γυρίστηκε σέ ταινία και προβάλλεται ήδη σέ κινηματοθέατρο), άναφέρεται στή ζωή και στόν έρωτα ενός άπό τούς μεγαλύτερους καλλιτέχνες του κόσμου, τού 'Ισπανού ζωγράφου Φραντζίσκο Γκόγια, με τη διάσημη για τήν όμορφιά και τήν άκολασία της Μαρία Γκαυετάνα, δούκισσα του Άλμπα — που χρησίμευσε ως μοντέλο σέ πολλούς άπό τούς πίνακές του, γνωστότεροι τών όποιων είναι «Η γυμνή Μάγια» και «Η ντυμένη Μάγια».

Είναι ή εποχή που οί πρώτοι άνεμοί της Δημοκρατίας ρίχνουν τά φεουδαρχικά καθεστώτα, έκτός άπό τήν 'Ισπανία, όπου ή 'Ιερή Έξέταση έξακολουθεί να επιβάλλει τόν σκληρό νόμο της.

Τόν Γκόγια έπισκέπτεται ο φίλος του, λόγιος Ζαπάτερ, που τόν επιπλήττει ζωηρά για τήν άστατη και περιττή ζωή που κάνει, ενώ θα μπορούσε να γίνει ένας άπό τούς μεγαλύτερους ζωγράφους, άν υπέβαλλε τόν εαυτό του σέ πειθαρχία. 'Ο Γκόγια είναι εύξαπτος και πιθηκίζει τούς τρόπους τών άριστοκρατών άντι να δουλεύει συστηματικά. Άφήνοντας τόν άφωσιωμένο φίλο του Ζαπάτερ καταφεύγει σ' ένα πανδοχείο, όπου συχνάζουν άξιωματικοί και πλίτες με τις φιλενάδες τους, που προέρχονται άπό τόν ήμικοσμο.

Εκεί φλερτάρει με μία έλαφρη γυναίκα, τή Μπεατρίς, μία «Μάγια», που τή συνοδεύει ο άξιωματικός Ντόν Λουί, άνεψιός του άξιωματικός Έροξεταστή της Σαραγόσσας. 'Η πρόκληση του Γκόγια σ' ένα άριστοκράτη άξιωματικό, όδηγεί στή μονομαχία. Οί δυο άντίπαλοι με τά ξίφη στά χέρια, είναι κιόλας έτοιμοι...

Πολύ σύντομα φαίνεται ή έπιδεξιότητα του Γκόγια πού τραυματίζει τόν Ντόν Λουί. 'Ο φίλος του Ζαπάτερ τού συστήνει να καταφύγει στή Μαδρίτη για να ξεφύγει τήν όργη του Μεγάλου Έροξεταστή. Χωρίς λεφτά δουλεύει ο Γκόγια σέ πανδοχεία. Σ' ένα άπ' αυτά για να σώσει τήν τιμή μιάς καριέρας περιχύνει ένα μεγάλο άρχοντα της 'Ισπανίας, τόν γέρο - Δούκα του Άλμπα, με ένα κουβά νερό! Στό τέλος διώχνεται άπό τόν πανδοχείο, άφού έκανε τόν σκίτσος της καριέρας, άποκτώντας με τόν τρόπο αυτό τόν παλιό σύνδεσμό του με τόν Λαό

3ον

Η ΜΑΔΡΙΤΗ ήταν συναρπαστική και παθητική: χαρούμενη και σκυθρωπή, πανέμορφη κι' άσκημη. 'Η ζωή της ήταν μία καταπληχτική σύνθεση αντίθεσεων, λιγότερο σημαντική άπ' τόν Το λέδο, σαν κέντρο θρησκευτικής δράσης μικρότερη άπ' τήν Βαρκελώνη, τη μητρόπολη του έμπορίου, ήταν παρ' ό-

λα αυτά ή καρδιά της χώρας.

Οί φτωχοί ζούσαν άδιαμαρτυρητα σέ ληθαργική άθλιότητα, άλλα άκόμη κι' οί ζητιάνοι καμαρώνανε για τόν Πανεπιστήμιο, τήν έκκλησία του Άγίου Ισιδώρου, τού πολιούχου της πρωτεύουσας κι' όλος ο κόσμος θαμπωνότανε άπ' τόν Παλάτιο Ρεάλ, όπου έμεναν ο Κάρολος IV με τη Μαρία Λουίζα. Παρ' όλη, όμως ή μεγαλοπρέπεια που τόν τριγύριζε, πολύ λίγοι πολίτες ένοιωθαν σεβασμό για τόν βασιλιά και τή βασίλισσα. Κι' ο Γκόγια ύστερα άπό παραμονή έξη μηνών στήν πόλη, αίσθανόταν τήν ίδια περιφρόνηση. "Όταν πρωτοήρθε, παραξευεύτηκε, άκούγοντας τούς άλλους καλλιτέχνες να μιλούν με άηδία για τις Μεγαλειότητες τους. Μολονότι δέν είχε ποτέ σέ μεγάλη έχτίμηση τήν άριστοκρατία, πίστευε πάντα πώς ή βασιλική οικογένεια ήτανε πάνω άπό κάθε κριτική.

Κανένας όμως κάτοικος της Μαδρίτης δέν ξεγελιότανε στό ότι ο βασιλιάς Κάρολος δέν ήτανε παρ' ένας μεγαλοπρεπής θλάκας, μία μαριονέττα στά χέρια τού πραγματικού κυβερνήτη της χώρας, τού Ντόν Μα ν ο υ ε λ Γκοντού, που ήταν κι' ο πατέρας ενός τουλάχιστον άπ' τά παιδιά της βασιλίσσας.

— 'Ο Φραντζίσκο, παρακολουθούσε τις συζητήσεις τών συναδέλφων του, σά μαζευότανε κάθε σούρουπο στήν ταβέρνα του Ρόγιας, τού παλιού ταυρομάχου, άλλα μιλούσε λίγο, όσο κι' άν συμφωνούσε με τις γνώμες τους. 'Η φυγή του άπ' τή Σαραγόσσα και τόν κοπιαστικό του ταξίδι τού είχαν βάλεϊ μιναλό. Τώρα δούλευε πιό σκληρά, άπό όσο είχε δουλέψει ποτέ στή ζωή του. Τά πρώινα του έπαρνε μαθήματα άπ' τόν διάσημο ζωγράφο Μαρτινέλ ινέλ Μπαρράνκο. Τ' άγαγούμα αφοσιωνόταν στή δική του ζωγραφική. "Ετσι άκόμα κι' ο Ζαπάτερ, που τόν φιλοξενούσε δέν μπορούσε να τού βρεί ψεγάδι.

— Σ' έξη μήνες κέρδιζε πια αρκετά. Έγκαταστάθηκε σά δικό του διαμέρισμα κι' άρχισε να γίνεται γνωστός.

Μολονότι οί ευκαιρίες για τσακωμούς ήταν μπόλικες, είχε άποφασίσει να τις άποφεύγει. Έπινε λίγο κι' άπόφευγε τις «μάγας» που τόν κυνηγούσαν. Για πρώτη φορά ένοιωσε πώς ήταν δυστυχισμένος. Στήν πραγματικότητα όμως ήταν πολύ μόνος. "Αθελά τόν άναζητούσε κάτι που θα κατάφερνε να τόν μερέψει. Πίστεψε, πώς μονάχα μία σύζυγος, δίνοντας του ένα σπιτικό, θα τού χάριζε τη γαλήνη.

— Άρχισε ν' άντιγράφει τόν άυστηρό, άλλα φίνο ντύσιμο τών πιό διάσημων συναδέλφων του και κολακεύτανε,

Αὐτοπροσωπογραφία τοῦ Γκόγια.

έντας αὐτοί τόν δέχονταν στόν κύκλο τους.

— Άνάμεσα σ' αυτούς, που τιμοσάβαν τόν Γκόγια, προσκαλώντας τον σέ δείπνο, ήταν ο Φραντζίσκο Μπαγιέ ένας ζωγράφος που είχε περισσότερες παραγγελίες άπό όσες μπορούσε να δεχτεί. 'Ο Μπαγιέ ήταν ειδικός στό να έξιδανικεύει τά πρότυπα τού ζωγράφου: κάθε κύριος ήταν όμορφος, κάθε κυρία ώραία. Αὐτοί πάλι μ' εύγνωμοσύνη τόν πλήρωναν πλουσιοπάροχα. 'Ο Φραντζίσκο, πίστευε μέσα του πώς ο Μπαγιέ ήταν ένας μασκαράς, όχι καλλιτέχνης, άλλα δέν κατάφερνε να μή θαμπωθεί άπ' τούς καρπούς αυτής της άπάτης. Τό μέγαρο, τά κρυστάλλινα κρηπίγγια, οί δαμασκηνές κουρτίνες, οί σκαλιστές πολυθρόνες, έδειχναν μιάν άληθινά άριστοκρατική κατοικία.

— Υστερα άπό μερικές έπισκέψεις που πέρασε ή ιδέα πώς ο σπουδαιότερος λόγος που τόν τραβούσε εκεί, ήταν ή Ζοζέφα, ή άδελφή τού ζωγράφου. Ψηλή, λεπτή, με καλοδομητισμένα μούρα μαλλιά, με φίνα χαρακτηριστικά και με μία φυσική χάρη, ήταν συνεσταλμένη και συγκρατημένη, άλλα άξια και κρατούσε με άνεση τόν σπιτικό τού άδελφού της. Τά μεταξύά της φουστάνια, κομψότατα, άλλα ποτέ τολμηρά.

— Άν και σπάνια συζητούσε με τούς καλεσμένους τού άδελφού της, άκουγε πάντα προσεχτικά τις συζητήσεις τους, κι' οί λίγες της παρατηρήσεις φανέρωναν έξυπνάδα. 'Ο Φραντζίσκο, που δέν είχε γνωρίσει ποτέ του, παρ' τις «μά-

για», σκεφτόταν πώς ήταν τέλεια, γιατί είχε κάθε αριστοκρατική ἀρετή.

Ο φίλος του, ο Ζαπάτερ δεν συμμεριζόταν τον ένθουσιασμό του, αλλά κρατούσε τη γνώμη του για τον έαυτό του. Εκείνος πιδ του κόσμου, ήξερε πώς η Ζοζέφα ήταν ο συνθησμέλιος τύπος της εύπορης μεσαίας τάξης, που αντέγραφε τους τρόπους της αριστοκρατίας. Χαλασμένη από την οικονομική επιτυχία του αδελφού της, ενδιαφερότανε μονάχα για τις υλικές ανέσεις. Έβλεπε πώς κι' εκείνης της καλάρεσε ο Γκόγια.

Οι περισσότεροι φίλοι του αδελφού της, ήταν μεσοκοίτοι, κι' έτσι ήταν φυσικό να προτιμήσει κάποιον της ηλικίας της, που ήταν όμορφος, και που δεν καταφέρνε να κρύψει την ζωντάνια του. Ο Ζαπάτερ έβλεπε πώς ο Φραντζίσκο κι' η Ζοζέφα θα ένοιωθαν σύντομα πόσο ήταν αταίριαστοι.

★
Ένα βράδυ στο σπίτι του Μπαγιέ είχε αρχίσει μια συζήτηση που έννοχλούσε αφάνταστα τον Φραντζίσκο. Ένοιωθε πώς θαπρεπε να φύγει για ν' αποφυγει τον καυγά. Ένω τον έπνιγε η απελπισία, πήρε το μάτι του τη Ζοζέφα, που τον παρακολουθούσε με κάποιο ενδιαφέρον.

— Φαίνεται, χλωμός, σενιόρ Γκόγια. Μήπως αισθάνεστε πολλή ζέση εδώ μέσα; Τον ρώτησε με την ήρεμη, απαλή της φωνή.

— Υπερβολική ζέση, της απάντησε απότομα. Θα θέλατε να με συνοδέψετε στον κήκο, ν' αναπνεύσουμε λίγο δροσερό αέρακι;

— Ήταν αρχές του καλοκαιριού, το φεγγάρι έλαμπε ψηλά κι' ο ούρανός ήταν γεμάτος αστέρια, αλλά ο Φραντζίσκο ώργισμένος άκόμα, δεν πρόσεξε το περιβάλλον.

— Τι βλακείες, μουρμούρισε.
— Πώς είπατε; Ξαφνιάστηκε η κοπέλλα.

— Άκούσατε τον Περέζ; Γράφει καταπώς τον διατάζει ο Γκοντό. Και διακειολογείται λέγοντας πώς ο Γκοντό γνωρίζει καλύτερα απ' αυτόν τα ζητήματα του κράτους. Δεν έχει δικό του μυαλό. Δεν είναι παρά μια ήχώ.
Η Ζοζέφα ταράχτηκε. «Ο σενιόρ Περέζ είναι απ' τους στενότερους φίλους του αδελφού μου».

Ο Φραντζίσκο, που ήταν στο βάθος πιοτερο ώργισμένος με τον έαυτό του, γιατί δεν τόλμησε να εκφράσει τις δικές του πεποιθήσεις, βρισκότανε σε μίαν άθλια ψυχολογική κατάσταση.

— Έπιμένω πως δεν είναι τίμιος.
— Αν κάποιος που γράφει, άποφεύγει να πεί την αλήθεια όπως την βλέπει, σίγουρα δεν είναι λογοτέχνης, απαράλληλα όπως ο ζωγράφος που ζωγραφίζει κάτι διαφορετικό απ' αυτό που βλέπει.

Εκείνη κούνησε το κεφάλι ξαλαφρώμενη.

— Ναί, πρέπει κανείς να είναι αληθινός.

— Αν ήταν ήρεμότερος θ' αντιλαμβανόταν πώς η κοπέλλα δεν τον είχε καταλάβει.

— Συμφωνείτε, λοιπόν, μαζί μου; την ρώτησε όρμητικά.

— Νο.. Νομίζω. Όταν ήμουν μικρή οι κολόγριες μου είχαν διδάξει πώς το ψέμα είναι κακό. Και σ' όλη μου τη ζωή προσπάθησα να είμαι ειλικρινής.

Η όργη του άρχισε να μαλακώνει. Δύσκολα για ένα άντρα να είναι θυμωμένος μπροστά σε μίαν όμορφη κοπέλλα, που τα κατάμουρα της μαλλιά έλαμπαν στο φώς του φεγγαριού.

— Πιστεύω πώς ένας ζωγράφος ψεύδεται αν δεν βάλλει στον καμβά τα αισθήματά του. Δεν πιστεύω στη μιά σχολή και στην άλλη. Ο Θεός μάς έπλασε όλους, και δεν υπάρχουν δυο όμοιοι άνθρωποι. Γιατί, λοιπόν, να ζωγραφίζουμε με τον ίδιο τρόπο; Θα ήταν σά να πρίδνα το ταλέντο που μου χάρισε ο Θεός.

Η Ζοζέφα τον κοίταξε σεβαρή. «Ο αδελφός μου λέει πώς τα έργα σας ύπόσχονται πολλά».

— Μερικά είναι καλά. Όταν άρνούμαι να συνθηκολογήσω, όταν άρνούμαι να κολακέψω το μοντέλλο μου όταν κάνω α'τό που νομίζω σωστό, τότε είμαι περήφανος για το ταλέντο μου. Πιστεύω στη λευτεριά, όχι μονάχα για μένα, αλλά γι' άλλους. Και μονάχα έμείς μπορούμε να λευτερώσουμε τους έαυτούς μας.

Η Ζοζέφα γνώριζε πολύ λίγους νέους που έρχονταν για να ποζάρουν στον αδελφό της. Ήταν παιδιά αριστοκρατών ή πλούσιων εμπόρων και περνούσαν τις μέρες τους χασομερώντας σε κουτσομπολιά κι' αναζητώντας σπιγμιαίες άπολαύσεις. Της ήταν εύχαριστο ν' άκούει κάποιον της ηλικίας της, που έδειχνε να ξέρει αυτό που θέλει και που άφαιρμόζονταν με τόση όρμη.

— Πώς θα το καταφέρετε αυτό; ρώτησε άθωα η Ζοζέφα με μάτια διάπιστα.

— Δίνοντάς του το παράδειγμα, φυσικά. Ένοιωσε πώς γινόταν υπερβολικός, αλλά πίστευε συνάμα σ' αυτά που έλεγε.

— Ο κόσμος θα λέει, «ο Γκόγια έγινε διάσημος, γιατί τόλμωσε να ζωγραφίζει όπως τον άρεσε». Αυτοί που θάρρουν μετά από μένα, θα πάρουν κουράγιο και θα κάνουν το ίδιο.

Το μέτωπο της Ζοζέφα ξαστέρωσε.
— Έλπίζετε, λοιπόν, να γίνετε διάσημος;

— Άν το έλπιζω; Είμαι σίγουρος, δήλωσε σταθερά.

— Τότε θα γίνετε πλούσιος.

Ο Φραντζίσκο σήκωσε αδιάφορα τους ώμους.

— «Η οικογένειά μου ήταν φτωχή, και θα ήμουν άποκριτής αν άρνούμουν, πώς δεν μ' άρέσουν όσα μπορεί κανείς ν' αγοράζει με τα λεφτά. Άλλά, όσα, κι' αν κερδίω, γρήγορα χάνονται απ' τα χέρια μου».

Η Ζοζέφα νοιώθοντας τώρα στο σποχείο της, χαμογέλασε. Κρίνοντας απ' τον αδελφό της, σκέφτηκε πως όλοι οι ζωγράφοι λέγανε τα ίδια, δίχως να τα πιστεύουν. Σίγουρα όμως ο Γκόγια θα ήταν πολύ σπάταλος. Κάτι τρεμούλασε μέσα της. Συλλογίστηκε πώς του χρειαζότανε κάποιος για να τον φροντίζει.

Εκείνος ένοιωσε άμέσως την αλλαγή της. Εύαίσθητος πάντοτε στις διαθέσεις των άλλων, μάντεψε στο χαμόγελό της μια τρυφεράδα, ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

— Κι' έσεις, σενιόριτα Μπαγιέ, τί ζητάτε απ' τη ζωή; τη ρώτησε γλυκά.

— Η νέα χαίμλωσε το βλέμμα.

— Ένώ είμαι σαν όλες τις γυναίκες. Δεν μ' ενδιαφέρει η πολιτική και τα χάνω όπως και έσεις, όταν άκούω όλους να συζητάνε για τις διαφορές στην τέχνη.

Ο αδελφός μου άπόκτησε πλούτη, αλλά φλερτάει άκόμη με τη φήμη. Έσύ λες πώς θα γίνεις πλούσιος. Μιά απ' τις καλόγριες συνήθιζε να μού λέει

πώς στους άντρες άρέσουν οι διαφωνίες, αλλά πώς μια γνωστική γυναίκα δεν παρακολουθεί ποτέ τους καυγάδες.

Ο Φραντζίσκο παρατηρούσε πώς η κερμοσασιά της ήταν υπέροχη. Και το λακκάκι στο δεξί μάγουλο ήταν χαριτωμένο.

— Ίσως νάχετε δίκιο, άπάντησε άφηρημένα.

Άσυλλόγιστα την άρπαξε στην άγκαλιά του. Εκείνη ξαφνιάστηκε τόσο που δεν μπόρεσε ν' άντισταθεί και, πρωτό καλοκαταλάβει, εκείνος την φιλούσε..

Ο Φραντζίσκο ήξερε ένα μονάχα τρόπο με τις γυναίκες και στο φίλι του όπληρχε μια άγρια έγκατάλειψη. Η Ζοζέφα άπόμεινε παθητική και για λίγη ώρα έμειναν άγκολιασμένοι, με σφιγμένα κορμιά. Ξαφνικά όμως εκείνη τον έσπρωξε μακριά κι' αυτός τάχασε τόσο που άπόμεινε κοιτάζοντάς την παρξενεμένος.

— Ξαχαστήκατε, του έπτε πασχίζοντας μάταια να ξαναποκτήσει την αξιοπρέπειά της.

Στην πραγματικότητα εκείνος ξανάβρισκε τον έαυτό του, ενώ αυτή λισμονούσε πώς ήταν κυρία.

Τώρα ήταν έτοιμος να διορθώσει τα πράγματα. Έβλεπε μια κοπέλλα γλυκειά, με κατανόηση, όμορφη και ήθικη που θα μπορούσε να του χαρίσει ένα σπιτικό. Η ιδέα α'τή τον γοήτευε.

Υποκλίθηκε έπίσημα. «Ταπεινά ζητώ το χέρι σας».

Σαν κάθε κοπέλλα η Ζοζέφα όνειρευότανε τη μέρα του γάμου της και τώρα ξαφνικά, τ' όνειρο γινότανε πραγματικότητα.

Μη θέλοντας όμως να το δείξει, έσφιξε τα χείλη της.

— Αυτό το ζήτημα θα πρέπει να το μιλήσετε με τον αδελφό μου.

Ο Φραντζίσκο άρχισε να μη νοιώθει πολύ σίγουρος.

— Μα θα θελήσει να μάθει τα αισθήματά σας. Τί θα του πείτε;

Τα λόγια του της έδωσαν κουράγιο.

Η ζωή, όταν γίνοντας γυναίκα του δεν θα διέφερε τόσο απ' αυτή που περνούσε στο σπιτικό του αδελφού της. Την πλημμύρισε ένα αίσθημα έμπιστοσύνης.

Του χαμογέλασε και τον παρέσυρε πάλι στο σαλόνι.

★

Ο ΓΑΜΟΣ του Φραντζίσκο και της Ζοζέφα ήταν καταδικασμένος απ' την αρχή. Μετακόμισαν σ' ένα μεγαλύτερο διαμέρισμα κι' εκείνος άναγκαζότανε να δεχτεί παραγγελίες από ανθρώπους που ζητούσαν κολακευτικά πορτραίτα, για να μπορεί να πληρώνει τις σπατάλες της. Η καλομαθημένη γυναίκα του, είχε άκριβιά γούστα. Κάθε βδομάδα, περνούσαν ένα - δυο βραδές στο αδελφό της και στον κύκλο του. Σ' αυτές της περιπτώσεις ξασπινόντανε πρόσχαρη και χαριτωμένη, όπως άλλωτε. Όλο τον άλλο καιρό όμως ένοιωθε δυστυχισμένη και νευρική, μη κρύβοντας την άντιπάθειά της για τους φίλους του άντρός της.

Οι συζητήσεις των νεαρών καλλιτεχνών που θέλανε ν' αλλάξουν τον κόσμο, την έκαναν να τα χάνει. Τρομοκρατημένη έβλεπε τα βράδυα να καταφθάνουν ταυρομάχοι, τεχνίτες, κι' έκλαιγε πικρά σαν κουβαλούσανε μαζί τις «μάγιας» τους. Ο Φραντζίσκο που χαιρότανε την συντροφιά όλου του κόσμου, πικραινόταν με την φανερή της έχθρότητα στους φίλους του. Όσο πιο πο-

λύ παραπονιότανε η Ζοζέφα για την άνικανότητά του να της προσφέρει τη σιγουράδα που της ταίριαζε, τόσο περισσότερο πειθόταν εκείνος πώς πρέπει ν' ακολουθήσει το δικό της δρόμο.

Ακόμη και στις τρυφερότερες στιγμές του, εκείνη διατηρούσε μια στυφή έπιφυλακτικότητα κι' ο άντρας της συμπέρανε πώς παρά το έλκυστικό της πορνοισαστικό, ήτανε ψυχρή, άνικονη. Η Ζοζέφα πάλι τρομαγμένη απ' την όρμη του πάθους του, άγανακτισμένη απ' το άπόλυτο όδισμό του, που θεωρούσε χυδαίο, άρχισε να βρίσκει προφάσεις για ν' άποφύγει τις σχέσεις μαζί του. Αυτός πάλι, ευαίσθητος στις άντιδράσεις των άλλων, σύντομα μάντεψε την άποστροφή της κι' άποτραβήχτηκε.

Μη θέλοντας να παραδεχότανε μια τέτοια κατάσταση, έπιχειρούσανε πότε - πότε μίαν άνόρηκτη προσπάθεια να πλησιάσει ο ένας τον άλλον. Η Ζοζέφα, όμως, έξωργισμένη γιατί ο Φραντζίσκο άρνιότανε το μόνο είδος της τέχνης και της ζωής που της ήταν γνωστό, έδειχνε άδιαφορία και κατέκρινε τη δουλειά του. Πικαρισμένος εκείνος έδγαινε έξω και περνούσε τα βράδυα του με τρυμμάχους, μαραγκούς, χτίστες. Ξέροντας πόσο την νευρίαζε αυτό, άναζητούσε έπίτηδες την συντροφιά των άμόρφωτων αυτών ανθρώπων και των φλογερών «μάγιας».

Πικραμένος, άπαγοητευμένος, και πιο μόνος παρά ποτέ, άρχισε και πάλι να χαρτοπαίζει ξαναγυρίζοντας άθελά του στην παλιά του ζωή της Σαραγόσσας, με μίαν εξαίρεση: έμνε πιστός στην γυναίκα του. Ο Ζαπάτερ, ο μόνος φίλος που παραδεχότανε η Ζοζέφα, πάσχισε πολλές φορές να γεφυρώσει τις διαφορές του ζευγαριού. Ο θερμόαιμος Γκόγια άρνιότανε πεισματάρικα να τον άκούσει, κι' η στενοκέφαλη κοπέλλα δεν κατάφερνε να νοιώσει τον άντρα της.

Ένώ κόντευε η πρώτη επέτειος του γάμου τους, οι τύψεις άσχιαν να πνίγουν τον Φραντζίσκο. Πασχίζοντας άδέξια να τα σιάξει, χρησιμοποίησε κρυφά τη Ζοζέφα σαν κεντρικό πρόσωπο σε μια σύνθεση που δοούλε. Εκείνη δεν είχε ιδέα. Περήφανος για το έργο του, το κρέμασε στο σαλόνι του. Μόλις όμως το άντίκρυσε η γυναίκα του έβαλε τα κλάματα. Δεν είχε ποτέ της φορέσει τόσο χαμηλό ντεκολτέ, έλεγε κλαίγοντας, ούτε και είχε άφήσει ποτέ τόσο γυμνούς τους ώμους της. Μάταια ο Φραντζίσκο διαμαρτυρότανε, πώς προώριζε τον πίνακα σαν φιλοφρόνηση, εκείνη ούτε τον πρόσεχε.

Περνώνας διαρκώς τον καιρό σου με τις «μάγιας», με νόμισες κι' έμένα για τέτοια.

— Σε βεβαιώνω πώς δεν σε μπέρδεψα ποτέ με «μάγιας».

— Άλήθεια; Για κοίτα το φουστάνι αυτής της γυναίκας! Κρέμεται τόσο άχαρα.

— Άν δεν εύρισκα ώρσιες τις γραμμές δεν θα ζωγράφιζα έτσι τον πίνακα.

— Προσπαθείς να εκθέσεις το κορμί μου σ' όλο τον κόσμο. Με τα πρησμένα της μάτια, και την κόκκινη μύτη της, έδειχνε κάτι άλλο παρά όμορφη.

Ο Φραντζίσκο θέλησε να της δώσει να καταλάβει για τελευταία φορά.

— Δεν υπάρχει τίποτε ωραιότερο στον κόσμο από ένα καλοφτιαγμένο γυναικειό κορμί.

— Μην είσαι πρόστυχος. Πέταξε το δαντελλένιο της μαντηλάκι σ' ένα βελούδινο ντιβάνι και πετάχτηκε όρθια, με σφιγμένες γροθιές.

Ένοιωσε να τον αφήνει η αυτοκυριαρχία του.

— Θα προτιμούσες να μίσθωνα ένα μοντέλλο;

— Έσφιξε τα χείλη της περιφρονητικά.

— Είμαι σίγουρη πώς οι φιλενάδες σου οι «μάγιας» θα ποζάρανε με πολλή εύχαρίστηση.

— Έχεις άπόλυτο δίκιο. Δεν μου είχε περάσει απ' το νου και σ' εύχαριστώ για τη συμβουλή, της άπάντησε ήρεμα.

— Ό,πάψε να ύποκρίνεσαι. Ξέρω πώς περνάς τα βράδυα σου. Μερικοί απ' τους φίλους του αδελφού μου, είπον πώς σε βρίσκουν διαρκώς στην ταβέρνα του Ρόγιας, τριγυρισμένο από φτιασιδωμένες «μάγιας». Μην πασχίζεις να με πείσεις πόσο έναρετος είσαι.

Η άδικη κατηγορία τον εξαγρίωσε. «Μπορείς να πιστεύεις ότι σ' άρέσει». Και τότε ένοιωσε ξαφνικά, πώς δεν έδινε πια πεινάρια για ότι σκεφτότανε η γυναίκα του. Ο γάμος τους ύπηρξε άποτυχία απ' την αρχή. Κάθε τρυφερότητα που είχε γι' αυτήν, είχε χαθεί.

Η Ζοζέφα έρριξε στον άνδρα της μίαν έπίμονη ματιά. Ύστερα στράφηκε και πήγε στην κρεββατοκάμαρά τους.

Ξαναπαρουσιάστηκε σε λίγο κρατώντας ένα μακρύ στυλέτο. Ίσως να σκόπευε να τον φοβηρεί, με ξέροντας πώς ένα τόσο άδυναμο πλάσμα δεν ήταν άξιο να έπιθεθεί, γέλασε κοροϊδευτικά. Το γέλιο του όμως έσβησε στο λαιμό του, βλέποντάς την να προχωρεί άποφασιστικά προς τον πίνακα. Όρμησε γρήγορα, της άρπαξε το στυλέτο και το πέτοξε στο πάτωμα.

— Για τ' όνομα του Θεού, της φώναξε, τί πάς να κάνεις;

— Για τ' όνομα του Σατανά, του άπάντησε με τρεμουλιαστή φωνή. Με ντροπίασες έπίτηδες, θέλησες να με ρεζιλέμεις, μα έγω θα καταστρέψω το χυδαίο του άστυλο.

Δεν είχε ποτέ του χτυπήσει γυναίκα, και κρατήθηκε με δυσκολία να μην τη δείρει. Ο πίνακάς του, δεν ήταν μονάχα προσφορά συμφιλώσεως, αλλά ήξερε πώς ήταν ένα απ' τα καλύτερα του έργα.

— Είσαι ήλιθια, της έπτε με σφιγμένα δόντια. Η πιο ήλιθια γυναίκα που γνώρισα ποτέ μου.

Εκείνη πάσχισε και πάλι να όρμήσει μα αυτός την έσπρωξε μακριά, κι' η Ζοζέφα έπεσε κλαίγοντας στο ντιβάνι.

— Της έρριξε μια ματιά δίχως όλχο.

— Άν δεν το θέλεις το δώρο μου, θα το πάρω από δω, της έπτε και ξεκρεμάοντας το έργο απ' τον τοίχο, το τύλιξε και το κράτησε κάτω απ' τη μισοχάλη του.

— Τί θα το κάνεις; Η Ζοζέφα το κοίταξε πανικόβλητη.

— Θα το πουλήσω, φυσικά. Υπάρχει ένα σωρό κόσμος που θα πηδήξουν απ' τη χαρά τους, αν μπόρεσουν να το αγοράσουν.

— Δεν θα σου επιτρέψω να το πουλήσεις! Θέλεις να με βλέπουν οι ξένοι σά να είμαι καμιά «μάγια»;

— Είσαι όπως πάντα υπερβολική. Πήγες ποτέ σου σε κανένα μαγαζί, ή στη δημόσια πινακοθήκη που παλατιού; Παρατήρησες ποτέ σου τ' ανάγλυφα ή

τ' αγάλματα στις εκκλησίες; Άμφιβάλλω.

Η Ζοζέφα, άδιαφορώντας για τα λόγια του, με σκληρή έκφραση, άναστηκίθηκε άργα.

— Δεν θα τολμήσεις να πουλήσεις αυτήν την τοιχογραφία.

Την κοίταξε έμβρόντητος και γέλασε αβρόμητα.

— Δεν θα τολμήσω; Θα πάω γι' αυτό τουλάχιστον όχτώ «ντολλάρες». Τάσα λεφτά όσα χρειάζονται για να σου αγοράσω πέντε απ' αυτά τα όλομετασα, πριγκιπικά φουστάνια που φοράς.

Όσα χρειάζονται για να πληρώσω μια καμφορέα, για να μην χαλάρω τα χεράκια σου.

— Το άπογορεύω!

— Μπορείς ν' άπογορεύσεις, όσο θέλεις. Θα κάνω όπως μ' άρέσει. Ο Φραντζίσκο κούμπωσε το σπαθί του και φόρεσε άποφασιστικά το καπέλλο του.

— Σε προειδοιώ, αν το πουλήσεις θα σ' αφήσω και θα γυρίσω στο σπίτι του αδελφού μου. Δεν θα ξαναγυρίσω ποτέ.

Υποκλίθηκε έιρωνικά, προχώρησε στην πόρτα και μετά κοντοστάθηκε. Δεν μπορούσε να φύγει, δίχως να πεί την τελευταία λέξη.

— Και ποιά είσαι σύ που κρατάς τόσο πόνο; Άν ποτέ μιλήσει για σε - να ο κόσμος, θα είναι γιατί ύπήρξες κάποτε μοντέλλο μου!

Μη περιμένοντας άπάντηση, βρόντηξε πίσω του την πόρτα. Η βροδυά ήταν ζεστή, αλλά τ' αεράκι τον δρόσισε και στάθηκε λιγάκι άναπνεύοντας θαθεία. Δεν ήξερε, ούτε σκοτιζότανε, αν η Ζοζέφα θα πραγματοποιούσε την άπειλή της. Μέσα του έλιπζε πώς, στο γυρισμό του, δεν θα την εύρισκε πια στο σπίτι.

Πούλησε όσα - όσα, δίχως παζαρέματα την τοιχογραφία, πήρε «ντολλάρες» και βγήκε απ' το μαγαζί με πούγγι γεμάτο άσημνια νομίσματα που κουδούνιζανε.

Περιπλανήθηκε άσκοπα στους δρόμους και, δίχως να το καταλάβει, βρέθηκε στην ταβέρνα του Ρόγιας. Άνάμεσα στους λιγστόους πελάτες, παρατήρησε κάποιον γνωστό του και τον πλησίασε. Ο Χουανίτο, ένας πελώριος άντρας, με τετραγώνους ώμους, κι' άπίστευτα καλή καρδιά, δεν γνωρίζοντανε παρά για τις ταυρομαχίες. Η δουλειά του ήτανε να συγκρατεί τους ταύρους και πληρώνονταν άρκετά καλά.

— Πάκο! Ξεφάνισε χαρούμενα.

— Έσφιξε τα χέρια κι' ο Φραντζίσκο το μετάνοιωσε άμέσως. Ένας ζωγράφος με τσικισμένα δαχτυλά, πώς θα μπορούσε να δουλεύει.

— Έρχεσαι στην ώρα για να γιορτάσουμε μαζί, Πάκο!

— Μπα; Ο Φραντζίσκο καθησε τρίβοντας δυνατά το χέρι του.

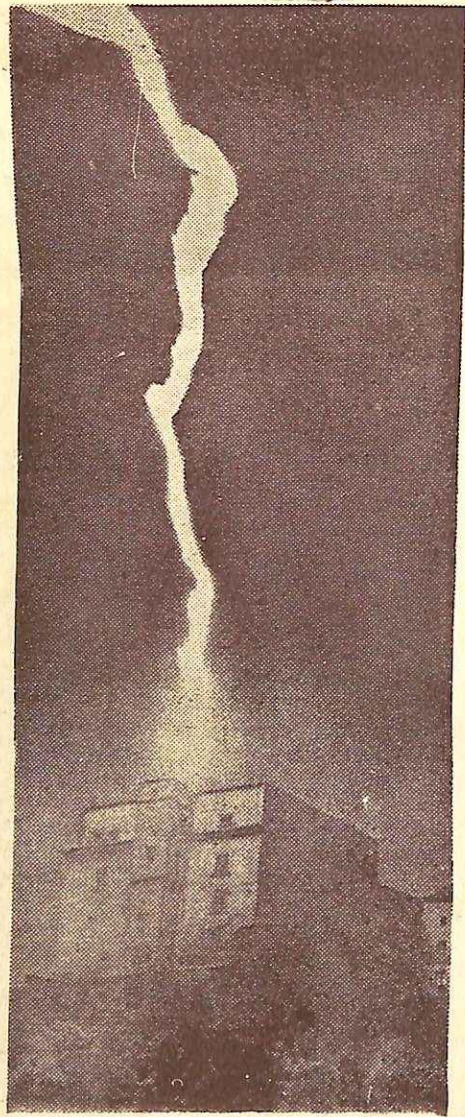
— Είδες την έταιρεία που δίνει τις ταυρομαχίες στην άρβυλα; Αύριο φύγει απ' τη Μαδρίτη σε περιοδεία. Θα πάω κι' εγώ μαζί τους. Κανένας δεν ξέρει να φροντίζει τους ταύρους σαν τον Χουανίτο!

— Συγχαρητήρια!

— Ναί, μα πρέπει και να πιούμε.

— Άσε, λοιπόν, να σε κεράσω εγώ. Τί θ' έλεγες για μια μπουκάλα Καλδάνας;

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Η συνέχεια

‘Η καταιγίδα και ο άχώριστος σύντροφός της, ο κεραυνός, επιδρούν σε κάθε ζωντανό πλάσμα. Άνθρωποι, ζώα, ακόμα και τα φυτά, είναι ευαίσθητα στις μεταβολές πίεσεως, υγρασίας και ηλεκτρικής φορτίσεως της ατμοσφαιρας που προηγούνται των καταιγίδων. Ο κεραυνός αποτελεί μια τεράστια σπατάλη ενέργειας της φύσεως. Μια μέσης έντάσεως καταιγίδα εκλύει ενέργεια που ισοδυναμεί με δεκαπέντε έκρηξεις υδρογονικών βομβών. Οι κεραυνοί έχουν ώρισμένες γεωγραφικές προτιμήσεις. Το παγκόσμιο ρεκόρ συχνότητας το κατέχει η Ιάβα, το ευρωπαϊκό ρεκόρ το κατέχει ο Όλυμπος.

Ο ΚΕΡΑΥΝΟΣ

ΜΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΙΚΑΝΗ ΓΙΑ ΟΛΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΩΣ ΤΟ ΚΑΛΑΜΠΟΥΡΙ

Ο κεραυνός και ο σύννεφος είναι άποκαλύπτουν εύκολα τα μυστικά τους. Οι άνθρωποι δεν τις λατρεύουν πια σαν εκδηλώσεις της παρουσίας των θεών, αλλά προσπαθούν με πείσμα να τις καταλάβουν... ‘Ισως κι’ αυτό να μην είναι τίποτα παραπάνω από μια καινούργια μορφή λατρείας. Όπωςδήποτε, το μόνο βέβαιο που γνωρίζουμε σήμερα για τις καταιγίδες και τον άχώριστο σύντροφό τους, τον κεραυνό, είναι ότι μπορούν να μάς επιφυλάξουν ανεξάντλητες εκπλήξεις. Ο Γάλλος φιλόσοφος Καρτέσιος ήταν ένας από τους πρώτους που προσπάθησαν να απογυμνώσουν τον κεραυνό από τη μυθολογική του αίγλη και να τον έρμηνεύσουν ορθολογικά. Κατά τη γνώμη του, ο κεραυνός οφείλεται σε θίγηση συμπίεση μιας μάζας αέρος ανάμεσα σε δυο σύννεφα, εκ των οποίων το ένα είναι θερμότερο και πέφτει πάνω στο άλλο! Τα σύννεφα, βέβαια, δεν «πέφτουν» το ένα πάνω στ’ άλλο, μόνον οι φιλόσοφοι πέφτουν έξω στους ύπολογισμούς τους...

Στην πραγματικότητα, ο κεραυνός είναι ένα μόνιμο ηλεκτρικό φαινόμενο σε παγκόσμια κλίμακα. Σε όλη την επιφάνεια της Γης, ο κεραυνός χτυπάει το έδαφος 44.000 φορές την ημέρα — δηλαδή κάτι παραπάνω από μια φορά κάθε δυο δευτερόλεπτα. Άλλα μερικά επιστήμονες, όπως ο Άμερικανός Ουίλσον, βεβαιώνουν ότι ο συνολικός αριθμός των άστρατων (των φωτεινών εκδηλώσεων του κεραυνού), αν μετρή-

Η άστρατη είναι μια ισχυρή εκτόνωση, που οφείλεται σε μεγάλο πλεόνασμα ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται στα σύννεφα. Άλλα ηλεκτρισμός δεν υπάρχει μονάχα στα σύννεφα, υπάρχει παντού στην ατμόσφαιρα. Αν η ατμόσφαιρα είναι άρκετα φορτισμένη (άλλ’ όχι όσο ένα σύννεφο), η ανταλλαγή ηλεκτρισμού ανάμεσα στη γη και στον αέρα, γίνεται πολύ πιο διακριτική: Στις κορφές των βουνών βλέπουμε συχνά τα μυτερά βρόχια να δαγκώνουν σπίτες. Αυτό σημαίνει πως η ατμόσφαιρα, κορεσμένη από ηλεκτρισμό, διαχέεται το πλεόνασμά της στη γη. Αν υψώσουμε το δάχτυλο θα αισθανθούμε ένα μικρό ρίγος: Είναι μια μικρή κεραυνοπληξία. Μόνο που στην περίπτωση του κεραυνού, η ποσότητα του ηλεκτρισμού είναι απείρως μεγαλύτερη. Μερικές φορές, ένα δέντρο γυμνωμένο από τα φύλλα του, το χειμώνα αρπάζει φωτιά: Αυτό οφείλεται στα ηλεκτρικά ρεύματα μικρής έντασεως της ατμοσφαιρας. Την ίδια εξήγηση έχουν και οι μικρές φλόγες που βλέπουν κάποτε οι ναυτικοί στην κορφή του καταρτιού.

Όρισμένες περιοχές της γης, είναι πιο πλούσιες από άλλες σε ατμοσφαιρικό ηλεκτρισμό. Είναι πασίγνωστες οι «φωτεινές βροχές» του Μύνστερ της Γερμανίας, που οφείλονται στα ηλεκτρικά φαινόμενα της ατμοσφαιρας. Και μια κοιλάδα στις κεντρικές Ηνωμένες Πολιτείες είναι περίφημη, γιατί οι τρίχες του κεφαλιού ορθώνονται κατακόρυφες μόλις τις χτενίσουν! Στη Νέα Υόρκη (και σχεδόν ολόκληρη την ανατολική ακτή της Βόρειας Αμερικής), οι κάτοικοι έχουν συνηθίσει στα παράξενα φαινόμενα του ατμοσφαιρικού ηλεκτρισμού, αλλά οι απληροφόρητοι ξένοι, συχνά τρομοκρατούνται: Μια κάπως υπερβολικά έγκάρδια χειραψία, μπορεί να προκαλέσει σπίτες! Το ίδιο μπορεί να συμβεί, όταν αγγίξεις την κάνουλα μιας βρύσης ή το χερούλι μιας

πόρτας. Αυτό οφείλεται στην ξηρότητα του κλίματος τον χειμώνα και στο γεγονός, ότι τα σπίτια είναι συνήθως υπερθερμασμένα.

Οι καταιγίδες με τους κεραυνούς έχουν ώρισμένες γεωγραφικές προτιμήσεις: Εκδηλώνονται με ιδιαίτερη συχνότητα στη ζώνη του Ισημερινού. Το νησί της Ιάβας έχει το παγκόσμιο ρεκόρ συχνότητας: 233 μέρες καταιγίδων κάθε χρόνο! Αντίθετα, οι καταιγίδες αποφεύγουν ώρισμένες άλλες περιοχές: Συχνά περνούν έξω από κληρονομία, προτού άκουσθαι κεραυνός στη Γροιλανδία και στα ψηλά όρη του Περού. Το ρεκόρ της Ευρώπης το έχει αναμφισβήτητο ο Όλυμπος, δικαιώνοντας έτσι τη μυθολογική του φήμη, ως έδρας του Διός που κρατάει τον κεραυνό. Πολλά χρόνια πριν από τον πόλεμο δυο αρχαιολόγοι, με κίνδυνο της ζωής τους, επιβεβαίωσαν τη όλη του «ύψιθρεμέτου» (που βροντάει από ψηλά), πατέρα των θεών: Σε μιαν εξερευνητική εκδρομή τους στον Όλυμπο, οι δυο αρχαιολόγοι έπεσαν στα χέρια των τελευταίων ληστών της περιοχής. Χρειάστηκε να επέμβει ο ελληνικός στρατός για να τους ελευθερώσει. Άλλ’ οι αρχαιολόγοι έμειναν ικανοποιημένοι από τ’ αποτελέσματα της αποστολής τους: Διεπίστωσαν ότι η συχνότητα των καταιγίδων πάνω στο μυθολογικό βουνό, φτάνει σε μια κάθε εβδομάδα για κάθε πέντε τετραγωνικά χιλιόμετρα της επιφάνειάς του. Είναι το ευρωπαϊκό ρεκόρ.

Η καταιγίδα επιδρά πάνω σε κάθε ζωντανό πλάσμα. Άνθρωποι, ζώα, ακόμα και τα φυτά, είναι ευαίσθητα στις μεταβολές πίεσεως και υγρασίας και ηλεκτρικής φορτίσεως της ατμοσφαιρας, που προηγούνται των καταιγίδων. Στις περιόδους αυτές, οι γιατροί βλέπουν να αυξάνεται η πελατεία τους. Οι φλεβίτιδες, οι πνευμονίες, οι καρδιακές κρίσεις, οι ρευματικοί πόνοι, το άσθμα, οι ήπατικές ή εγκεφαλικές διαταραχές γίνονται συχνότερες. Οι ψυχίατροι βλέπουν να αυξάνεται ο αριθμός των νευρωτικών. Οι σταθμοί πρώτων βοηθειών διαπιστώνουν αύξηση στις απόπειρες αυτοκτονίας. Οι δάσκαλοι βλέπουν τους μαθητές να κάνουν... σκασιαρχείο. Και τα γραφεία απολεσθέντων αντικειμένων κατακλύζονται από όμπρες, τσάντες, δέματα κλπ. που ξεχνιούνται εδώ κι’ εκεί. Ο Ιπποκράτης πριν από δυο χιλιάδες χρόνια, το είχε καταλάβει: «Η ζωή του ζώου είναι ένα κομμάτι από τη ζωή του Σύμπαντος», έλεγε ο μεγάλος σοφός.

Η καταιγίδα και ο κεραυνός αποτελούν τεράστια οπατάλη ενέργειας. Οι επιστήμονες υπολόγισαν την ποσότητά της. Η πιο πρόσφατη ανάκλιση σχετικά με αυτό το θέμα οφείλεται σε ένα Ρώσο ειδικό, τον καθηγητή Φεντόρωφ: Μια μέσης έντασεως καταιγίδα, βεβαιώνει ο Φεντόρωφ, εκλύει ενέργεια που ισοδυναμεί με δέκα ή δεκαπέντε έκρηξεις υδρογονικών βομβών. Η διαφορά ηλεκτρικού δυναμικού που δημιουργείται από ένα σύννεφο καταιγίδας ανάμεσα στη γη και την ατμόσφαιρα, αντιπροσωπεύει ένα δισεκατομμύριο (και κάποτε δεκάδες δισεκατομμύρια) βόλτ. Η ενέργεια αυτή, ωστόσο, είναι χρονικά συμπτικνωμένη σε μερικά χιλιοστά

του δευτερολέπτου, όσο χρειάζεται ένας κεραυνός για να πέσει στη γη.

Ο κεραυνός είναι ικανός για όλα — από το έγκλημα ως το καλαμπούρι. Μερικές φορές εκδηλώνει χαρακτήρα... η δονοβλεψία, γιατί άρεσεται να ξεγυμνώνει τους ανθρώπους. Το 1900, σε μια κεντρική λεωφόρο του Παρισιού, συνέβη ένα κωμικοτραγικό επεισόδιο: Ένας κεραυνός έγδυσε κυριολεκτικά μια κυρία, καίγοντας όλα τα ρούχα και τα εσώρουχά της! Τον Ιούλιο του 1955 ένας κεραυνός έγδυσε όλους τους στρατιώτες μιας μοιρίας του 4ου Συντάγματος Μηχανικού της Γρενόβλης. Τα επεισόδια αυτά είναι πολύ συχνά, ιδιαίτερα όταν τα ρούχα είναι μουσκεμένα από τη βροχή. Άλλο ένα κωμικό περιστατικό: Σ’ ένα χωριό της Γαλλίας, το 1953, ο κεραυνός έκανε όλα τα πυρο-

τεχνήματα μιας λαϊκής γιορτής να σκάσουν πριν από την καθωρισμένη ώρα!

Άλλα και τα τραγικά επεισόδια, δυστυχώς, είναι εξ’ ίσου συχνά. Όμπρες, μπαστούνια, φτυάρια, αξίνες, κάθε τι μυτερό που κρατάει ένας άνθρωπος στο χέρι του, τραβάει σε μαγνήτης τον κεραυνό. Σ’ αυτό στηρίζεται, άλλωστε, και το αλεξικέραυνο που δεν είναι παρά μια μεταλλική κεραία συνδεδεμένη με τη γη. Άλλα το αλεξικέραυνο, όπως έχει παρατηρηθεί τελευταία, δε μάς προστατεύει εκατό τοις εκατό από τον κεραυνό. Ένα σύγχρονο σπίτι, έστω κι’ αν διαθέτει αλεξικέραυνο, παρουσιάζει πολλά τρωτά σημεία: Κεραίες ραδιοφώνου, μεταλλικούς αγωγούς νερού και θερμάνσεως κλπ. που μπορούν να τραβήξουν τον κεραυνό.

Η ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΗΣ ΑΣΤΡΑΠΗΣ

Οι άστρατες είναι τα φωτεινά φαινόμενα του κεραυνού, όπως οι βροντές είναι τα ήχητικά φαινόμενα. Έδώ και είκοσι χρόνια, οι ειδικές φωτογραφικές μηχανές και άλλα επιστημονικά όργανα, επέτρεψαν τη μελέτη των διαφόρων φάσεων της άστρατης: Ίδου πως εκδηλώνεται μια τυπική άστρατη:

Μια φωτεινή γραμμή ξεκινάει από ένα σημείο του νέφους, διασπάται σε πολλά παρακάδια και στο τέλος συγκεντρώνεται σε ένα μεγαλύτερο φωτεινό αύλακι, που έχει μήκος περίπου πενήντα μέτρων.

Ακολουθεί μια ανάπαυλα 20 ως 150 χιλιοστών του δευτερολέπτου.

Μια δεύτερη φωτεινή γραμμή ξεκινάει από το σύννεφο, μπαίνει στο αύλακι της πρώτης γραμμής και το επεκτείνει κατά μερικές εκατοντάδες μέτρα.

Άλλες γραμμές, που διακόπτονται από παρόμοιες λιγότερο γυμνές, εξακολουθούν να αψηχτούν το δρόμο τους προς το έδαφος.

Συνχρόνως, στη γη, από κάποιο σχετικό ύψος σημείο, συμβαίνει ένα ταυτόσημο φαινόμενο, αλλά προς την αντίστροφη φορά: Ο ηλεκτρισμός του εδάφους αναζητάει το δρόμο του προς τον ουρανό.

Μια μεγάλη φωτεινή γραμμή ανώνει, τέλος, τα δυο σημεία: Είναι η άστρατη, όπως τη βλέπουμε συνήθως την ώρα που αγγίζει το έδαφος.

Από σύννεφο σε σύννεφο, ή από το ένα σημείο στο άλλο του ίδιου σύννεφου, όλες οι άστρατες εκδηλώνονται με τον ίδιο τρόπο. Η διάμετρος του φωτεινού αύλακιού ποικίλλει από πέντε χιλιοστά ως 45 εκατοστά.

Οι μετεωρολόγοι έχουν καταγράψει άστρατες απλές (με ένα φωτεινό αύλακι) ή πολλαπλές (με πέντε ή εξή αύλακια κάποτε και

με πολλά περισσότερα).

Η διάρκεια της άστρατης, από την εκκίνηση της πρώτης «ανιχνευτικής» φωτεινής γραμμής ως την τελική εκτόνωση, μπορεί να φτάσει το ένα δευτερόλεπτο. Άλλα η εκτόνωση δε διαρκεί παρά μερικά δέκατα του δευτερολέπτου.

Δεν είναι όλες οι άστρατες τόσο απλές. Κάποτε παρουσιάζουν ιδιοτροπίες που, όταν δεν έχουν τραγικές συνέπειες, μπορεί να φανούν κωμικές. Η πιο παράξενη είναι η άστρατη που αναπηδάει σαν τόπι. Γλιστράει από τις κλειδαρότρυπες, κατεβαίνει από την καπνοδόχο, μπαίνει στα σπίτια και τότε φεύγει αφήνοντας τους ενοίκους τρομοκρατημένους αλλά ανέπαφους, τότε ξεσπάει σκοτώνοντας και καταστρέφοντας το κάθε τι γύρω της.

Η άστρατη —τόπι, είναι πολύ επικίνδυνη. Καμιά φορά «κυνηγεί» το στόχο της επί ένα λεπτό της ώρας, όπως έχουν παρατηρήσει οι πιλότοι των αεροπλανών.

Τα αεροπλάνα, ωστόσο, αντίθετα απ’ ότι πιστεύεται, δεν κινδυνεύουν από τους κεραυνούς. Σύμφωνα με το περίφημο πείραμα του Φαραντάι, αν ηλεκτρίσουμε ένα κοίλο αγωγό (π.χ. ένα κυλινδρικό δικτυωτό), τα σώματα που βρίσκονται στο εσωτερικό, δεν επηρεάζονται καθόλου από τον ηλεκτρισμό. Το αεροπλάνο, έφ’ όσον είναι μεταλλικό, αποτελεί έναν κοίλο αγωγό, έναν «κλωβό του Φαραντάι», όπως λέγεται στη φυσική. Ο ηλεκτρισμός του κεραυνού γλιστράει από τα εξωτερικά τοιχώματα και αφήνει ανέπαφο το αεροπλάνο.

Τα αυτοκίνητα, επίσης, έφ’ όσον το άμαξωμα είναι μεταλλικό, προστατεύουν τους επιβάτες τους από τον κεραυνό, αρκεί να είναι κλειστά τα τζάμια.

ΟΙ ΡΟΤΣΙΛΔ

4ον

ΕΚΕΙΝΗ την εποχή, ο Τζέμς είναι ο αρχηγός της οικογένειας. Όλα του τ' αδέλφια έχουν πεθάνει: 'Ο Νάθαν, η τραπεζιτική ιδιοφυΐα, το 1836. 'Ο "Αμσελ, ο Κάρλ, και ο Σαλομών το 1855. Τα παιδιά τους, φυσικά, έχουν πιάσει τις επικάριες θέσεις, αλλά περιμένουν πάντα διαταγές από το Παρίσι, την έδρα του Τζέμς. Οι πρωτοπαιδιόκοι και γαλλογερμανικοί πόλεμοι δεν τους ωφελούν, αλλά δεν έχουν πια τη δύναμη να τους εμποδίσουν. Την εποχή της γαλλικής ήττας του 1870, ο Τζέμς είναι κιόλας δυο χρόνια πεθαμένος.

"Ετσι, κλείνει η εποχή των πρωτοπόρων, η εποχή της μεγαλύτερης δόξας για την οικογένεια των Ρότσίλντ. Οι διάδοχοί τους δεν έπιζήσαν πια να κατακτήσουν, αλλά να συντηρήσουν και να εξασφαλίσουν τα κεκτημένα. Είναι αλήθεια πως η περιουσία τους είναι τόσο τεράστια, ώστε κανένας σοβαρός κίνδυνος δεν την απειλεί. 'Η τεράστια μηχανή είναι τόσο καλά λαδωμένη, ώστε αρκεί να την αφήσουν να λειτουργήσει μόνη της.

Με τη συμβουλή του Νάθαν, που είχε προβλέψει το μέλλον των σιδηροδρόμων, ο Τζέμς και ο Σαλομών είχαν πετύχει την ενγύωρση της εκμεταλλεύσεως πολλών από τις σημαντικότερες γραμμές της Γαλλίας και της Αυστρίας. Οι υψικάμινι του Βίκτορις, στην Τσεχοσλοβακία, τους άνηκαν. Και είχαν ουσιαστικά το μονοπώλιο του υδραργύρου σ' όλο τον κόσμο.

'Η οικογένεια αυτή, που είχε ξεκινήσει από το γκέττο της Φρανκφούρτης, κατέληξε να γίνει δεκτή στα συμβούλια όλων των μεγάλων αυτού του κόσμου. 'Η πρώτη γενιά εξαφανίστηκε αλλά άφησε πίσω της διαδοχικά καλύτερα εξοπλισμένους από την ίδια.

Οι καιροί όμως έχουν αλλάξει. Οι νέοι Ρότσίλντ είναι άνθρωποι ραφιναρισμένοι και πολιτισμένοι που έχουν αποκτήσει δεσμούς με τις χώρες που κατοικούν. Στην επιχειρηματική τους δραστηριότητα κινούνται ή περιορίζονται από εθνικιστικές αντιλήψεις που οι πρόγονοί τους δεν ελογάριαζαν ποτέ. Για τους πρώτους Ρότσίλντ, η Εύρωπη ούσιαστικά δεν είχε σύνορα. Δε συμβαίνει το ίδιο για τις επόμενες γενεές.

'Η δύναμη των Ρότσίλντ παραμένει, αλλά σπντρίζεται στο κεφάλαιο που είχε συγκεντρωθεί από τους πρωτοπόρους.

Στην 'Αγγλία ο Λάιονελ είναι ένας «τζέντλμαν» πολύ ευγενικός, αλλά χωρίς ίχνος από την επιχειρηματική ιδιοφυΐα του πατέρα του, του Νάθαν Ρότσίλντ. Είναι, ωστόσο, επιστήθιος φίλος του πρωτοπαιδιού Ντισραέλι και του πρίγκιπος της Ουαλλίας, αργότερα 'Εδουάρδου 7ου. Ένα πρωί του 1875 ο ιδιαίτερος γραμματέας του Ντισραέλι έρχεται να επισκεφθεί τον Λάιονελ.

— 'Ο Πρωθυπουργός χρειάζεται — τέσσερα εκατομμύρια λίρες για ν' αγοράσει τις μετοχές της διώρυγας του Σουέζ τις οποίες ο Χεδίβης της Αιγύπτου είναι διατεθειμένος να πουλήσει. Δεν μπορεί να ζητήσει πιστώσεις από τη Βουλή των Κοινοτήτων γιατί η Βουλή έχει θερινές διακοπές. Και αν καυστερήσουμε, η Γαλλία θ' αγοράσει τις μετοχές και θ' αποκτήσει τον έλεγχο της διώρυγας.

— Τι έγγραφοι προσφέρετε; ρώτησε ο Λάιονελ.

— Το Άγιο του πρωθυπουργού.

— Πολύ καλά απάντησε ο Ρότσίλντ. Άβριο το πρωί το ποσόν θα είναι στη διάθεση του κ. Ντισραέλι...

"Ετσι, η 'Αγγλία απέκτησε τον έλεγχο της διώρυγας του Σουέζ, την κατασκευή της οποίας είχε άλλοτε καταπολεμήσει. 'Η τράπεζα Ρότσίλντ ενήργησε με τη συνηθισμένη της ταχύτητα. Και ο Λάιονελ δε ζήτησε παρά μια προμήθεια 3%.

'Η Γαλλία, άλλωστε, δεν ωφελήθηκε λιγώτερο από τους Ρότσίλντ. Χάρη στην τράπεζα Ρότσίλντ ελευθερώθηκε από το βάρος των πολεμικών επανορθώσεων με τις οποίες ο Βισμαρκ ήλιπιζε να τη συντρίψει.

'Η Εύρωπη βρισκόταν τότε στο κατώφλι της διομηχανικής εποχής. Οι άδελφοι Ρότσίλντ δεν έπαψαν να ενδιαφέρονται για τα κρατικά δάνεια, επιχειρήσεις καθαρά τραπεζιτικές.

'Αλλά ένα μεγάλο μέρος των τεραστίων κεφαλαίων τους κατευθύνθηκε πρὸς καινούργιες δεξόδους. 'Υπήρξαν πρωτοπόροι και στην εκμετάλλευση του ηλεκτρισμού. 'Ανάμεσα στο 1880 και 1885 ιδρύουν τις κυριότερες ηλεκτρικές εταιρείες της Γαλλίας.

'Ο αγγλικός κλάδος της οικογένειας ανέκαλυψε νέα πηγή πλουτισμού στα διαμάντια. Χάρη στα κεφάλαια των Ρότσίλντ ο Σέσιλ Ρόουντς ιδρύει την απέραντη αυτοκρατορία του στη Νότιο 'Αφρική. Και αυτό εξηγεί γιατί σήμερα το όνομα των Ρότσίλντ συνδέεται με την εταιρεία των αδαμαντωρυχείων Ντέ - Μπέερς.

'Ο γαλλικός κλάδος κ α τ έ χ ε ι σχεδόν το μονοπώλιο των ορυχείων της 'Ισπανίας. 'Ο υδράργυρος δεν είναι πια τόσο αποδοτικός, αλλά το ασήμι και το μολύβι που θγαίνουν από το ισπανικό υπέδαφος τροφοδοτούν τα βυλλιστήρια Ρότσίλντ στη Χάβρη. Και, το 1881, οι Ρότσίλντ ιδρύουν τα μεταλλεία και μεταλλουργεία της Πενναρόγια. 'Αργότερα θ' αρχίσει η εκμετάλλευση του νικελίου της Νέας Καληδονίας και του χαλκού της 'Ισπανίας και της Νότιας 'Αμερικής. Και, φυσικά, το πετρέλαιο του Μπακού της Ρωσίας θγαίνει με κεφάλαια των Ρότσίλντ, και μάλιστα σε μια εποχή που κανείς δεν υποπτευόταν τη σημασία που θ' αποκτούσε ως καύσιμιο των αυτοκινήτων. Οι Ρότσίλντ είχαν την προνοητικότητα να πουλήσουν τις μετοχές του Μπα-

κού εξη χρόνια πριν από τη ρωσική επανάσταση.

Κανένας από τους πέντε αδελφούς δεν είχε ξεχάσει τις κραυγές του δήλου «θάνατος στους 'Εβραίους!» που ανήγγειλαν τις τοκτικές επιθέσεις των φανατικών αντισημιτιστών της Γερμανίας κατά του γκέττο της Φρανκφούρτης.

Σταθερά με κάθε μέσο που διέθεταν — και πρό πάντων με το χρήμα και τις κοινωνικές σχέσεις — οι Ρότσίλντ αγωνίσθηκαν για την εξάλειψη ή τουλάχιστον τον περιορισμό των φυλετικών διακρίσεων κατά των 'Εβραίων στην κεντρική Εύρωπη.

Οι απόγονοί τους έχουν την ίδια φροντίδα. 'Ο Γάλλος βαρόνος 'Εδμόνδος Ρότσίλντ χρηματοδότησε την εγκατάσταση εβραϊκών γεωργικών άποικιών στην Παλαιστίνη από το 1883 πριν από την έκκληση του Θεοδώρου Χέρτσελ υπέρ του σιωνισμού. 'Ο 'Εδμόνδος Ρότσίλντ έχει τώρα την τελευταία του κατοικία σ' ένα χωριό του 'Ισραήλ που έχτισε μ' έξοδά του. Τα όστα του και της συζύγου του μεταφέρθηκαν εκεί από τη Γαλλία το 1947.

Το 1937 ο φόν Ρίμπεντροπ, τότε πρεσβευτής της Γερμανίας στο Λονδίνο, καθόταν σ' ένα επίσημο δείπνο δίπλα στη Λαίδη Κρούς, σύζυγο ενός 'Αγγλου ευγενούς και κόρη του λόρδου Ρόζμπερυ. 'Ο Γερμανός πρεσβευτής της έκανε ένα κομπλιμέντο για τα ωραία της μάτια.

— Σας έχω χάριτω απάντησεν η Λαίδη Κρούς. Τα μάτια μου τα κληρονόμησα από τη γιαγιά μου, την Γκουτέλ Ρότσίλντ, που έμεινε στο γκέττο της Φρανκφούρτης.

Λένε πως ο φόν Ρίμπεντροπ κοκκίνισε.

'Αλλά ούτε οι κοσμικές προσβολές, ούτε η δύναμη του χρήματος δεν μπόρεσαν να σταματήσουν την αντισημιτική μανία των ναζιζών. 'Ο Λουδοβίκος Ρότσίλντ, αρχηγός του αυστριακού κλάδου της οικογένειας έτρεφε αταπάτες ως το τέλος. 'Ακόμα και την εποχή του 'Ανσλους δε θέλησε να εγκαταλείψει τη Βιέννη. Οι ναζιζδες τον συνέλαβαν, κατέσχσαν την περιουσία του και 'βν κράτησαν φυλακισμένον επί δεκατέσσερις μήνες. 'Ο Χίτλερ ζήτησε λύτρα 45 εκατομμύρια ληρών για να τον απελευθερώσει. Οι Ρότσίλντ του Λενδίνου πλήρωσαν ατόγγυστα.

'Αλλά οι Ρότσίλντ της Γαλλίας συνειστέθηκαν από το μάθημα και το 1940, προτού οι Γερμανοί καταλάβουν τη Γαλλία, κατέφυγαν στις 'Ηνωμένες Πολιτείες ή στην 'Αγγλία.

Σήμερα οι απόγονοι των Ρότσίλντ είναι σκορπισμένοι στην Εύρωπη και στην 'Αμερική. 'Η οικογένεια δε διατηρεί ούτε ίχνος από την παλιά ενότητα. Οι Ρότσίλντ της 'Αγγλίας έχουν γίνει πραγματικοί 'Αγγλοι, οι Ρότσίλντ της Γαλλίας έχουν γίνει Γάλλοι. Διατηρούν μονάχα ένα κοινό σημείο: τον μεγάλο πλούτο. Τα οικονομικά ζητήματα, ωστόσο δεν τους απασχολούν όσον απασχολούσαν τους προγόνους τους.

Οι περισσότεροι ασχολούνται με την κοσμική κίνηση, μερικοί με τις επισημες και τις τέχνες. 'Αλλά παντού ο θρόλος τους ακολουθεί.

ΤΕΛΟΣ

Ο αντισημιτισμός

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

'Από πολλές χώρες της Εύρωπης — τη Γερμανία, την 'Ιταλία, τη Σουηδία, τη Δανία, την 'Αγγλία, τη Νορβηγία — φάνουν ειδήσεις για περιέργες αντιεβραϊκές εκδηλώσεις, εύτυχως ανώδυνες και μάλλον θεωρητικές μέχρι στιγμής. «Κύμα αντισημιτισμού», γράφουν οι εφημερίδες...

'Επειτα από τόσα χρόνια ήρεμίας, που όφειλται αυτή η φαινομενικά παγκόσμια νεκρανάσταση του αντισημιτικού πνεύματος;

Είναι μια νοσηρή περίπτωση αυτού που οι κοινωνιολόγοι και οι ψυχίατροι αποκαλούν «ψυχοδυναμική επιδημία». Το φαινόμενο δεν είναι ούτε δύσκολο να εξηγηθεί, ούτε πρωτοφανές. Είναι πανάρχαιο, όσο και η ώριγαμένη ανθρώπινη κοινωνία. 'Ιδου πώς έρμηνεύεται από την ψυχιατρική και την κοινωνιολογία:

Στην αρχή σημειώνονται μερικά μεμονωμένα κρούσματα αντικοινωνικών ή καθαρώς εγκληματικών πράξεων. Τα κρούσματα αυτά παίρνουν εύριτατη διημοσιότητα. 'Η δημοσιότητα παρσύρει και μερικούς ανθρώπους που δεν θα σκεπτόνταν ποτέ να κάνουν κάτι κακό αν δεν υπήρχε το «προηγούμενο». Οι άνθρωποι αυτοί διαπράττουν τις ίδιες εγκληματικές πράξεις που αποκτούν επίσης εύριτατη δημοσιότητα και παρσύρουν άλλους κ.ο.κ. 'Ετσι, η συνηθισμένη μεταδίδεται γρήγορα σαν ασιατική γρίπη. Οι αστυνομίες όλου του κόσμου έχουν πικρή πείρα των «επιδημιών» αυτών. Π. χ. όταν συμβεί ένα σεξουαλικό εγκλημα είναι σχεδόν βέβαιον ότι θ' ακολουθήσουν κι άλλα. 'Ο ένας εγκληματίας μιμείται τον άλλον.

'Ολοι οι άνθρωποι, ακόμα και οι πιο ισορροπημένοι, μπορούν να προσβληθούν από μια «ψυχοδυναμική επιδημία». 'Η επιδημία μπορεί να λέγεται ρόκ - εν - ρόλ, ή χούλα — χούπ, ή αντισημιτισμός: Είναι όλες της ίδιας φύσεως. 'Ο αντισημιτισμός, βέβαια, είναι μια πολύ πιο σοβαρή περίπτωση, είναι μια αληθινή αρρώστια που μπορεί να λάβει πελώριες διαστάσεις, όπως στη Χιτλερική Γερμανία και να οδηγήσει σ' έναν πόλεμο. Στην ατομική ψυχολογία, λένε οι ψυχίατροι, εξηγείται από την τάση που έχει κάθε άνθρωπος να κατηγορεί κάποιον άλλο για τα προσωπικά ελαττώματα και τις αποτυχίες του. Και οι πιο πρόχειροι «αποδιοπομπαίοι τράγοι» είναι πάντα οι 'Εβραίοι.

Ειδικότερα για τη Γερμανία, την εστία του ευρωπαϊκού αντισημιτισμού, έτις «'Αγγλος ιστορικός διατύπωσε την εξής ανησυχητική θεωρία: 'Από το 1815 εξής εσπνάσματα του παθολογικού εθνικισμού (που συνοδεύεται πάντα από αντισιμιτισμό) στη Γερμανία, σημειώθηκαν κατά κυκλικές περιόδους 15 ετών περίπου, ίδιες έπειτα από κάθε τό συμβαίνει γιατί τα παιδιά, που ανατράφηκαν με την πικρία και την ταπείνωση της ήττας, σε δεκαπέντε χρόνια ώριμαζουν αρκετά για να εξοπλίσουν μια «ρεβάνς». 'Ετσι, 15 περίπου χρόνια μετά την ήττα του 1918 εκδηλώθηκαν οι πρώτες ναζιστικές ώμότητες κατά των 'Εβραίων. Και τώρα, το 1960, έχουν περάσει ακριβώς 15 χρόνια από την ήττα του 1945... 'Η θεωρία είναι πιθανοφανής. Θά υποστούμε, άραγε, στις μέρες μας μια γερμανική «ρεβάνς»;

Από τη Μυθολογία των Λαών

Ο ΣΤΡΑΒΟΠΟΔΗΣ ΗΦΑΙΣΤΟΣ

(Ο ΕΞΑΙΣΙΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ)

Ο ΗΦΑΙΣΤΟΣ είναι ο μόνος ανάμεσα στους αθάνατους που παρουσιάζεται ανάπηρος κι' έχει στραβά πόδια. 'Οταν τόν γέννησε η 'Ηρα, για να τόν εξαφανίσει, τόν πέταξε στη θάλασσα, τόν περιμάζεψε όμως η Θέτις και τόν ανέβρεψε μαζί με τις αδελφές της. Κι' η συμπεριφορά του παράξενου αυτού θεού προς τη μητέρα του, άλλοτε — σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς — είναι συμπεριφορά σεβαστικού παιδιού προς τη μητέρα του, άλλοτε στάση έχθρική. «'Η αδιάντροπη η μάνα μου, με πέταξε στη γη, επειδή ήθελε να κρύψει την αναπηρία μου», τόν βρίσκουμε να λέει σ' ένα σημείο της 'Ιλιάδος. 'Οστόσο, εκεί που οι αρχαίοι συγγραφείς μας παρουσιάζουν τις καλές και τρυφερές τους σχέσεις, αναδίνεται ένα τόσο ζεστό ανθρώπινο συναίσθημα που σπάνια το συναντάμε στους άλλους θάους, μεγαλειόβολου, ευγενείς και άρτιμελείς θεούς. Νά πώς η 'Ηρα φωνάζει σε βοήθεια τόν 'Ηφαιστο εναντίον του ποταμού Ξάνθου, σ' ένα χωριό της 'Ιλιάδος:

«Τρέξε, γιέ μου. Κάνε γρήγορα, γιέ μου. Τρέξε να υπερασπιστείς τόν 'Αχιλλέα. 'Αναψε πολλές φωτιές. Βάλε φωτιά στα δέντρα εκεί στις όχθες του Ξάνθου, και στά νερά του ακόμα βάλε φωτιά. Μην άκουσ τίποτα, ούτε απειλές, ούτε γλυκά λόγια. Και μη σταματήσεις την καταστροφή, προτού εγώ να σού αναγγείλω με μια κραυγή, πώς είναι ώρα να σβήσεις τις ακούραστες φλόγες».

★

Κι' όταν ο Ζεύς ώργισμένος εναντίον της συζύγου του, της 'Ηρας, σκόρπισε τόν τρόμο ανάμεσα στους συναθροισμένους θεούς, ο 'Ηφαιστος προσπάθησε με τα πιο γλυκά λόγια να παρηγορήσει τη μητέρα του, μιλώντας της για ύπομονη και εγκαρτέρηση. Νά τι λέει σχετικά ο 'Ομηρος στην πρώτη ραψωδία της 'Ιλιάδος:

«'Ολοι οι θεοί, οι κάτοικοι τ' ουρανού αναστέναξαν. 'Ο 'Ηφαιστος, όμως, ο περίφημος τεχνίτης, μίλησε πρώτος για να παρηγορήσει την αγαπημένη του μητέρα, την 'Ηρα με τα λευκά χέρια. «'Α, μά ασφαλώς θά υποφέρουμε από φοβερά, από ανυπόφορα δεινά, όσο έσεις οι δυο θά εξακολουθείτε να μαλώνετε έτσι για τους θνητούς και να αναστατώνετε την τάξη ανάμεσα στους θεούς. Και τα καλύτερα γλέντια δε θάχουν πια καμμία χάρη, μια που έδω θά βασίλευει η διχόνοια. Συμβουλευώ, λοιπόν, τη μητέρα μου, μ' όλο που από μόνη της

είναι τόσο συνετή, να υποταχθεί στο Δία, τόν αγαπημένο πατέρα μου και να μην τόν θυμώσει άκόμη περισσότερο. Γιατί ο κυρίαρχος του 'Ολύμπου, αυτός που ρίχνει τούς κεραυνούς, μπορεί, αν θέλει, να μάς πετάξει όλους κάτω από τις έδρες μας. Είναι ο πιο δυνατός βασιλιάς, μαννούλα μου. Πές του γλυκά λόγια και θά ιδείς ότι το πρόσωπό του θά γίνει πάλι χαρούμενο... Κάνε ύπομονη μαννούλα μου, υποτάξου, παρ' όλο τόν πόνο σου, για να μη σε ιδώ χτυπημένη, έδώ, μπροστά στα μάτια μου, έσένα, που μου είσαι τόσο αγαπητή. 'Οσο κι' αν αυτό θά μου προξενεί λύπη, δε θά μπορούσα να σε βοηθήσω, γιατί είναι δύσκολο ν' αντισταθεί κανείς στον κυρίαρχο του 'Ολύμπου. Μιά φορά που θέλησα να σε υπερασπισθώ, με άρπαξε από το πόδι και με πέταξε από τόν ουρανό κάτω. 'Ολη την ημέρα έπεφτα, έπεφτα, και μόνο κατά το βράδυ έφτασα, αναισθητός, στη γη, στο νησί της Λήμνου, όπου με περιμάζεψαν οι Σίντιες».

★

'Ετσι μίλησε ο 'Ηφαιστος και η 'Ηρα, η θεά με τα λευκά χέρια, γέλασε. Κι' έτσι γελώντας, πήρε τόν ποτήρι από τα χέρια του γιού της. Κι' εκείνος, ύστερα απ' αυτό, πήρε με τη σειρά τούς θεούς, αρχίζοντας από τα δεξιά, και τούς κερνούσε. 'Ακράτως γέλια ξεσποσαν ανάμεσα στους εύτυχισμένους αθάνατους, όταν είδαν τόν 'Ηφαιστο να πηγαίνει μέσα στο ουράνιο ανάκτορο.

Αυτά αναφέρει σχετικά ο 'Ομηρος. Αυτός ο καλός στο βάθος, αδικημένος όμως από τη φύση σωματικά θεός, έζησε κι' όλες τις πίκρες της αναπηρίας του. Μη χωνεύοντας π.χ. την 'Αθηνά ο Ποσειδώνας συμβούλεψε τόν 'Ηφαιστο να ζητήσει από τόν Δία να τού δώσει γυναίκα του την αγαπημένη του κόρη. 'Ο Δίας έδωσε τη συγκατάθεσή του. 'Οταν όμως ο καημένος ο 'Ηφαιστος μπήκε στη συζυγική κάμαρα, η 'Αθηνά που στο μεταξύ είχε όπλισθει, τόν υποδέχτηκε εξαγριωμένη και αμυνόμενη, και τελικά δεν τόν άφησε να την πλησιάσει. 'Αλλοι πάλι λένε, πώς τη στιγμή που ο κουτσός θεός ετοιμαζόταν «να εκτελέσει τόν συζυγικό του χρέος», η 'Αθηνά εξαφανίστηκε. 'Αλλά η αρχαία 'Ελληνική Μυθολογία, είναι ανεξάντλητη σε έπεισόδια, σε δραστηριότητα, σε εκδηλώσεις, αναφορικά με τόν 'Ηφαιστο στις σχέσεις του με τούς άλλους θεούς. Σ' ένα από τα προσεχή τεύχη, θά επανέλθουμε στην περίπτωση τού «θείου σιδηρουργού».

Β.

**Τὸ καλύτερο δῶρο
γιὰ τὸ νέο ἔτος
εἶναι**

**ὁ Δ' τόμος
τῆς**

**"ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ,"
βιβλιοδετημένος
δρχ. 100**

